

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
**ΔΙΚΑΙΟ &
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ**
MASTER IN LAW & ECONOMICS

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ / MASTER IN LAW AND ECONOMICS

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

Η ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗΣ ΕΔΡΑΣ ΚΑΙ ΤΟΠΟΥ
ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ :
ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΩΝ OFFSHORE ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ

Μιχαήλ Χρ. Κορδαλής
ΑΜ: ΜΔΟ 1628

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Αριστέα Σινανιώτη - Μαρούδη

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Καθ. Αριστέα Σινανιώτη - Μαρούδη
Πρύτανης Πα.Πει. - Καθ. Άγγελος Κότιος
Καθ. Χρήστος Χατζηεμμανουήλ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2020

Παράρτημα Β: Βεβαίωση Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, «Δίκαιο και Οικονομία» με τίτλο «Η Αιάετασι, Καταστατικής Έδρας και Τόπου Πραγματικής Επιχειρηματικής Δραστηριότητας» έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή

Όνοματεπώνυμο..... Μιχαήλ Χρ. Καρδακίς

Ημερομηνία..... 23/10/2020

Περίληψη

Οι εξωχώριες εταιρείες συνιστούν στην πράξη τον ορισμό της διάστασης ανάμεσα στην πραγματική και την καταστατική έδρα που μελετάται στα πλαίσια του Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου των Εταιριών καθώς αξιοποιούν στην πράξη με τη λογική του “*forum shopping*” τη διαφορά ανάμεσα στον τόπο πραγματικής οικονομικής δραστηριοποίησης και στον τόπο φορολόγησης των εσόδων τους.

Σήμερα, το 50% του παγκοσμίου εμπορίου φαίνεται να διακινείται μέσω εξωχώριων εταιρειών ενώ συγχρόνως το 50% του ενεργητικού του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος και άνω του 30% των άμεσων ξένων επενδύσεων από πολυεθνικές εταιρείες διενεργείται με τη μεσολάβηση εξωχώριων εταιρικών σχημάτων. Τα περιουσιακά στοιχεία μάλιστα, υπό την κυριότητα εταιρειών με έδρα σε υπεράκτιες δικαιοδοσίες αγγίζουν στις μέρες μας ποσοστό άνω του 30% του παγκόσμιου πλούτου. Παρά τη θεωρητική ανασχεση της Παγκόσμιας Χρηματοπιστωτικής Κρίσης του 2008 αλλά και τη μυθολογία που διαμορφώθηκε στη συνέχεια στο επίπεδο της κοινής γνώμης γύρω από τις εταιρείες και εν γένει τα νομικά πρόσωπα που εμφανίζουν υπεράκτιες δραστηριότητες, η χρήση τέτοιων σχημάτων στο πλαίσιο του διεθνώς επιχειρείν μόνο ύφεση δεν παρουσιάζει. Ωστόσο, ο κίνδυνος της απώλειας φορολογικής κυριαρχίας, της διάβρωσης των εθνικών φορολογικών βάσεων και της πιθανής σύγκρουσης διεθνών και εθνικών κανόνων που ενδέχεται να δημιουργήσει ανασφάλεια δικαίου με συνακόλουθα

Σκοπός της παρούσης εργασίας είναι μέσα από την αξιοποίηση των νομοθετημάτων, της θεωρίας και της εθνικής και ευρωπαϊκής νομολογίας, να παρουσιάσει το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τις εξωχώριες εταιρίες στη χώρα μας, τους λόγους και τη δομή της λειτουργίας τους αλλά και το πλαίσιο προστασίας εθνικό και κοινοτικό ιδιαίτερα σε σχέση με τη μεσολάβηση τέτοιων εταιρικών σχημάτων για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και ευρύτερα πράξεις έντονης ηθικής απαξίας.

Στο Πρώτο –Εισαγωγικό Μέρος, γίνεται αναφορά στην ιστορική αναδρομή του θεσμού των εξωχώριων υπεράκτιων εταιρειών, αποδίδεται ο ορισμός τους και παράλληλα εκτίθενται συνοπτικά τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα τους, η σύσταση, δομή

και λειτουργία τέτοιων εταιρικών σχημάτων καθώς και τα κριτήρια επιλογής της εξωχώριας δικαιοδοσίας.

Το Δεύτερο Μέρος παρουσιάζεται το καθεστώς των φορολογικών παραδείσων - των μη συνεργάσιμων φορολογικά κρατών και των κρατών με προνομιακό φορολογικό καθεστώς στο Ελληνικό Φορολογικό Δίκαιο.

Στο Τρίτο Μέρος επιχειρείται η αποτύπωση της συμμετοχής των εξωχώριων εταιρειών σε δραστηριότητες φοροδιαφυγής φοροαποφυγής και ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Παρουσιάζονται ακόμη διεθνείς παρεμβάσεις και οι αντίστοιχοι φορείς που έχουν συσταθεί για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος ενώ παρατίθεται και η ποινική διάσταση της αντιμετώπισης παράνομων υπεράκτιων δραστηριοτήτων στα πλαίσια της Ελληνικής έννομης τάξης.

Στο Τέταρτο Μέρος γίνεται αναφορά στις δύο αντίρροπες τάσεις που εμφανίζονται στο Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο των Εταιρειών σε σχέση με το δίκαιο που διέπει τα ως άνω νομικά πρόσωπα. Παρουσιάζονται ευσύννοπτα οι δύο κύριες θεωρίες, αυτή της «πραγματικής έδρας» και η «θεωρία της ίδρυσης». Ταυτόχρονα γίνεται μνεία και στις ενδιάμεσες απόψεις ήτοι τις θεωρίες της «επικάλυψης» και της «διάκρισης» αλλά και στην προβληματική της αναγνώρισης της πράξης σύστασης του νομικού προσώπου. Ταυτόχρονα γίνεται παρουσίαση του εθνικού πλαισίου όπως υποστηρίζεται και από την εγχώρια νομολογία του κανόνα της «πραγματικής έδρας» αλλά και των εξαιρέσεων του όπως επί παραδείγματι των κοινοτικών εταιρειών, των ναυτιλιακών εταιρειών ή των νομικών προσώπων που έχουν συσταθεί στις ΗΠΑ. Μνημονεύεται ακόμη η σχετική νομολογία του ΔΕΚ ενώ αναπτύσσεται και το ζήτημα της συμβατότητας της θεωρίας της πραγματικής έδρας με τη διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης.

Στο Πέμπτο Μέρος και τελευταίο μέρος, αντικείμενο προβληματισμού αποτελεί η φορολογική διάβρωση, η φοροαποφυγή και η καταστρατήγηση της εθνικής φορολογικής νομοθεσίας υπό το πρίσμα της πρόσφατης ευρωπαϊκής νομολογίας.

Τέλος παρατίθενται τα Συμπεράσματα της εργασίας και ακολουθεί η αναλυτική βιβλιογραφία, αρθρογραφία και οι διαδικτυακές και λοιπές πηγές της έρευνάς μας.

Στην οικογένειά μου,

“There are many things in life more worthwhile than money...
The avoidance of tax may be lawful, but it is not yet a virtue.”

Lord Denning

Re Weston’s Settlements, [1969] 1 Ch 223

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία αποτελεί διπλωματική εργασία στα πλαίσια του Διατμηματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Δίκαιο και Οικονομία» του Πανεπιστημίου Πειραιά. Πριν την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της παρούσας διπλωματικής εργασίας, αισθάνομαι την υποχρέωση να ευχαριστήσω ορισμένους από τους ανθρώπους που γνώρισα, συνεργάστηκα μαζί τους και έπαιξαν πολύ σημαντικό ρόλο στην εκπόνησή της.

Πρώτα από όλους, θέλω να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτρια της διπλωματικής εργασίας, κυρία Αριστέα Σινανιώτη - Μαρούδη για την πολύτιμη καθοδήγηση της και την εμπιστοσύνη που μου έδειξε. Στη συνέχεια θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή και Πρύτανη του Πανεπιστημίου Πειραιά κύριο Άγγελο Κότιο καθώς και τον καθηγητή κύριο Χρήστο Χατζηεμμανουήλ που δέχτηκαν να είναι μέλη της τριμελούς επιτροπής αξιολόγησης της παρούσας εργασίας.

Θα ήθελα ακόμη να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου και τις θερμότερες ευχαριστίες μου στο Ίδρυμα Ωνάση του οποίου τυγχάνω υπότροφος. Το Ίδρυμα στάθηκε πολύτιμος αρωγός σε όλες μου τις προσπάθειες τα τελευταία χρόνια και χωρίς τη συνδρομή του και των εργαζομένων του, δεν θα μπορούσε να έχει ξεκινήσει για μένα, αυτό το όμορφο ακαδημαϊκό ταξίδι.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω τους γονείς μου Χρήστο και Μαρία, καθώς και τον αδερφό μου Θοδωρή, που με υπομονή και κουράγιο πρόσφεραν την απαραίτητη ηθική συμπαράσταση για την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής μου εργασίας.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	I-III
Εισαγωγή.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο - Οι εξωχώριες/υπεράκτιες εταιρείες ως ειδικότερη έκφανση της διάστασης μεταξύ του τόπου ίδρυσης τους και αυτού της πραγματικής πραγματικής επιχειρηματικής δραστηριότητας.....	11
1.1 Ορισμός και ιστορική αναδρομή του θεσμού των εξωχώριων/υπεράκτιων εταιρειών.....	11
1.2 Πλεονεκτήματα και Μειονεκτήματα των Εξωχώριων Εταιρειών.....	15
1.3 Σύσταση, Δομή και Λειτουργία Εξωχώριων Εταιρειών.....	19
1.4 Κριτήρια επιλογής της εξωχώριας δικαιοδοσίας.....	22
❖ 1.4.1 Η πολιτική και οικονομική σταθερότητα της χώρας της δικαιοδοσίας... ..	23
❖ 1.4.2 Η σύγχρονη και ευέλικτη νομοθεσία.....	24
❖ 1.4.3 Οι φορολογικές διευκολύνσεις.....	25
❖ 1.4.4 Η ύπαρξη Συμβάσεων Αποφυγής Διπλής Φορολογίας.....	25
❖ 1.4.5 Ο βαθμός απορρήτου και εξασφάλισης της ανωνυμίας των εταίρων... ..	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο - «Φορολογικοί Παράδεισοι» - Μη συνεργάσιμα φορολογικά κράτη και κράτη με προνομιακό φορολογικό καθεστώς.....	32
2.1 Εισαγωγικά.....	32
2.2 Φορολογικοί Παράδεισοι.....	33
❖ 2.2.1 Καθορισμός και κατάταξη των «Φορολογικών Παράδεισων» σε Διεθνές Επίπεδο.....	36
❖ 2.2.2 Καθορισμός μη συνεργάσιμων κρατών στο φορολογικό τομέα, και κρατών με προνομιακό φορολογικό καθεστώς, στο Ελληνικό Φορολογικό Δίκαιο.....	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο - Φοροδιαφυγή, Φοροαποφυγή και Ξέπλυμα Βρώμικου Χρήματος - Το Τρίπτυχο των παράνομων και μη εξωχώριων δραστηριοτήτων έντονης ηθικής απαξίας.....	58
3.1 Εισαγωγή.....	58
3.2 Φοροδιαφυγή και Φοροαποφυγή μέσω εξωχώριων εταιρειών.....	59
3.3 Ξέπλυμα βρώμικου Χρήματος και offshore εταιρείες.....	60

3.4 Διεθνείς παρεμβάσεις και φορείς για την καταπολέμηση του ζεπλύματος βρώμικου χρήματος.....64

3.5 Η ποινική διάσταση της αντιμετώπισης παράνομων υπεράκτιων δραστηριοτήτων.....70

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο - Το ζήτημα του εφαρμοστέου δικαίου στις περιπτώσεις των υπεράκτιων εταιρειών – Η αντιμετώπιση του φαινομένου στην ελληνική έννομη τάξη.....73

4.1 Η θεωρία της πραγματικής έδρας.....73

4.2 Η θεωρία της ίδρυσης..... 75

4.3 Οι ενδιάμεσες απόψεις..... 79

❖ 4.3.1 Η θεωρία της Επικάλυψης..... 79

❖ 4.3.2 Η θεωρία της Διάκρισης..... 80

❖ 4.3.3 Η προβληματική της αναγνώρισης της πράξης σύστασης του νομικού προσώπου..... 82

4.4. Ο κανόνας της πραγματικής έδρας και οι εξαιρέσεις του.....83

❖ 4.4.1 Η νομολογία του ΔΕΚ.....84

❖ 4.4.2 Το τέλος του δικαίου της πραγματικής έδρας;88

❖ 4.4.3 Περιπτώσεις απόκλισης από τον κανόνα του δικαίου του κράτους-μέλους της σύστασης κατά το Κοινοτικό Δίκαιο..... 90

❖ 4.4.4 Οι ναυτιλιακές εταιρείες.....91

❖ 4.4.5. Νομικά πρόσωπα που έχουν συσταθεί στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.....92

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο - Φορολογική διάβρωση, φοροαποφυγή και καταστρατήγηση της εθνικής φορολογικής νομοθεσίας υπό το πρίσμα της πρόσφατης Ευρωπαϊκής Νομολογίας.....92

5.1. Η εξελισσόμενη νομολογία του ΔΕΚ έως τη «νέα γενιά» αποφάσεων.....92

❖ 5.1.1. Υπόθεση “Marks & Spencer”.....96

❖ 5.1.2. Υπόθεση “Cadbury Schweppes and Cadbury Schweppes overseas”....97

❖ 5.1.3 Υπόθεση “Test Claimants in the thin Gap Group Litigation”.....98

5.2. Τα νομολογικά συμπεράσματα σε σχέση με τον περιορισμό των θεμελιωδών ενωσιακών ελευθεριών ενόψει της φοροαποφυγής.....99

Αντί επιλόγου.....102

Βιβλιογραφία.....107

Παράρτημα..... 114

Εισαγωγή

Στις μέρες μας η εκμηδένιση των αποστάσεων, η ταχύτητα των συναλλαγών, η τεχνολογική πρόοδος, η ομογενοποίηση των καταναλωτικών προτύπων και η παγκοσμιοποίηση έχουν διαμορφώσει μια νέα κατάσταση στο διεθνές επιχειρείν.

Μια κατάσταση που δεν αφορά μόνο τα στενά ακαδημαϊκά πλαίσια, δεν είναι μια λόγια πολυτέλεια σε κάποια νοητά «νησιά των Μακάρων» για τους νομικούς και τους οικονομολόγους. Η διάσταση της καταστατικής έδρας και του τόπου πραγματικής επιχειρηματικής δραστηριότητας που αποτελεί και ζήτημα ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο στις περιπτώσεις αλλοδαπών εταιρειών με διεθνή δραστηριότητα σηματοδοτεί τη σύγκρουση δύο διαφορετικών κόσμων.

Είναι αναμέτρηση από τη μια του κόσμου του κρατικού προστατευτισμού της εποχής του Μεσοπολέμου που δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις σύγχρονες κοινωνικές, τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις και από την άλλη ο κόσμος μιας ατελούς παγκοσμιοποίησης χωρίς κανόνες κοινωνικής αλληλεγγύης που επιτρέπει στους λίγους και ισχυρούς να εκφεύγουν των υποχρεώσεων τους απέναντι στο κοινωνικό σύνολο.

Θα μπορούσε κανείς να θυμηθεί την περίφημη φράση του Ιταλού διανοούμενου Αντόνιο Γκράμσι για την «εποχή των τεράτων» που ξεκινά όταν «ο παλιός κόσμος πεθαίνει και ο νέος κόσμος πασχίζει να γεννηθεί».

Με την παρούσα διπλωματική εργασία θα προσπαθήσουμε να εκθέσουμε ευσύνοπτα το φαινόμενο των “offshore” εταιρειών ως μια ειδικότερη έκφανση της διάστασης μεταξύ της καταστατικής έδρας και τόπου πραγματικής επιχειρηματικής δραστηριότητας ιδιαίτερα υπό το πρίσμα της πρόσφατης ευρωπαϊκής νομολογίας.

Στόχος του παρόντος πονήματος πέρα από την έκθεση γεγονότων, απόψεων, και νομολογιακών δεδομένων δεν είναι να παραθέσει ένα αφυδατωμένο σύνολο γνώσεων στον αναγνώστη αλλά κυρίως να εγείρει τον προβληματισμό σε σχέση με το μεγάλο και πραγματικό ερώτημα που ανακύπτει από τον επιστημονικό διάλογο για τη διάσταση της καταστατικής έδρας και του χώρου πραγματικής άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Ερώτημα που δεν είναι άλλο από τη στάση μας ως επιστήμονες και ως πολίτες απέναντι στο διεθνές οικονομικό και κοινωνικό δίλημμα της Ρυθμισμένης ή της Ασύδοτης Ελευθερίας της Αγοράς.

Άλλωστε, πάντα για ένα νομικό η επιστημονική αναζήτηση οφείλει να ενσκήπτει πριν από όλα στην αναζήτηση του Δικαίου, όχι του θετού αλλά της διαχρονικής αντίληψης της Δικαιοσύνης με την έννοια που την ανέδειξε η Αντιγόνη απέναντι στους κανόνες του Κρέοντα.

Κεφάλαιο 1^ο

Οι εξωχώριες/υπεράκτιες εταιρείες ως ειδικότερη έκφανση της διάστασης του τύπου ίδρυσης τους και αυτού της πραγματικής επιχειρηματικής δραστηριότητας

1.1 Ορισμός και ιστορική αναδρομή του θεσμού των εξωχώριων/υπεράκτιων εταιρειών

Η επαρκής και με ακρίβεια απόδοση της έννοιας της «offshore εταιρείας» δεν υπήρξε ποτέ μια εύκολη υπόθεση για την ελληνική νομική σκέψη και βιβλιογραφία. Μέχρι σήμερα, σε πλήθος κειμένων από αιτιολογικές εκθέσεις νόμων ή κείμενα νόμου έως δικαστικές αποφάσεις και ακαδημαϊκή αρθρογραφία παρατηρείται μια παράλληλη χρήση οκτ ολίγων μεταφραστικών εκδοχών. Έτσι στη νομολογία, απαντάται ως επί το πλείστον ο όρος «υπεράκτια»¹² εταιρεία ενώ ο έλληνας νομοθέτης μοιάζει να επιλέγει τον όρο της «εξωχώριας»³ εταιρείας αντί των επίσης συχνά απαντόμενων μορφών της «υπερπόντιας»⁴ ή «υπερορίας» εταιρείας.

Σε αδρές γραμμές, ανεξαρτήτως της επιλογής μας ως προς μεταφραστική απόδοση, ως υπεράκτιες / εξωχώριες / υπερπόντιες / υπερόριες εταιρείες χαρακτηρίζονται αλλοδαπές εταιρείες ή γενικώς αλλοδαπά νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου ανεξαρτήτως νομικού τύπου, που ιδρύονται σε χώρα ή δικαιοδοσία, στην οποία ισχύει ευνοϊκό φορολογικό καθεστώς, διευθύνονται και ελέγχονται από τη χώρα αυτή δηλαδή διατηρούν τυπική ή και ουσιαστική έδρα στη χώρα ίδρύσεως αλλά είναι προορισμένες να δραστηριοποιούνται και να χρηματοδοτούνται αποκλειστικώς από πηγές εκτός της

¹ Άγγελος Π. Μπώλος, « Οι εξωχώριες (offshore companies) και Ελληνική Έννομη τάξη, Νομικό Βήμα, 2013 σελ 935 επ.

² ΕφΠειρ 601/2011, ΔΕΕ 2012, 30 · ΜΠρΠειρ 2166/2011, ΝοΒ 2012, 98

³ Άγγελος Π. Μπώλος, « Οι εξωχώριες (offshore companies) και Ελληνική Έννομη τάξη, Νομικό Βήμα, 2013 σελ 935 επ υποσημείωση 16

⁴ Παμπούκης Χ., (2009). «Οι υπεράκτιες εταιρίες στο Ελληνικό Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο», ΔΕΕ

χώρας ιδρύσεως, να έχουν δηλαδή αποκλειστικώς υπερόρια δράση και αποκλειστικώς αλλοδαπή χρηματοδότηση.⁵

Η ιδιαιτερότητα τους συνεπώς σε σχέση με τις αλλοδαπές εν γένει εταιρείες συνίσταται ακριβώς στη διάσταση ανάμεσα στον τόπο πραγματικής επιχειρηματικής δραστηριότητας, δηλαδή τον τόπο λειτουργίας⁶ της εταιρείας και την καταστατική έδρα καθώς και την επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου με γνώμονα φορολογικές διευκολύνσεις που ισχύουν στο κράτος- ίδρυσης που χαρακτηρίζεται ως «φορολογικός παράδεισος» (tax haven)⁷⁸.

Ο όρος "υπεράκτιες" έλκει την καταγωγή του από την προέλευση του φαινομένου. Οι υπεράκτιες εταιρείες είναι κατά κύριο λόγο αγγλοσαξωνικής επινοήσεως και δευτερόντως βρετανικής. Ο θεσμός εντοπίζεται για πρώτη φορά στα τέλη του 19ου αιώνα στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και συγκεκριμένα στις Πολιτείες του New Jersey και του Delaware⁹. Η Πολιτεία του New Jersey είχε αρχικά θεσπίσει ένα ευνοϊκό νομοθετικό πλαίσιο ως προς τη σύσταση και εγκατάσταση εταιρειών, οι οποίες θα επιβαρύνονταν μόνο με έναν ονομαστικό φόρο εγκατάστασης, με στόχο την προσέλκυση εταιρειών από άλλες πολιτείες και την κατ' αυτόν τον τρόπο ενίσχυση των δημοσίων ταμείων της¹⁰. Η πετυχημένη αυτή πολιτική επιλογή της Πολιτείας του New

⁵ Βλπε Φ.Χριστοδούλου, Προλεγόμενα στην προβληματική των υπεράκτιων εταιρειών, ΔΕΕ 2001, 568 επ.

⁶ Άγγελος Π. Μπώλος, « Οι εξωχώριες (offshore companies) και Ελληνική Έννομη τάξη, Νομικό Βήμα, 2013 σελ. 935 επ. και σελ. 937

⁷ Παμπούκης Χαράλαμπος, « Οι υπεράκτιες εταιρείες στο Ελληνικό Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο» ΔΕΕ, 16/2001 σελ 965 επ.

⁸ Σαβαΐδου Κατερίνα, «Η προσπάθεια αντιμετώπισης της διεθνούς φοροαποφυγής με τις διατάξεις των φορολογικών νόμων 3842/2010 και 3943/2011» Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας τ. 1471, 2011 σελ 1107 επ. υποσημ.2

⁹ Βλ. σχετικά P a l a n / M u r p h y / C h a v a g n e u x , Der Aufstieg der Offshore-Welt und ihre vers- chiedene Facetten, σε: Ötsch/Di Pauli (Hrsg.), Räume der Offshore-Welt. Steueroasen und Offshore-Zentren in Europa, 2009, 47 επ.

¹⁰ Άγγελος Π. Μπώλος, « Οι εξωχώριες (offshore companies) και Ελληνική Έννομη τάξη, Νομικό Βήμα, 2013 σελ 935 επ.

Jersey οδήγησε στη συνέχεια και την Πολιτεία του Delaware στην υιοθέτηση ενός παρόμοιου θεσμικού πλαισίου για την προσέλκυση εταιρειών.

Αργότερα, οι Βρετανοί υιοθέτησαν και εξέλιξαν το θεσμό των υπεράκτιων εταιρειών προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι πολιτικοί κίνδυνοι κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου¹¹. Για αυτό το λόγο άλλωστε ακόμη και σήμερα, πολλές υπεράκτιες δικαιοδοσίες αποτελούν πρώην βρετανικές αποικίες¹².

Μετά το 1945 και την τόνωση του διεθνούς εμπορίου που έφερε η λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, το φαινόμενο ενισχύθηκε με τις επιχειρήσεις να στοχεύουν πάντα στη δυνητική αύξηση της κερδοφορίας τους.

Ο περιορισμός μάλιστα στην ελευθερία διεθνούς κίνησης κεφαλαίων που επέφερε τουλάχιστον μέχρι τις αρχές του 1970 η συμφωνία του Bretton Woods όχι μόνο δεν περιόρισε αλλά αναζωπύρωσε της τάσεις φυγής¹³. Πολλοί επιχειρηματίες επέλεξαν έτσι να μεταφέρουν μεγάλο μέρος των κεφαλαίων τους σε υπεράκτιες εταιρείες αξιοποιώντας τα φορολογικά τους πλεονεκτήματα. Η εγκατάλειψη της συμφωνίας του Bretton Woods το 1971 ύστερα από μια σειρά ενεργειών του Προέδρου Νίξον που έμειναν στην ιστορία ως «Nixon's shock» οδήγησε στην αρχική εσφαλμένη εκτίμηση της παρακμής τους θεσμού των υπεράκτιων εταιρειών. Αντιθέτως, όμως ο θεσμός των υπεράκτιων εταιρειών όχι μόνο δεν εξασθένησε αλλά παγιώθηκε πλέον στον κόσμο των διεθνών συναλλαγών¹⁴. Σήμερα δε, πάνω από το 50% των κεφαλαίων που διακινούνται παγκοσμίως περνά από φορολογικά καταφύγια.¹⁵

¹¹ Χάρης Παμπούκης, Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, Νομική Βιβλιοθήκη σελ. 133, υποσημ. 81

¹² Όπως είναι: Η Αγκουίλα, οι Βερμούδες, οι Βρετανικές Παρθένοι Νήσοι, τα Νησιά Καϋμάν, το Γιβραλτάρ, το Μοντσερράτ, τα Τερκ και Κάικος. Επίσης, το Τζέρσεϊ, το Γκέρνσεϊ και η Νήσος του Μαν, τα οποία βρίσκονται γεωγραφικά πολύ κοντά στη Βρετανία και αποτελούν εξαρτήσεις του βρετανικού στέμματος

¹³ Λιγωμένου Α., Σύμβουλος Ελεγκτικού Συνέδριου, «Εξωχώριες Εταιρίες και Φορολογικοί παράδεισοι», Αρχείο Νομολογίας, σελ 148

¹⁴ David Runciman, *The Confidence Trap: A History of Democracy in Crisis from World War I to the Present*, Princeton University Press, 2014, pg. 215

¹⁵ Άννα Λιγωμένου, Σύμβουλος Ελεγκτικού Συνέδριου, «Εξωχώριες Εταιρίες και Φορολογικοί παράδεισοι», Αρχείο Νομολογίας, Περίοδος Β, σελ 148

Στο ελληνικό δίκαιο όπως προαναφέρθηκε γίνεται λόγος πλέον για «εξωχώριες» παρά για υπεράκτιες εταιρείες που αντιστοιχεί μεν στην ακριβή μεταφορά στην ελληνική γλώσσα του αγγλικού όρου “off-shore” εν τούτοις όμως δεν θεωρείται η πλέον επιτυχημένη εννοιολογικά επιλογή καθώς μοιάζει να μη βρίσκει εφαρμογή για τα ηπειρωτικά κράτη αλλά να προσομοιάζει μόνο στη γεωγραφική θέση της Μεγάλης Βρετανίας. Κατά την άποψη του καθηγητή Χ. Παμπούκη ο πλέον δόκιμος όρος είναι υπερόριες εταιρείες, διότι έτσι αποδίδεται καλύτερα η διάσταση μεταξύ του τόπου ιδρύσεως και των τόπων πραγματικής δραστηριότητας της εταιρείας¹⁶.

Ο Έλληνας νομοθέτης για τις ανάγκες της φορολογίας εισοδήματος έδωσε τον παρακάτω ορισμό στο άρθρο 31§1 περ. στ’ του Ν. 2238/1994¹⁷: «ως εξωχώρια εταιρεία εννοείται η εταιρεία που έχει την έδρα της σε αλλοδαπή χώρα και με βάση την νομοθεσία της δραστηριοποιείται αποκλειστικά σε άλλες χώρες και απολαμβάνει ιδιαίτερα ευνοϊκής φορολογικής μεταχείρισης.» Στη δε αιτιολογική έκθεση του φορολογικού νόμου 3091/2002¹⁸ αναφέρεται ότι: «ως εξωχώριες (offshore) έχει επικρατήσει διεθνώς να θεωρούνται εταιρείες που δεν έχουν δραστηριότητα στη χώρα στην οποία φέρονται ότι έχουν την καταστατική τους έδρα και των οποίων οι μετοχές ή τίτλοι παραστατικοί ιδιοκτησίας είναι κατά κανόνα ανώνυμοι. Για τις χώρες αυτές έχει επικρατήσει διεθνώς ο όρος φορολογικός παράδεισος, γιατί επιτρέπει τη μη φορολόγηση της εξωχώριας εταιρείας ή τη φορολόγησή της κατά τρόπο ευνοϊκό.»

Το έτος 2010 συνιστά σημείο τομής για την εξέλιξη της ελληνικής νομοθεσίας ως προς το ζήτημα του ορισμού των “offshore” εταιρειών με την επιλογή της απάλειψης του όρου και της σύνδεσης της φορολογικής αντιμετώπισης αυτού του είδους των εταιρειών στη βάση της διάκρισης της καταστατικής του έδρας και πιο συγκεκριμένα σε σχέση με το αν αυτή βρίσκεται σε μη συνεργάσιμα φορολογικά κράτη ή κράτη με

¹⁶ Χάρης Παμπούκης, Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, Νομική Βιβλιοθήκη σελ. 133, υποσημ. 81

¹⁷ «Κύρωση του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος» (ΦΕΚ/Α/151/16.9.1994)

¹⁸ «Απλουστεύσεις και βελτιώσεις στη φορολογία εισοδήματος και κεφαλαίου και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ/ Α/330/24.12.2002)

προνομιακό φορολογικό καθεστώς¹⁹. Έτσι, από το Ν.3842/2010²⁰, ο όρος της εξωχώριας εταιρείας απαλείφεται από το σώμα του νόμου και η συσχέτιση τέτοιων εταιρειών με την εθνική φορολογική νομοθεσία γινόταν δυνάμει του άρθρου 51²¹ του προισχύοντος ΚΦΕ πράγμα που συνεχίζεται και υπό το πρίσμα των διατυπώσεων του Ν. 4172/2013²² καθώς και του πλέον πρόσφατου 4646/2019²³.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω και καταλήγοντας σε έναν ασφαλή ορισμό θα μπορούσαμε να πούμε πως ως offshore / εξωχώριες / υπεράκτιες / υπερπόντιες / υπερόριες εταιρείες είναι αλλοδαπές εταιρείες ή γενικώς αλλοδαπά νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου ανεξαρτήτως νομικού τύπου, στα οποία υφίσταται διάσταση μεταξύ του τόπου λειτουργίας και του τόπου ίδρυσης τους, ο οποίος χαρακτηρίζεται συνήθως ως Διεθνές Υπεράκτιο Χρηματοοικονομικό Κέντρο (IOFC) και προσφέρει κατά κανόνα ευνοϊκό φορολογικό καθεστώς και πλεονεκτήματα ως προς την αποφυγή κανόνων αναγκαστικού δικαίου, ιδιαίτερα αυτών που αφορούν στην υποχρέωση καταβολής φόρων, διατάξεων κληρονομικού δικαίου και ελέγχου σχετικά με την προέλευση και την νομιμότητα των κεφαλαίων.

1.2 Πλεονεκτήματα και Μειονεκτήματα των Εξωχώριων Εταιρειών

Η βασική αρχή για την επιλογή της ίδρυσης μιας εξωχώριας εταιρείας είναι δυνατόν να συμπυκνωθεί στο τρίπτυχο: εξοικονόμηση χρήματος – ταχύτητα – εχεμύθεια.²⁴ Ακριβώς γιατί, το οικονομικό κίνητρο για την επί της ουσίας μεταφορά κεφαλαίων σε μια υπεράκτια δικαιοδοσία συνίσταται α) στην αποφυγή ή και διαφυγή από φορολογικές υποχρεώσεις σε άλλα κράτη σε συνδυασμό με β) την ανυπαρξία

¹⁹ Άγγελος Π. Μπώλος, « Οι εξωχώριες (offshore companies) και Ελληνική Έννομη τάξη, Νομικό Βήμα, 2013 σελ, 935 επ. σελ. 937

²⁰ «Αποκατάσταση φορολογικής δικαιοσύνης, αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και άλλες διατάξεις», (ΦΕΚ/Α/58/23.4.2010)

²¹ Το άρθρο 51Α, όπως διαμορφώθηκε με την § 1 του άρθρου 78 του ν. 3842/2010, ισχύει από 1.1.2010, σύμφωνα με την § 5 του ίδιου άρθρου

²² Βλ. άρθρο 65 του Ν.4172/2013

²³ Βλ. άρθρο 50 του Ν.4646/2019

²⁴ Ιωάννης Φωτόπουλος, Γεώργιος Φωτόπουλος, ΥΠΕΡΑΚΤΙΕΣ ΕΤΑΙΡΙΕΣ , ΛΟΓΙΣΤΗΣ , Ιούλιος 2001, σελ. 1071

απαιτήσεων σχετικών με την καταβολή ελάχιστου εταιρικού κεφαλαίου, γ) την ταχύτητα της σύστασης με την απουσία περιττών γραφειοκρατικών διατυπώσεων και ακόμη δ) την παροχή πλήρους ανωνυμίας των μετόχων, ασφάλειας ως προς την τοποθέτηση των κεφαλαίων και τέλος την παντελή απουσία ελέγχων σε σχέση με την προέλευση και τη νομιμότητα των κεφαλαίων αυτό.

Έτσι, είναι δυνατόν στην περίπτωση που οι δικαιούχοι/ιδιοκτήτες ή ο δικαιούχος/ιδιοκτήτης μιας εξωχώριας εταιρείας – καθώς η τελευταία μπορεί να συσταθεί και με έναν μόνο μέτοχο²⁵- επιθυμούν έναν επιπλέον βαθμό εμπιστευτικότητας και ανωνυμίας, έχουν το δικαίωμα να ορίσουν έναν αντιπρόσωπο – διαχειριστή ο οποίος θα εμφανίζεται και θα διενεργεί το σύνολο των συναλλαγών της εταιρείας μεν στο όνομα του αλλά πράττει ουσιαστικά για λογαριασμό των πραγματικών/ού δικαιούχων/ου. Ταυτόχρονα, η δημόσια αρχή η οποία είναι επιφορτισμένη με την αρμοδιότητα για την ίδρυση και καταχώριση των υπεράκτιων εταιρειών σε ειδικούς καταλόγους οφείλει επίσης να διαφυλάττει με τη σειρά της την ανωνυμία των ιδιοκτητών/δικαιούχων των ως άνω εταιρειών²⁶.

Τα κυριότερα πλεονεκτήματα για την ίδρυση μια εξωχώριας εταιρείας και τη διατήρηση της συνοψίζονται στα εξής:²⁷

- Γρήγορη σύσταση με χαμηλό κόστος, ελάχιστο απαιτούμενο εταιρικό κεφάλαιο και εξαιρετικά περιορισμένες διατυπώσεις
- Πλήρης ανωνυμία των πραγματικών μετόχων.
- Δυνατότητα σύστασης της εταιρείας με έναν μόνο μέτοχο.
- Αποφυγή των διατάξεων του φορολογικού δικαίου. Για τις υπεράκτιες εταιρείες δεν ισχύει το «πόθεν έσχες» και επίσης αυτές δεν επιβαρύνονται με τεκμήρια για την απόκτηση και την διατήρηση περιουσιακών στοιχείων, εφόσον βεβαίως έχει προβλεφθεί η αντίστοιχη εισαγωγή συναλλάγματος στο όνομα της υπεράκτιας εταιρείας. Με την χρήση των υπεράκτιων εταιρειών μπορεί επίσης να μειωθεί

²⁵ Δουβής Παναγιώτης, «Offshore Δραστηριότητες», PRESS LINE, Αθήνα 2003, σελ. 49, 50

²⁶ Παμπούκης Χαράλαμπος, « Οι υπεράκτιες εταιρείες στο Ελληνικό Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο» ΔΕΕ, 16/2001 σελ 965 επ..

²⁷ Παναγιώτης Δουβής, «Offshore δραστηριότητες», Αθήνα 2008, σελ. 4

σημαντικά ή να αποφευχθεί εντελώς καταβολή φόρων που σχετίζονται με την μεταβίβαση και κατοχή περιουσιακών στοιχείων, όπως ο φόρος κληρονομιάς, ο φόρος μεταβίβασης ακινήτων, φόρος δωρεάς, γονικής παροχής και ο φόρος μεγάλης ακίνητης περιουσίας.

- Αποφυγή φόρου τόκων καταθέσεων και φόρου μερισμάτων.
- Ανυπαρξία συναλλαγματικών περιορισμών.
- Τραπεζικό απόρρητο που προστατεύει από ελέγχους.
- Παράκαμψη δεσμεύσεων από το κληρονομικό δίκαιο. Έτσι μπορεί να παρακάμψει κανείς τις διατάξεις περί της νόμιμης μοίρας αλλά και να χρησιμοποιήσει τα υπεράκτια μορφώματα για τον καθορισμό της κληρονομικής διαδοχής κατά την επιθυμία του διαθέτη.
- Δυνατότητα μεταφοράς κερδών από τις χώρες με υψηλούς φορολογικούς συντελεστές σε δικαιοδοσίες με χαμηλή ή ανύπαρκτη φορολογία.
- Αποφυγή εφαρμογής εργατικής και ασφαλιστικής νομοθεσίας. Για τις επιχειρήσεις που προτίθενται να δραστηριοποιηθούν και να απασχολήσουν προσωπικό στο εξωτερικό, η δημιουργία μιας υπεράκτιας εταιρείας, απαλλάσσει πολλές φορές τον επιχειρηματία από κάθε υποχρέωση καταβολής εισφορών κοινωνικής ασφάλισης ή άλλων εργοδοτικών εισφορών.
- Αποφυγή δεσμεύσεων ατομικής περιουσίας. Για τον σκοπό αυτό ιδρύεται μια υπεράκτια εταιρεία στην οποία μεταβιβάζεται ένα μεγάλο μέρος της προσωπικής περιουσίας του ιδρυτή διασφαλίζοντας τον με αυτόν τον τρόπο από τη διεκδίκηση κάποιου ανικανοποίητου δανειστή.
- Αποφυγή διεκδικήσεων συζύγων στην περίπτωση διαζυγίου.

Η παραπάνω καταγραφή των πλεονεκτημάτων που παρέχει η επιλογή της ίδρυσης και λειτουργίας μια εξωχώριας εταιρείας δεν αποτελεί ως σύνολο τον εφαρμοστέο κανόνα για όλες τις υπεράκτιες δικαιοδοσίες αλλά εξαρτάται αφενός από την εθνική νομοθεσία του τόπου ίδρυσης και του τόπου της πραγματικής λειτουργίας στο πεδίο του φορολογικού δικαίου και αφετέρου από το είδος της εταιρείας και των δραστηριοτήτων της. Σε κάθε περίπτωση, ως γενικό συμπέρασμα προκύπτει ότι τα κυριότερα και πλέον χαρακτηριστικά πλεονεκτήματά των υπεράκτιων εταιρειών είναι: α) τα φορολογικά κίνητρα, β) το απόρρητο και η ανωνυμία των πραγματικών μετόχων, γ) η δυνατότητα

ταχύτατης ίδρυσης, δ) η δυνατότητα ελεύθερης διαμόρφωσης του καταστατικού καθώς και ε) η προστασία που παρέχεται με το εταιρικό πέπλο²⁸.

Από την άλλη πλευρά, στα μειονεκτήματα των εξωχώριων εταιρειών συγκαταλέγεται η συνήθης απαγόρευση στις εταιρείες αυτές να διεξάγουν εργασίες ή να διατηρούν εργαζόμενους στην δικαιοδοσία εντός της οποίας συστάθηκαν αν και αυτό εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό στη δικαιοδοσία, στην οποία εντάσσονται και στο είδος της εταιρείας.

Επιπλέον, για κανονιστικούς λόγους, σε αρκετές περιπτώσεις υφίστανται περιορισμοί σχετικά με το είδος της επιχείρησης, που μία εξωχώρια εταιρεία μπορεί να ασκήσει, χωρίς την ανάγκη για την προηγούμενη χορήγηση σχετικής άδειας. Στην ουσία, κάτι τέτοιο δεν διαφέρει πολύ από το εγχώριο εμπόριο.

Τελευταία, εμφανίζεται δε και μια τάση αυστηροποίησης των πράξεων επιμέλειας, ιδιαίτερα σε ότι αφορά υπεράκτια κέντρα διεθνούς φήμης. Έτσι για παράδειγμα, για το άνοιγμα τραπεζικού λογαριασμού στο όνομα μιας υπεράκτιας εταιρείας, το πιστωτικό ίδρυμα απαιτεί πρόσθετα έγγραφα επαλήθευσης της ταυτότητας από τους υπογράφοντες στο λογαριασμό και είναι σε θέση να απαιτεί μία ή περισσότερες επαγγελματικές συστατικές επιστολές στα πλαίσια της συμμόρφωσης του με του τους σχετικούς κανονισμούς κατά του ξεπλύματος χρήματος. Σε αυτή την τάση μπορούν να αποδοθούν και οι διατυπώσεις που χρειάζονται στην περίπτωση θανάτου μετόχου όπου είναι συνήθως απαραίτητο να έχει τη διαθήκη του εισηγμένη προς επικύρωση στην υπεράκτια δικαιοδοσία. Ακόμη, μετά τα γεγονότα στην Αργεντινή το 2004²⁹ και τη

²⁸ Παμπούκης Χαράλαμπος, « Οι υπεράκτιες εταιρείες στο Ελληνικό Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο» ΔΕΕ, 16/2001 σελ 965 επ.

²⁹ Πρόκειται για την πυρκαγιά που ξέσπασε σε γνωστό κέντρο διασκέδασης του Μπουένος Άιρες με την επωνυμία **República Cromañón** στις 30 Δεκεμβρίου του 2004 και κατέληξε στον τραγικό απολογισμό των 194 νεκρών ως επί το πλείστον νεαρών σε ηλικία, ενώ τουλάχιστον 1432 άνθρωποι τραυματίστηκαν. Όπως διαπιστώθηκε ύστερα από έρευνα των εισαγγελικών αρχών της Αργεντινής σε σχέση με την υπαιτιότητα για τη μη τήρηση των απαιτούμενων μέτρων ασφαλείας και των πολεοδομικών προδιαγραφών του συναυλιακού χώρου, το συγκρότημα στο οποίο βρισκόταν το κέντρο διασκέδασης ανήκε σε υπεράκτια εταιρία με έδρα τις Παρθένες Νήσους. Υπό την πίεση της κοινής γνώμης ο Γενικός Επιθεωρητής του Υπουργείου Δικαιοσύνης αρμόδιος για την ομοσπονδιακή περιφέρεια του Μπουένος Άιρες, Ricardo Nissen, εξέδωσε απαγόρευση σχετικά με τη δραστηριοποίηση στο Μπουένος Άιρες, υπεράκτιων εταιρειών που δεν μπορούν να αποδείξουν ότι έχουν πραγματική

σχετική απαγόρευση που εξέδωσε ο Γενικός Επιθεωρητής του Υπουργείου Δικαιοσύνης Ricardo Nissen, την πρώτη απαγόρευση παγκοσμίως υπεράκτιων εταιρειών³⁰, αρκετές χώρες έχουν εισάγει νομοθεσία μη φιλική προς τους φορολογικούς παραδείσους που καθιστά δυσχερή τη διεξαγωγή εργασιών στις χώρες αυτές μέσω υπεράκτιων εταιρειών.

Στις παρατηρήσεις αυτές, ως προς τα κυριότερα μειονεκτήματα επιχειρηματικής δραστηριοποίησης σε υπεράκτιες δικαιοδοσίες σε διεθνές επίπεδο, συνηγορεί και πρόσφατη έρευνα του *Harvard Business Review*³¹.

Το ζητούμενο που παραμένει προς σκέψη είναι και παραμένει βέβαια, το κατά πόσον το ζήτημα της ίδρυσης εξωχώριων εταιρειών - πέρα από την διαμορφούμενη πολιτική μυθολογία αλλά και τα μειονεκτήματα που ακόμη και αυτές πλέον εμφανίζουν - μετατρέπει τα πλεονεκτήματα για τους ιδιοκτήτες/δικαιούχους των τελευταίων σε κοινωνικό κόστος ιδιαίτερα για τους πολίτες και τις οικονομίες των χωρών της πραγματικής τους επιχειρηματικής δραστηριοποίησης.

1.3 Σύσταση, Δομή και Λειτουργία Εξωχώριων Εταιρειών

Όπως αναφέρθηκε και προηγούμενα, ένα από τα πλέον σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα του διεθνώς επιχειρείν μέσω υπεράκτιων εταιρειών αποτελεί η ταχύτητα της σύστασης του με την έλλειψη περιττών γραφειοκρατικών διαδικασιών³².

Τούτο σημαίνει, ότι κατά κανόνα, τη σύσταση ενός τέτοιου εταιρικού σχήματος αναλαμβάνουν εξουσιοδοτημένα νομικά ή και φυσικά πρόσωπα στη χώρα σύστασης χωρίς προφανώς να απαιτείται οποιαδήποτε αυτοπρόσωπη παρουσία των μετόχων. Το

οικονομική δραστηριότητα στις χώρες στα μητρώα των οποίων είναι εγγεγραμμένες. Μια τέτοια απαγόρευση υπήρξε η πρώτη που εφαρμόστηκε σε διεθνές επίπεδο

³⁰ Lucy Komisar, *Bringing Business Back Ashore: Buenos Aires issues world's first ban on offshore shell companies on Corp Watch*, 4 Απριλίου 2005

³¹ *Harvard Business Review*. *Offshore Corporations, "A Brief Introduction"* *Harvard Business Review* 9-799-119

³² Άγγελος Π. Μώλος, « Οι εξωχώριες (offshore companies) και Ελληνική Έννομη τάξη, Νομικό Βήμα, 2013 σελ. 942

καταστατικό δε της εταιρείας έχει τη μορφή απλού ιδιωτικού εγγράφου παρέχοντας ένα ευρύτατο πεδίο ελευθερίας στην ιδιωτική βούληση καθώς οι μόνες υποχρεωτικές διατυπώσεις αφορούν τα βασικά στοιχεία της υπό σύσταση εταιρείας και συγκεκριμένα: α) την επωνυμία της εταιρείας, β) την εταιρική της μορφή, τον τύπο των μετοχών και το μετοχικό της κεφάλαιο³³. Στη συνέχεια, το καταστατικό κατατίθεται στο μητρώο εταιρειών που τηρείται στη χώρα ίδρυσης, εγκρίνεται και επικυρώνεται από την αρμόδια εγχώρια αρχή. Σε κάποιες δε, υπεράκτιες δικαιοδοσίες είναι απαραίτητο η ίδρυση της εταιρείας να γίνει με τη συνδρομή συμβολαιογράφου εάν η υπό σύσταση εταιρεία είναι ανώνυμη ή τουλάχιστον το ιδρυτικό της έγγραφο να φέρει συμβολαιογραφική θεώρηση³⁴. Σε αυτή την περίπτωση, η αρμόδια αρχή εκδίδει μετά την ίδρυση της εταιρείας κατά τήρηση των σχετικών τύπων, το αντίστοιχο πιστοποιητικό ίδρυσής της.

Ακόμη, περισσότερες υπεράκτιες εταιρείες μπορούν να ιδρυθούν με ένα μόνο μέτοχο. Η νομοθεσία βέβαια ορισμένων κρατών που λειτουργούν ως υπεράκτια κέντρα ορίζει, ότι ο ελάχιστος επιτρεπτός αριθμός μετόχων είναι δύο όπως για παράδειγμα συμβαίνει με την περίπτωση της Δημοκρατίας του Παναμά -χωρίς αυτό να σημαίνει ότι σε όλες τις δικαιοδοσίες είναι υποχρεωτικό ο ιδρυτής μέτοχος να είναι φυσικό πρόσωπο- ενώ η συγκέντρωση του συνόλου των μετοχών στα χέρια ενός μετόχου συνιστά λόγο λύσης της Εταιρείας.

Ως προς το απαιτούμενο εταιρικό κεφάλαιο τώρα, αυτό είναι κατά το σύνηθες ονομαστικό και σε καμία περίπτωση δεν ανταποκρίνεται στα πραγματικά περιουσιακά στοιχεία του νομικού προσώπου³⁵. Δεν είναι επίσης απαραίτητο να είναι καταβεβλημένο σε τραπεζικό λογαριασμό, ούτε απαιτείται να πιστοποιηθεί η καταβολή του από τις εποπτικές αρχές των κρατών προέλευσης. Θεωρείται καταβεβλημένο κατά την ίδρυση της εταιρείας. Κατά τη νομοθεσία δε των κρατών ίδρυσης των υπεράκτιων εταιρειών δεν συναρτάται το ύψος του εταιρικού κεφαλαίου

³³ Άγγελος Π. Μπώλος, «Οι εξωχώριες (offshore companies) και Ελληνική Έννομη τάξη, Νομικό Βήμα, 2013 σελ. 935

³⁴ Diana Farrell, Offshoring, Harvard Business School Publishing, 2006 σελ. 84-92

³⁵ Άγγελος Π. Μπώλος, « Οι εξωχώριες (offshore companies) και Ελληνική Έννομη τάξη, Νομικό Βήμα, 2013 σελ. 942

με το ύψος των επενδύσεων, του κύκλου εργασιών ή των καθαρών κερδών της εταιρείας. Μάλιστα, σε πολλές υπεράκτιες δικαιοδοσίες επιτρέπεται το μετοχικό κεφάλαιο των εταιρειών να είναι καταβεβλημένο και σε είδος ή σε νόμισμα διαφορετικό από το εγχώριο³⁶. Μεγάλο εύρος ευελιξίας παρατηρείται και ως προς το ζήτημα της διανομής των εταιρικών μετοχών, οι οποίες μεταβιβάζονται ελεύθερα από τον εκάστοτε μέτοχο/κάτοχο τους ενώ είναι δυνατή ακόμη και η μεταβίβαση των μετοχών χωρίς τη φυσική παρουσία του μετόχου μέσω της περάτωσης της απαιτούμενης διαδικασίας από τον διαχειριστή της εταιρείας από κοινού με τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου. Η τελευταία αυτή δυνατότητα, της μεταβίβασης δηλαδή των μετοχών χωρίς την φυσική παρουσία του μετόχου συνηγορεί σε ένα άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα των offshore εταιρειών που είναι ακριβώς η εχεμύθεια που επιτυγχάνεται με τη διασφάλιση της πλήρους ανωνυμίας των μετόχων³⁷.

Είναι γεγονός ότι οι απαραίτητες διατυπώσεις ως προς τη δομή μιας offshore εταιρείας ποικίλει ανάλογα με την υπεράκτια δικαιοδοσία. Ωστόσο, όπως προκύπτει από τη συγκριτική μελέτη των ως άνω εννόμων τάξεων υπάρχει μια γενικότερη τάση ομογενοποίησης των απαιτούμενων στοιχείων η οποία θα μπορούσε να αποτυπωθεί σε τέσσερις βασικές προϋποθέσεις: α) την τήρηση μητρώου μελών της εταιρείας, β) τον ορισμό της ιδιότητας του μέλους, γ) τη φύση των μετοχών και δ) τα πλαίσια και τις δυνατότητες τροποποίησης του μετοχικού κεφαλαίου.

Σχετικά με το μητρώο μελών της εταιρείας, σε αυτό περιλαμβάνονται τα ονόματα και οι διευθύνσεις των μελών μαζί με τη δήλωση των μεριδίων που κατέχει κάθε μέλος, η ημερομηνία εγγραφής τους στο εταιρικό μητρώο καθώς και η ημερομηνία παύσης τους από μέλη της εταιρείας. Την ιδιότητα του μέλους της εταιρείας διαθέτουν τα ιδρυτικά μέλη της υπεράκτιας εταιρείας που προκύπτουν από το ιδιωτικό ή συμβολαιογραφικό έγγραφο που επέχει θέση καταστατικού του νομικού προσώπου καθώς και κάθε άλλο πρόσωπο που συμφωνεί να γίνει μέτοχος της εταιρείας και το όνομα του τηρείται στο μητρώο μελών. Κάθε μέλος διαθέτει το δικαίωμα να μεταβιβάσει τις μετοχές του σύμφωνα με τον τρόπο που προβλέπεται στο καταστατικό υπό την επιφύλαξη της

³⁶ Diana Farrell, *Offshoring*, Harvard Business School Publishing, 2006 σελ. 34-39

³⁷ Άγγελος Π. Μπώλος, «Οι εξωχώριες (offshore companies) και Ελληνική Έννομη τάξη, Νομικό Βήμα, 2013 σελ. 942

κείμενης εθνικής νομοθεσίας της χώρας ίδρυσης η οποία ως επί το πλείστον χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη ευελιξία ως προς αυτά τα ζητήματα. Η ιδιότητα του μετόχου από το μέλος της εταιρείας συνακολουθείται από το δικαίωμα ψήφου στη Γενική Συνέλευση και το αναλογικό ενδιαφέρον για την εταιρεία. Αξίζει να σημειωθεί ότι οφείλεται όλες οι μετοχές πρέπει να έχουν εξοφληθεί πλήρως όταν διανεμηθούν ενώ δεν είναι επιτρεπτή η έκδοση μετοχών διαφορετικής κατηγορίας.

Ως προς τις δυνατότητες τροποποίησης του μετοχικού της κεφαλαίου τώρα, μια υπεράκτια εταιρεία διαθέτει κατά κύριο λόγο τέσσερις επιλογές. Μπορεί α) να αυξήσει το μετοχικό της κεφάλαιο με τη δημιουργία νέων μετοχών ενός ορισμένου ποσού, β) να ενοποιήσει ή να διαιρέσει το σύνολο ή μέρος των μετοχών της σε μετοχές μεγαλύτερης αξίας από τις υφιστάμενες μετοχές της, γ) να υποδιαιρέσει τις μετοχές της σε μετοχές μικρότερου ποσού από το προκαθορισμένο και δ) να ακυρώσει μετοχές της οι οποίες κατά την ημερομηνία λήψης της απόφασης για την ακύρωσή τους, δεν έχουν ληφθεί ή συμφωνηθεί να ληφθούν από οποιοδήποτε πρόσωπο, μειώνοντας κατ' αυτό τον τρόπο το ποσό του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρείας αντιστοίχως κατά το ποσό των ακυρωθεισών μετοχών.

1.4 Κριτήρια επιλογής της εξωχώριας δικαιοδοσίας

Η επιλογή της καταλληλότερης δικαιοδοσίας για την ίδρυση εξωχώριας εταιρείας έχει να κάνει τόσο με υποκειμενικά όσο και με αντικειμενικά κριτήρια. Η επιλογή εξαρτάται από τους σκοπούς του επιχειρηματία αναφορικά με την εξωχώρια εταιρεία. Κάτι τέτοιο σημαίνει ότι τα κριτήρια βάσει των οποίων γίνεται επιλογή της καταλληλότερης δικαιοδοσίας πρέπει να εξετάζονται ad hoc.

Σε κάθε περίπτωση τα κριτήρια επιλογής που σταθμίζονται συνήθως είναι:

Σε κάθε περίπτωση τα κριτήρια επιλογής που σταθμίζονται συνήθως είναι:

- α) Η πολιτική και οικονομική σταθερότητα της χώρας της δικαιοδοσίας,
- β) Η σύγχρονη και ευέλικτη νομοθεσία,
- γ) Οι φορολογικές διευκολύνσεις,
- δ) Η ύπαρξη Συμβάσεων Αποφυγής Διπλής Φορολογίας και
- ε) Ο βαθμός απορρήτου και εξασφάλισης της ανωνυμίας των εταίρων.

1.4.1 Η πολιτική και οικονομική σταθερότητα της χώρας της δικαιοδοσίας

Ένα από τα πλέον σημαντικά κριτήρια όχι μόνο ως προς την επιλογή της εξωχώριας δικαιοδοσίας αλλά συνολικά σε σχέση με τις διεθνείς συναλλαγές είναι η επιμέτρηση του πολιτικού κινδύνου (political risk). Εκείνου του τύπου κινδύνου δηλαδή, που αντιμετωπίζουν οι επενδυτές, οι εταιρείες και οι κυβερνήσεις από πολιτικές αποφάσεις, γεγονότα ή συνθήκες που μέλλεται να επηρεάσουν σημαντικά την κερδοφορία ενός επιχειρηματία ή την αναμενόμενη αξία μιας συγκεκριμένης οικονομικής δράσης.³⁸

Η πλέον επίφοβη μορφή πολιτικού κινδύνου μπορεί να προέλθει από κυριαρχικές αποφάσεις³⁹ των κρατών, τις λεγόμενες κρατικοποιήσεις ή εθνικοποιήσεις, με τις οποίες τα κράτη είναι δυνατόν να θέσουν μέσω νομοθετικών πράξεων αλλοδαπές - όπως συνέβη για παράδειγμα με την περίπτωση της Λιβύης- ή και ημεδαπές επιχειρήσεις πράγμα που έγινε στη Γαλλία το 1981 με την εκλογή του Francois Mitterrand.

Παρά το γεγονός ότι ο κύκλος που ξεκίνησε το 1917 με την επανάσταση των μπολσεβίκων στη Ρωσία και την γενικότερη αμφισβήτηση που προξένησε η τελευταία ως προς το ζήτημα της κατάργησης της ιδιωτικής περιουσίας μοιάζει να έχει κλείσει ανεπιστρεπτί, μετά και την προσχώρηση⁴⁰ παραδοσιακών σοσιαλιστικών κρατών όπως η Κίνα στο δόγμα της οικονομίας της αγοράς, εν τούτοις η ανάδυση του λαϊκισμού σε διεθνές επίπεδο⁴¹ μόνο ως καθησυχαστική δεν μπορεί να χαρακτηριστεί σε σχέση με την έννοια του πολιτικού κινδύνου στις διεθνείς συναλλαγές.

Βέβαια, κάτι τέτοιο δε σημαίνει ότι το χαμηλό επίπεδο πολιτικού κινδύνου σε μια χώρα αντιστοιχεί απαραίτητα σε θεσμική ωριμότητα και κυρίως σε υψηλό βαθμό πολιτικής

³⁸ Matthee, H. (2011). Political risk analysis. In B. Badie, D. Berg-Schlosser, & L. Morlino (Eds.), *International encyclopedia of political science*. (pp. 2011-2014). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications

³⁹ P. Mayer, *La distinction entre règles et décisions et le droit international privé*, Paris, Dalloz, 1974, passim

⁴⁰ *The Socialist Market Economy: China and the World*, by Ding, Xiaoqin. 2009. Vol. 73, No. 2,

⁴¹ Michael Cox, *Understanding the Global Rise of Populism*, pg. 9-14, *Irish Studies in International Affairs* Vol 28, LSE-Ideas

ελευθερίας⁴². Πράγματι, μερικά από τα πλέον σταθερά κράτη όπου οι νομοθετικές ανατροπές στην οικονομία είναι σπάνιες, είναι επίσης και από τα πιο αυταρχικά. Έτσι, είναι δυνατόν ολοκληρωτικά καθεστώτα να παρέχουν επαρκή προστασία στο διεθνές κεφάλαιο.

Στην Ελλάδα πάντως επινοήθηκε η εύστοχη όσο και αποτελεσματική προστασία των ξένων επενδύσεων από ένα μέρος πολιτικών κινδύνων μέσω της προστασίας τους με νόμους συνταγματικής ισχύος και ειδικότερα με το άρθρο 107 του Συντάγματος.

1.4.2 Η σύγχρονη και ευέλικτη νομοθεσία

Οι δαιδαλώδεις γραφειοκρατικές διαδικασίες συνιστούν πάντα ανασταλτικό παράγοντα για την εισροή επενδύσεων σε μια χώρα. Πόσο μάλλον όταν η ίδρυση μιας εταιρείας αφορά όχι τη δραστηριοποίηση στη χώρα αυτή καθεαυτή αλλά κυρίως την επιλογή της ως υπεράκτια δικαιοδοσία, οι περιττές διατυπώσεις και ένα ασφυκτικό, περιγραφικό και συγκεντρωτικό νομοθετικό πλαίσιο μόνο αποτρεπτικά μπορούν να λειτουργήσουν.

Για αυτό το λόγο και προκειμένου να γίνουν ελκυστικότερα για τους δυνητικούς επενδυτές, τα υπεράκτια οικονομικά κέντρα έχουν οργανώσει τη νομοθεσία τους κατά τρόπο τέτοιο ώστε να προβλέπονται όσο το δυνατόν απλοποιημένες διαδικασίες εγκατάστασης και λειτουργίας της εταιρείας. Η ευελιξία όμως αυτή δεν περιορίζεται βέβαια στο πλαίσιο της ίδρυσης του νομικού προσώπου αλλά και μετά από αυτό το στάδιο. Έτσι, η νομοθεσία των υπεράκτιων οικονομικών κέντρων χαρακτηρίζεται επιπλέον από κατά το δυνατόν λιγότερους περιορισμούς και κρατική εποπτεία αναφορικά με την διοίκηση και τη λειτουργία της υπεράκτιας εταιρείας.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα των δυνατοτήτων που παρέχονται από το απλοποιημένο νομοθετικό πλαίσιο των υπεράκτιων δικαιοδοσιών καθώς και του εύρους των ρυθμίσεων που επαφίενται στο «αόρατο χέρι» της ιδιωτικής πρωτοβουλίας συνιστά η πρακτική της ίδρυσης ενός αριθμού νομικών προσώπων με έδρα το εκάστοτε εξωχώριο κέντρο από εταιρείες παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών.

⁴² Anna Valentina Trøeng Garcia, The (non)-Impact of Democracy on Levels of Political Risk. An Evaluation of the Relationship between Levels of Democracy and the Political Risk facing the Oil and Gas Industry in Angola pg. 26-29

Στο πλαίσιο αυτό, οι τελευταίες έχοντας συστήσει εκ των προτέρων το υπεράκτιο οικονομικό σχήμα απλά μεταβιβάζουν τις μετοχές του στον ενδιαφερόμενο επενδυτή. Οι εταιρείες αυτές, χωρίς πραγματική δραστηριότητα ιδρύονται για να παραμείνουν στο «ράφι» έως ότου βρεθεί αγοραστής γι' αυτό και καλούνται “shelf companies”⁴³. Hoc modo, αξιοποιούν στην πράξη τη μηδαμινή κρατική εποπτεία στη διοίκηση και τις μειωμένες πρόσθετες υποχρεώσεις της υπεράκτιας δικαιοδοσίας.

Την γεωγραφικά εγγύτερη σε εμάς εκδοχή αυτού του φαινομένου αποτελεί η περίπτωση των Ήδη Συστημένων Κυπριακών Εταιρειών.

1.4.3 Οι φορολογικές διευκολύνσεις,

Όπως είναι φυσικό, το πλέον σημαντικό κριτήριο επιλογής μιας υπεράκτιας δικαιοδοσίας προκύπτει από το μέγεθος των παρεχόμενων φορολογικών διευκολύνσεων. Οι περισσότερες υπεράκτιες δικαιοδοσίες φορολογούν τις αντίστοιχες εταιρείες που συστήνονται στη χώρα ίδρυσης αλλά διαθέτουν αποκλειστικά υπερόρια δραστηριότητα με έως και μηδενικούς⁴⁴ φορολογικούς συντελεστές⁴⁵. Ακόμη, προσφέρεται κατά το σύνηθες μια επιπλέον σειρά φορολογικών κινήτρων, όπως είναι ο μειωμένος ή και μηδενικός συντελεστής παρακράτησης φόρου κατά τη διανομή μερισμάτων, η μη επιβολή φόρου στη μεταβίβαση ακινήτων που κατέχει η εταιρεία εκτός της υπεράκτιας δικαιοδοσίας και κατά τη μεταβίβαση των τίτλων της εταιρείας κλπ. Άλλες μορφές διευκολύνσεων που παρέχονται από τις υπεράκτιες δικαιοδοσίες είναι η επίσης η απαλλαγή από δασμούς και τέλη, η μειωμένη υποχρέωση ή η ολοκληρωτική απαλλαγή από την υποχρέωση καταβολής εργοδοτικών εισφορών, φορολογικές απαλλαγές για επιβατικά αυτοκίνητα και άλλα.

1.4.4 Η ύπαρξη Συμβάσεων Αποφυγής Διπλής Φορολογίας,

Τα κράτη στο πλαίσιο άσκησης δημοσιονομικής πολιτικής, επιβάλλουν φόρους στο εισόδημα και στο κεφάλαιο φυσικών και νομικών προσώπων. Άλλωστε, η φορολογική

⁴³ Για την επεξήγηση του όρου βλ. Masciandaro, D. (Ed.). (2004). Global Financial Crime. London: Routledge, υποσημείωση 51

⁴⁴ Βλ. επί παραδείγματι, τα Νησιά Καϋμάν, τις Μπαχάμες, τη Νήσο του Μαν, τις Βερμούδες κ.λπ

⁴⁵ Υπάρχουν δικαιοδοσίες που εγγυώνται το αφορολόγητο όριο για 20, 30 ή ακόμη και 50 χρόνια, βλ. H a d n u m (2013), 165 επ.

εξουσία του Κράτους συνιστά μία εκ των θεμελιωδών εκφάνσεων της ίδιας της κρατικής κυριαρχίας⁴⁶. Οι φόροι αυτοί, επιβάλλονται στη βάση δυο φορολογικών αρχών. Αφενός μεν, της αρχής της «κατοικίας» για τα φυσικά πρόσωπα ή της «μόνιμης εγκατάστασης» για τα εταιρικά σχήματα, όπως αυτή εξειδικεύεται από την υποχρέωση υποβολής δήλωσης φορολογίας εισοδήματος ή περιουσίας και αφετέρου συμφώνως προς την αρχή της «πηγής του εισοδήματος» ή της «προέλευσης του κεφαλαίου». Με αυτά τα δεδομένα λοιπόν, είναι δυνατόν δύο ή περισσότερα κράτη, βασιζόμενα στους ως άνω φορολογικούς κανόνες, να φορολογήσουν το ίδιο φυσικό ή νομικό πρόσωπο για το ίδιο εισόδημα ή κεφάλαιο και για την ίδια χρονική περίοδο δύο φορές⁴⁷.

Έτσι, για την αποφυγή της διπλής φορολογίας φυσικών και νομικών προσώπων έχουν επινοηθεί οι συμβάσεις αποφυγής διπλής φορολογίας (Tax Treaties ή αλλιώς Double Tax Agreements εν συντομία DTAs) που συνάπτονται μεταξύ των κρατών⁴⁸. Τέτοιες συμβάσεις μπορεί να καλύπτουν μια σειρά φόρων, συμπεριλαμβανομένων των φόρων εισοδήματος, κληρονομιάς, προστιθέμενης αξίας και άλλων.

Εκτός βέβαια από τις διμερείς συμβάσεις, είναι δυνατό να συναφθούν και πολυμερείς που να αφορούν περισσότερα κράτη. Για παράδειγμα, τα κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) είναι συμβαλλόμενα μέρη σε μια πολυμερή συμφωνία αναφορικά με τους φόρους προστιθέμενης αξίας ενώ η Διεθνής Σύμβαση για την Αμοιβαία Διοικητική Συνδρομή υπό την αιγίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης και του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) είναι ανοικτή προς κύρωση για όλα τα κράτη, με την Ελλάδα να κυρώνει την προαναφερόμενη σύμβαση στις 23/05/2013 με το Ν.4153/2013.

⁴⁶ Tipke, Steuerrecht, 11 Auf.,1987, σ. 1 επ

⁴⁷ Βλ. αναλυτικότερα : Κ. Teichner, Internationales Steuerrecht, Fachverlag für Wirtschafts- und Steuerrecht Schäffer , 1967, σελ. 105, Κ. Vogel, Doppelbesteuerungsabkommen, 1983, V. Kluge, Das internationale Steuerrecht der Bundesrepublik, Beck, 1983, σελ 7, J. Bischel & R. Feinschreiber, Fundamentals of international taxation, Practising Law Institute, 1985, G. Tixier, G. Gest and J. Kerogues, Droit fiscal international, Pratique française, 1985, σελ. 153.

⁴⁸ Σχετικά, βλ. Αθ. Μάρκο , Διεθνείς διμερείς συμβάσεις για την αποφυγή της διπλής φορολογίας εισοδήματος, 2001, passim. Ως προς την ερμηνεία τους, Α. Τσουρουφλής, Η ερμηνεία των διμερών διεθνών συμβάσεων για την αποφυγή της διπλής φορολογίας, 2010, 76 επ.

Σύμφωνα δε και με το ΔΕΕ στην κρίση του επί της υπόθεσης C-67/2008, οι συμβάσεις αποφυγής της διπλής φορολογίας «αποσκοπούν στην εξάλειψη ή στην άμβλυση των αρνητικών επιπτώσεων που έχει για τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς η συνύπαρξη των εθνικών φορολογικών συστημάτων». Υπολογίζεται μάλιστα, ότι η ύπαρξη τέτοιων συμβάσεων ενίσχυσε ουσιαστικά την αύξηση των άμεσων επενδύσεων μεταξύ των συμβαλλόμενων κρατών κ συγκεκριμένα σε ποσοστό της τάξης του 27% έως 31%⁴⁹.

Γενικότερα, οι φορολογικές συμβάσεις τείνουν να μειώνουν τους φόρους που επιβάλλει το ένα εκ των συμβαλλόμενων κρατών στα φυσικά ή νομικά πρόσωπα που φέρουν την ιθαγένεια της έτερης χώρας της σύμβασης με στόχο να μειώσουν τη διπλή φορολογία του ίδιου εισοδήματος.

Οι διατάξεις και οι όροι διαφέρουν σημαντικά με αποτέλεσμα ελάχιστες συμβάσεις αποφυγής διπλής φορολογίας να ομοιάζουν σημαντικά μεταξύ τους. Σε αδρές γραμμές πάντως οι περισσότερες τέτοιες συμβάσεις:

- ορίζουν ποιοι είναι οι φόροι επί των οποίων εφαρμόζεται η σύμβαση,
- ορίζουν τις έννοιες της κατοικίας των φυσικών προσώπων και της μόνιμης εγκατάστασης των νομικών προσώπων,
- μειώνουν τα ποσά του παρακρατηθέντος φόρου από τους τόκους, τα μερίσματα και τα δικαιώματα που καταβάλλει ο νοούμενος βάσει της σύμβασης ως «κάτοικος» της μιας χώρας στους κατοίκους της αντισυμβαλλόμενης χώρας,
- περιορίζουν τη φορολογία που επιβάλλει μια χώρα στο προερχόμενο από επιχειρηματικές δραστηριότητες εισόδημα ενός κατοίκου της αντισυμβαλλόμενης χώρας στο εισόδημα από πού προέρχεται από τη μόνιμη εγκατάσταση του στην πρώτη χώρα,
- καθορίζουν τις περιπτώσεις υπό τις οποίες το εισόδημα ατόμων που κατοικούν σε μια χώρα θα φορολογείται στην άλλη χώρα, συμπεριλαμβανομένης της μισθωτής εργασίας, της αυτοαπασχόλησης, της σύνταξης και άλλων εισοδημάτων,
- απαλλάσσουν από τη φορολογία ορισμένους τύπους οργανισμών ή ατόμων,

⁴⁹ Δ. Μελάς, Το διεθνές καθεστώς των συμβάσεων αποφυγής διπλής φορολογίας στην ελληνική νομοθεσία, περιοδικό Ε7, 2014, σελ. 1194

- και περιγράφουν το θεσμικό πλαίσιο του διοικητικού καταναγκασμού καθώς και του τρόπου επίλυσης διαφορών.

Οι δεδηλωμένοι στόχοι των κρατών για τη σύναψη μιας τέτοιας σύμβασης περιλαμβάνουν συχνά πέρα από τη βούληση για μείωση της διπλής φορολογίας, την εξάλειψη της φοροδιαφυγής και την ενθάρρυνση της διασυνοριακής αποτελεσματικότητας του εμπορίου⁵⁰. Είναι πάντως γενικά αποδεκτό ότι οι φορολογικές συνθήκες βελτιώνουν τη βεβαιότητα των φορολογουμένων και των φορολογικών αρχών στις διεθνείς συναλλαγές τους.

Πολλές κυβερνήσεις και διεθνείς οργανισμοί έχουν διαμορφώσει πρότυπα για τη σύναψη συμβάσεων αποφυγής διπλής φορολογίας. Οι συμβάσεις περί διπλής φορολογίας ακολουθούν το μοντέλο της σύμβασης-πρότυπο του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.) ενώ άλλα αντίστοιχα πρότυπα είναι το προτεινόμενο μοντέλο Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών ιδιαίτερα σε ότι αφορά την περίπτωση των συμβάσεων που συνάπτονται με τις αναπτυσσόμενες χώρες και τέλος η σύμβαση πρότυπο των ΗΠΑ που τυγχάνει εφαρμογής στις συμβάσεις που διαπραγματεύθηκαν οι Ηνωμένες Πολιτείες.

Ως προς τις υπεράκτιες δικαιοδοσίες τώρα, θα ήταν χρήσιμη η διάκριση ανάμεσα στα εξωχώρια οικονομικά κέντρα που διαθέτουν ένα ευρύ δίκτυο Συμβάσεων Αποφυγής Διπλής Φορολογίας με άλλα κράτη και σε εκείνα που δεν διαθέτουν την αντίστοιχη θεσμική υποδομή. Εν προκειμένω, η αξιοποίηση των προνομίων που παρέχει η ύπαρξη τέτοιων διμερών ή και πολυμερών συμβάσεων προσφέρει τη δυνατότητα φορολογικού προγραμματισμού, που επιτρέπει την εξαγωγή και τον επαναπατρισμό κερδών με μικρή και σε κάποιες περιπτώσεις μηδενική φορολογική επιβάρυνση. *Mutatis mutandis*, ο επιχειρηματίας-επενδυτής είναι σε θέση, χρησιμοποιώντας ως ενδιάμεση μια υπεράκτια εταιρεία δικών του συμφερόντων, να επιτύχει τη διεξαγωγή συναλλαγών με χώρες που συνδέονται με το κράτος των επιχειρηματικών του δραστηριοτήτων με Σύμβαση Αποφυγής Διπλής Φορολογίας, ελαχιστοποιώντας επί της ουσίας τη φορολόγηση των διακινούμενων κεφαλαίων του.

⁵⁰ Βλέπε και Michael J. McIntyre, *Model Tax Treaties, A Comparison of the UN and the OECD models*, Wayne State University Law School,

Στην περίπτωση της Ελλάδας, ο εθνικός νομοθέτης έχει ενσωματώσει στις κείμενες φορολογικές διατάξεις δυνάμει και της τήρησης των διεθνών του υποχρεώσεων τις προαναφερόμενες αρχές της «κατοικίας» και της «πηγής»⁵¹ του εισοδήματος. Όπως επίσης έχει συμπεριλάβει και διατάξεις οι οποίες περιορίζουν την διπλή φορολογία. Ακόμη, η χώρα μας έχει συνάψει η ίδια συμβάσεις για την αποφυγή της διπλής φορολογίας με άλλα κράτη.

Οι συμβάσεις αυτές ως το 1998 ανέρχονταν σε 20⁵², τα τελευταία όμως χρόνια και πάντα υπό το πρίσμα της παγκοσμιοποίησης των οικονομικών συσχετισμών και της εξέλιξης του διεθνώς επιχειρείν έχουν πλέον πολλαπλασιαστεί. Σήμερα, η Ελλάδα μετρά 56 διμερείς Συμβάσεις Αποφυγής Διπλής Φορολογίας, τα στοιχεία των οποίων είναι τα εξής:

A/A	Χώρα	Νόμος ή Διάταγμα	Ισχύς
1	<u>Αζερμπαϊτζάν</u>	N.3826/2010	1.1.2011
2	<u>Αίγυπτος</u>	N.3484/2006	1.1.2007
3	<u>Αλβανία</u>	N.2755/1999	1.1.2001
4	<u>Αρμενία</u>	N.3014/2002	1.1.2003
5	<u>Αυστρία</u>	N.3724/2008	1.1.2010
6	<u>Βέλγιο</u>	N.3407/2005	1.1.2005
7	<u>Βουλγαρία</u>	N.2255/1994	1.1.2002
8	<u>Γαλλία</u>	N.Δ.4386/1964	31.1.1965
9	<u>Γερμανία</u>	A.N.52/1967	1.1.1964
10	<u>Γεωργία</u>	N.3045/2002	1.1.2003
11	<u>Δανία</u>	N.1986/1991	1.1.1992
12	<u>Δημοκρατία του Αγίου Μαρίνου</u>	N.4243/2014	1.1.2015
13	<u>Ελβετία</u>	N.1502/1984	1.1.1986
14	<u>Εσθονία</u>	N.3682/2008	1.1.2009
15	<u>Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα</u>	N.4234/2014	1.1.2014
16	<u>Ηνωμένο Βασίλειο</u>	N.Δ.2732/1953	1.1.1951
17	<u>Ηνωμένες Πολιτείες</u>	N.Δ.2548/1953	30.12.1953
18	<u>Ινδία</u>	N.Δ.4580/1966	1.1.1964
19	<u>Ιρλανδία</u>	N.3300/2004	1.1.2005
20	<u>Ισλανδία</u>	N.3684/2008	1.1.2009
21	<u>Ισπανία</u>	N.3015/2002	1.1.2003

⁵¹ 1 Ν.Δ. 2548/1953 Σύμβασης Ελλάδος – Ην. Πολιτειών Αμερικής

⁵² Συμβάσεις για την αποφυγή της διπλής φορολογίας. Έκδοση "Φορολογική Επιθεώρηση" Φεβρουάριος 1998

22	<u>Ισραήλ</u>	N.2572/1998	1.1.1999
23	<u>Ιταλία</u>	N.1927/1991	1.1.1984
24	<u>Καναδάς</u>	N.3824/2010	1.1.2011
25	<u>Κατάρ</u>	N.3823/2010	1.1.2011
26	<u>Κάτω Χώρες (Ολλανδία)</u>	N.1455/1984	1.1.1981
27	<u>Κίνα</u>	N.3331/2005	1.1.2006
28	<u>Κορέα</u>	N.2571/1998	1.1.1999
29	<u>Κουβέιτ</u>	N.3330/2005	1.1.2006
30	<u>Κροατία</u>	N.2653/1998	1.1.1999
31	<u>Κύπρος</u>	A.N.573/1968	1.1.1967
32	<u>Λετονία</u>	N.3318/2005	1.1.2006
33	<u>Λιθουανία</u>	N.3356/2005	1.1.2006
34	<u>Λουξεμβούργο</u>	N.2319/1995	1.1.1999
35	<u>Μάλτα</u>	N.3681/2008	1.1.2009
36	<u>Μαρόκο</u>	N.3820/2010	1.1.2011
37	<u>Μεξικό</u>	N.3406/2005	1.1.2006
38	<u>Μολδαβία</u>	N.3357/2005	1.1.2006
39	<u>Ν. Αφρική</u>	N.3085/2002	1.1.2004
40	<u>Νορβηγία</u>	N.1924/1991	1.1.1992
41	<u>Ουγγαρία</u>	N.1496/1984	1.1.1985
42	<u>Ουζμπεκιστάν</u>	N.2659/1998	1.1.1999
43	<u>Ουκρανία</u>	N.3046/2002	1.1.2004
44	<u>Πολωνία</u>	N.1939/1991	1.1.1991
45	<u>Πορτογαλία</u>	N.3009/2002	1.1.2003
46	<u>Ρουμανία</u>	N.2279/1995	1.1.1996
47.α	<u>Ρωσία</u>	N.3047/2002	1.1.2008
47.β	<u>Ρωσία (Μερική τροποποίηση)</u>	N.3679/2008	1.1.2009
48	<u>Σαουδική Αραβία</u>	N.3821/2010	1.1.2011
49	<u>Σερβία</u>	N.3825/2010	1.1.2011
50	<u>Σλοβακία</u>	N.1838/1989	1.1.1990
51	<u>Σλοβενία</u>	N.3084/2002	1.1.2004
52	<u>Σουηδία</u>	N.Δ.4300/1963	1.1.1964
53	<u>Τουρκία</u>	N.3228/2004	1.1.2005
54	<u>Τσεχία</u>	N.1838/1989	1.1.1990
55	<u>Τυνησία</u>	N.3742/2009	1.1.2011
56	<u>Φιλανδία</u>	N.1191/1981	1.1.1982

1.4.5 Ο βαθμός απορρήτου και εξασφάλισης της ανωνυμίας των εταίρων

Στην πλειονότητα των περιπτώσεων επιλογής της κατάλληλης υπεράκτιας δικαιοδοσίας, η εξασφάλιση της διακριτικής φορολογικής μεταχείρισης μέσω της

αξιοποίησης των εξωχώριων δικαιοδοσιών διέρχεται μέσα και από την διασφάλιση της ανωνυμίας των μετόχων των υπεράκτιων σχημάτων και την αποφυγή οποιασδήποτε σύνδεσης των φυσικών προσώπων με την υπεράκτια εταιρεία. Τούτο δεν προκύπτει συνακόλουθα μόνο με την παροχή των φορολογικών προνομίων που δυνητικά απολαμβάνουν οι επενδυτές μιας υπεράκτιας δικαιοδοσίας αλλά και ως αυτοσκοπός ιδιαίτερα στις περιπτώσεις όπου τα χρήματα που διοχετεύονται στις εξωχώριες δραστηριότητες προέρχονται από παράνομες και γενικότερα ιδιαίτερης ηθικής απαξίας δραστηριότητες όπως θα αναλύσουμε εκτενέστερα στη συνέχεια (π.χ χρηματοδότηση τρομοκρατικών ενεργειών, *trafficking*, κτλ.) Επομένως καθοριστικό κριτήριο επιλογής της κατάλληλης προς δραστηριοποίηση υπεράκτιας δικαιοδοσίας συνιστά η εχεμύθεια που παρέχει το υπεράκτιο οικονομικό κέντρο στους επενδυτές όπως αυτή εκφράζεται θεσμικά λόγω χάρη με α) τη μη τήρηση δημοσίων αρχείων και μητρώων β) τη δυνατότητα θεματοφυλάκων και εμπιστευματοδόχων (*nominee shareholders*) κτήσης της ιδιότητας του μετόχου και οι οποίοι θα διαχειρίζονται το εξωχώριο νομικό πρόσωπο για λογαριασμό των δικαιούχων, γ) τη νομοθετική πρόβλεψη έκδοσης «ανώνυμων» μετοχών (δηλαδή μετοχών στον κομιστή) και άλλα. Ενδεικτικά, θα μπορούσαμε να παραθέσουμε το παράδειγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, η νομοθεσία της οποίας προβλέπει ότι μέτοχοι μιας εταιρείας μπορούν να είναι τόσο φυσικά και νομικά πρόσωπα, όσο και περιουσιακών συνόλων όπως είναι εν προκειμένω τα εμπιστεύματα⁵³. Σε αυτό το ενδεχόμενο οι μετοχές θα ήταν δυνατόν να περιέλθουν σε εμπιστευματοδόχους μετόχους για λογαριασμό των πραγματικών δικαιούχων με αποτέλεσμα το όνομα από κοινού με τα υπόλοιπα στοιχεία των δικαιούχων μετόχων να γίνονται γνωστά μόνο στην Κεντρική Τράπεζα Κύπρου και η ταυτότητα τους να παραμένει στη σκιά του εταιρικού πέπλου⁵⁴. Η διάτρηση δε αυτού (το λεγόμενο “*piercing the corporate veil*” κατά την αγγλοσαξωνική απόδοση του όρου), μπορεί να γίνει μόνο μετά από διαταγή Κυπριακού Δικαστηρίου. Συγχρόνως, αξίζει να σημειωθεί ότι παρά τις διεθνείς πιέσεις που ασκούνται στα εξωχώρια οικονομικά κέντρα για άρση του απορρήτου, αντί διαφορετικού αποτελέσματος έχουν μάλλον οδηγήσει στην ανάπτυξη μηχανισμών για την περαιτέρω εξασφάλισή του. Έτσι,

⁵³ Ο περί Εταιρειών Νόμος (Κεφ. 113), Κυπριακή Δημοκρατία

⁵⁴ Βλέπε για παράδειγμα και Πληροφοριακά έντυπα 1 & 2 Totalserve Management L.T.D. Λεμεσός - Κύπρος

αρκετές υπεράκτιες αγορές πλην της κατά τα λοιπά προσαρμογής τους στο θεσμικό πλαίσιο των on-shore δικαιοδοσιών, έχουν καταφέρει να αναγνωρισθεί στην πράξη η διατήρηση του απορρήτου των καταθετικών προϊόντων - εξαιρουμένων των ερευνών για οικονομικά εγκλήματα. Η προστασία αυτή είναι σε ορισμένες φορές δυνατόν να φθάνει έως την έκδοση διπλών διαβατηρίων, πιστοποιητικών ταυτότητας και τα λοιπά χωρίς να υπάρχει προφανώς ο οποιοσδήποτε πραγματικός δεσμός του φυσικού προσώπου με το κράτος της υπεράκτιας δικαιοδοσίας⁵⁵ αλλά μόνο ο στόχος της παρέλκυσης ως προς την πραγματική ταυτότητα του φυσικού προσώπου.

Κεφάλαιο 2^ο

«Φορολογικοί Παράδεισοι» - Μη συνεργάσιμα φορολογικά κράτη και κράτη με προνομιακό φορολογικό καθεστώς

2.1 Εισαγωγικά

Μετά το φως των ρυθμίσεων που εισήγαγαν στην ελληνική έννομη τάξη οι διατάξεις των Ν.3842/2010 και Ν.4172/2013, η αντιμετώπιση των εξωχώριων εταιρειών από τον Έλληνα νομοθέτη ιδίως σε φορολογικό επίπεδο εξαρτάται από τη δικαιοδοσία (*jurisdiction*) που επιλέγεται κάθε φορά για τη σύσταση της εταιρείας. Επομένως, το κρίσιμο κριτήριο για να θεωρηθεί μια εταιρεία ως εξωχώρια σε αντίθεση οποιαδήποτε άλλη αλλοδαπή εταιρεία είναι ο τόπος που έχει την καταστατική της έδρα.

Ειδικότερα, με τις διατάξεις του νέου Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος και ιδιαίτερα με το άρθρο 65 αυτού όπου επαναλαμβάνονται και εξειδικεύονται περαιτέρω παλαιότερες ρυθμίσεις, καθιερώνονται δύο βασικές έννοιες, α) αυτή των κρατών με προνομιακό φορολογικό καθεστώς και β) των μη συνεργάσιμων στο φορολογικό τομέα κρατών. Οι δύο αυτές έννοιες, τις οποίες θα εξετάσουμε αναλυτικότερα στη συνέχεια αποτελούν το ουσιαστικό κριτήριο στην προσπάθεια του Έλληνα νομοθέτη να συμβάλλει στη φορολογική αντιμετώπιση αυτού του ιδιότυπου “*jurisdiction shopping*”, της τάσης δηλαδή νομικών προσώπων ή άλλων οντοτήτων (π.χ

⁵⁵ Βλέπε σχετικά *Nottebohm case (Liechtenstein v. Guatemala)* και την από 06/04/1955 Απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης (ΔΔΧ)

εμπιστεύματα) να επιλέγουν ως φορολογική τους κατοικία, δικαιοδοσίες που εμπίπτουν στο κανονιστικό πλαίσιο των ως άνω εννοιών.

2.2 Φορολογικοί Παράδεισοι

Σύμφωνα με τα όσα ήδη έχουμε αναφέρει στα προηγούμενα κεφάλαια του παρόντος πονήματος, ένας από του κύριους λόγους δημιουργίας και ανάπτυξης των φορολογικών καταφυγίων όπως είναι η ορθότερη απόδοση του αγγλικού όρου “*tax haven*” ή οάσεων κατά το γερμανικό “*steueroase*” ή παραδείσων όπως έχει επικρατήσει ως λεκτικό αντιδάνειο από τη γαλλική βιβλιογραφία (*paradis fiscal*,) προέρχεται από την ανάγκη των εν λόγω κρατών για οικονομική επιβίωση και ταχεία οικονομική ανάπτυξη⁵⁶. Πέρα λοιπόν από τους ιστορικούς παράγοντες που συνετέλεσαν προς τη διαμόρφωση του φαινομένου όπως ήταν η εκατόμβη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η ανάγκη των κρατών αυτών για οικονομική επιβίωση καθίσταται επιτακτική λόγω και αντικειμενικών παραγόντων όπως είναι το μικρό μέγεθος της επικράτειας τους, η απουσία σημαντικών οικονομικών ή φυσικών πόρων, η γεωγραφική απομόνωση από κοινού με τις ελάχιστες έως οριακές δυνατότητες οικονομικής αυτοτέλειας⁵⁷. Συνεπώς και οι συνθήκες αυτές οδήγησαν τα συγκεκριμένα κράτη στη διαμόρφωση μιας πολιτικής κινήτρων και διευκολύνσεων αλλοδαπών εταιρειών με στόχο την προσέλκυση των απαιτούμενων ξένων κεφαλαίων που θα εξασφάλιζαν την οικονομική τους βιωσιμότητα⁵⁸.

Η απελευθέρωση δε της παγκόσμιας κίνησης κεφαλαίων κατά τη δεκαετία του 1970 μετά την κατάρρευση του συστήματος του Bretton Woods επιτάχυνε την εξέλιξη ολοένα και περισσότερων δικαιοδοσιών σε φορολογικά καταφύγια. Επιπλέον, σύμφωνα και με τον Vito Tanzi, πρώην διευθυντή του Τμήματος Δημοσιονομικών Υποθέσεων του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), οι τεχνολογικές εξελίξεις από τη δεκαετία του 1980 και ύστερα οι οποίες κατέστησαν ευκολότερη και λιγότερη δαπανηρή τη διασυνοριακή μεταφορά κεφαλαίων, προκάλεσαν την άνθηση των

⁵⁶ Dharmapala, Dhammika and Hines, James Rodger, Which Countries Become Tax Havens? (May 2009)

⁵⁷ Ahmed Zoromé, 2007. "Concept of Offshore Financial Centers: In Search of an Operational Definition," IMF Working Papers 07/87, International Monetary Fund

⁵⁸ Λιγωμένου Άννα (2006), «Εξωχώριες Εταιρείες και Φορολογικοί Παράδεισοι»

υπεράκτιων τραπεζικών υπηρεσιών, ενισχύοντας την ελκυστικότητα των φορολογικών παραδείσων⁵⁹.

Η πραγματική εκτόξευση βέβαια των υπεράκτιων κεφαλαίων ιδιωτών πραγματοποιήθηκε κατά κύριο λόγο την προηγούμενη δεκαετία. Σύμφωνα με στοιχεία και τις εκτιμήσεις του ΔΝΤ, το 2001, η συνολική αξία ιδιωτικών κεφαλαίων σε υπεράκτιες δικαιοδοσίες ανερχόταν σε 5 τρισεκατομμύρια δολάρια. Το 2008, το μέγεθος αυτό υπερδιπλασιάστηκε, προσεγγίζοντας τα 11,5 τρισεκατομμύρια δολάρια⁶⁰. Μολοταύτα, το *Tax Justice Network (TJN)*, βρετανικό δίκτυο ερευνών για φορολογικά ζητήματα, επισημαίνει πως αυτά τα ποσά δεν αποδίδουν την πλήρη εικόνα της υφιστάμενης κατάστασης, καθώς είναι ο ακριβής προσδιορισμός του ύψους των κεφαλαίων που έχουν μεταφερθεί στους φορολογικούς παράδεισους αναδεικνύεται σε ένα αρκετά δυσχερές έργο. Ως σημαντικότερες αιτίες αυτής της δυσκολίας προσδιορίζονται α) ο εκτεταμένος κατακερματισμός των κεφαλαίων, β) η απουσία κοινώς αποδεκτού ορισμού για το τι συνιστά φορολογικό παράδεισο και γ) η έντονη μυστικότητα που περιβάλλει το τραπεζικό θεσμικό πλαίσιο στις δικαιοδοσίες αυτές και συνεκδοχικά και τα εισρέοντα σε εκείνες κεφάλαια.

Άλλο ένα σημείο τριβής και αμφισβήτησης των ανωτέρω δεδομένων ανάμεσα στο ΔΝΤ και το TJN, είναι πως κατά τις ενστάσεις του τελευταίου δεν συμπεριλαμβάνονται στα στοιχεία αυτά, α) τα ρευστά κεφάλαια ιδιωτών αξίας χαμηλότερης του ενός εκατομμυρίου δολαρίων, β) τα κεφάλαια που μεταφέρονται στους φορολογικούς παράδεισους από εταιρείες καθώς και γ) τα κέρδη που προέρχονται από τη μεταφορά κεφαλαίων μέσω πρακτικών από μη ορθών τιμολογήσεων (*mispricing*) εμπορικών συναλλαγών.

Σήμερα πάντως κατά γενική ομολογία, υπολογίζεται ότι τουλάχιστον 21 έως 32 τρισεκατομμύρια δολάρια από το σύνολο των καταθέσεων σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα διεθνώς βρίσκονται αφορολόγητα ή έστω πολύ ελαφρώς φορολογηθέντα σε

⁵⁹ Tanzi, Vito, 1983, "The Underground Economy," *Finance and Development*, Vol. 20 (December), pp. 10–13

⁶⁰ Μπεζαντάκος Αναστάσιος,(2014). *Offshore εταιρείες, νομικές οντότητες και σχηματικά παραδείγματα απεικόνισης των δραστηριοτήτων τους στην Ελληνική οικονομία, Tax Heaven*

υπεράκτια κέντρα ανά τον κόσμο. Οι δε παράνομες διασυνοριακές χρηματοοικονομικές ροές προσδιορίζονται σε 1,6 τρις δολάρια ετησίως. Ταυτόχρονα, τα περιουσιακά στοιχεία που κατέχουν εξωχώριες εταιρείες αποτιμώνται στο 1/3 του παγκόσμιου ενεργητικού ενώ το ½ του παγκόσμιου εμπορίου διακινείται μέσω αυτών με το 50% των τραπεζικών στοιχείων ενεργητικού και το 33% περίπου των άμεσων ξένων επενδύσεων να δρομολογείται μέσω υπεράκτιων δικαιοδοσιών⁶¹.

Η υπερέκθεση στον ευρύ κοινό που έχουν λάβει τα τελευταία χρόνια οι δικαιοδοσίες απορρήτου δεν οφείλεται μόνο στη ραγδαία διάδοση και εξέλιξη των φορολογικών παραδείσων. Αντιθέτως, στην προβολή τους αυτή συνέτεινε κυρίως η κριτική και οι παραδοχές ότι η μη ρύθμιση τους συνέβαλλε στην αποτυχία του χρηματοπιστωτικού συστήματος το 2008 και την παγκόσμια οικονομική ύφεση που ακολούθησε⁶². Στην άποψη αυτή συγκλίνουν επισήμως και οι κυβερνήσεις των 4 εκ των 10 μεγαλύτερων οικονομιών του πλανήτη⁶³ - και συγκεκριμένα των ΗΠΑ (1^η), της Γερμανίας (4^η), του Ηνωμένου Βασιλείου (5^η) και της Γαλλίας (6^η) - σύμφωνα με τις οποίες πως το κοινό χαρακτηριστικό της αδιαφάνειας που μοιράζονται τα κράτη που χαρακτηρίζονται ως φορολογικοί παράδεισοι της διευκόλυνε ολόκληρη τη δομή του σκιώδους τραπεζικού συστήματος⁶⁴.

Η κατάσταση αυτή οδήγησε στην διατύπωση κριτικής και επιφυλάξεων, σε παγκόσμια κλίμακα από κυβερνήσεις, διεθνείς οργανισμούς, ομοσπονδίες εργαζομένων ακόμη και κινήματα πολιτών. Φορείς όπως το *Global Financial Integrity (GFI)* πρόγραμμα του *Center for International Policy* για την καταπολέμηση των παράνομων οικονομικών ροών, υπογραμμίζουν ότι το χαλαρό θεσμικό καθεστώς αυτών των χωρών, αλλά και η

⁶¹ Άγγελος Π. Μπώλος, «Οι εξωχώριες (offshore companies) και Ελληνική Έννομη τάξη, Νομικό Βήμα, 2013 σελ. 935

⁶² Murphy, Richard (2011): Tax Havens Report, Public and Commercial Services Union, p.p 23

⁶³ "Gross Domestic Product, Current Prices". International Monetary Fund. International Monetary Fund. October 2015

⁶⁴ Murphy, Richard (2008): Finding the Secrecy World. Rethinking the Language of "Offshore"

έλλειψη διαφάνειας που τις χαρακτηρίζει, ενθαρρύνουν τη μεταφορά κεφαλαίων προερχόμενων από εγκληματικές δραστηριότητες, διαφθορά και φοροδιαφυγή⁶⁵.

Γεγονός είναι πάντως πως, τα διεθνή οικονομικά στοιχεία καταδεικνύουν σε μεγάλο βαθμό ότι πως η ύπαρξη των φορολογικών παραδείσων τουλάχιστον με τη μορφή που λειτουργούν έως τώρα, δημιουργούν εξωτερικότητες (*externalities*)⁶⁶, δηλαδή αποτυχίες της αγοράς οι οποίες επηρεάζουν αρνητικά τις χώρες προέλευσης των υπεράκτιων κεφαλαίων. Σύμφωνα με την αμερικάνικη Γερουσία, οι Ηνωμένες Πολιτείες χάνουν ετησίως 100 δισεκατομμύρια δολάρια σε φόρους από την εναπόθεση κεφαλαίων σε φορολογικούς παράδεισους⁶⁷. Οι απώλειες για τις αναπτυσσόμενες χώρες, σύμφωνα με την *Oxfam*, διεθνή συννομοσπονδία μη κυβερνητικών οργανισμών για την καταπολέμηση της φτώχειας, κυμαίνονται μεταξύ 64 και 124 δισεκατομμυρίων δολαρίων, την ίδια στιγμή που οι χώρες αυτές λαμβάνουν ετησίως εξωτερική βοήθεια που αγγίζει τα 103 δισεκατομμύρια δολάρια⁶⁸.

Συνεπώς, ο μόνος δρόμος για ένα μέλλον με διεθνώς βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη που δεν θα υπονομεύει τα υπάρχοντα κοινωνικά κεκτημένα στις χώρες που δημιουργούνται τα κεφάλαια που εκρέουν σε υπεράκτια καταφύγια περνά μέσα από τη ρύθμιση των φορολογικών παραδείσων, των δικαιοδοσιών δηλαδή όπου αυτός ο πλούτος αποθησαυρίζεται.

2.2.1 Καθορισμός και κατάταξη των «Φορολογικών Παραδείσων» σε Διεθνές Επίπεδο

Παρά τη γιγάντωση του φαινομένου των φορολογικών παραδείσων, σε διεθνές επίπεδο η μόνη συμφωνία που υπάρχει ως προς την απόδοση ενός ασφαλούς ορισμού των δικαιοδοσιών αυτών είναι ότι δεν υπάρχει καμία τέτοια συμφωνία. Αυτό είναι το

⁶⁵ Global Financial Integrity (GFI), *Illicit Financial Flows to and from Developing Countries: 2005-2014*, pg. 35

⁶⁶ John Bratland, *Externalities, Conflict and Offshore Lands*, *The Independent Review*, Volume VIII Number 4, Spring 2004, p. 527-548

⁶⁷ Βλ. *Stop Tax Haven Abuse Act (S. 681)*, 110th Cong. (2007)

⁶⁸ Thomas Hale and David Held, *Handbook of Transnational Governance. Institutions and Innovations* (Wiley, 2011) pg. 61

συμπέρασμα στο οποίο συνηγορούν τόσο Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και Δίκτυα όπως το TJN⁶⁹, όσο και επίσημες κυβερνητικές ή νομοθετικές αρχές όπως το Γραφείο Προϋπολογισμού της Αμερικανικής Κυβέρνησης⁷⁰, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο⁷¹ καθώς και σχετικές ακαδημαϊκές έρευνες⁷²⁷³. Αυτή η έλλειψη συναίνεσης της διεθνούς κοινότητας απέναντι σε ένα υπερεθνικό ζήτημα προφανώς δεν είναι άσχετη με τις υφιστάμενες ιστορικές, οικονομικές και γεωπολιτικές σχέσεις των κρατών.

Μια απόπειρα ορισμού της έννοιας του φορολογικού παραδείσου έγινε το 2002, όταν το περιοδικό *Economist* υιοθέτησε την περιγραφή του *Geoffrey Colin Powell*, πρώην οικονομικού συμβούλου του *Jersey*, ότι «αυτό που προσδιορίζει μια δικαιοδοσία ως φορολογικό παράδεισο είναι η ύπαρξη μιας μιας σύνθετης φορολογικής δομής που έχει θεσπισθεί σκοπίμως ούτως ώστε να αξιοποιήσει και να εκμεταλλευτεί την παγκόσμια ζήτηση ευκαιριών προς [φοροαποφυγή](#) (*Economist Intelligence Unit* 2002)». Βέβαια, το ίδιο περιοδικό επεσήμανε ότι αυτός ο ορισμός είναι πιθανόν να αποκλείει ακόμη μια σειρά δικαιοδοσιών που παραδοσιακά θεωρούνται ως φορολογικοί παράδεισοι⁷⁴. Έχει επίσης προταθεί ότι κάθε χώρα που τροποποιεί τους φορολογικούς νόμους της για την προσέλκυση ξένων κεφαλαίων θα μπορούσε να θεωρηθεί ως φορολογικός παράδεισος ενώ σύμφωνα με άλλο ορισμό το κεντρικό χαρακτηριστικό ενός φορολογικού καταφυγίου είναι ότι οι νόμοι και οι λοιπές διοικητικές ρυθμίσεις του μπορούν να

⁶⁹ "Tax Havens". Tax Justice Network. 2018. "There is no generally agreed definition of what a tax haven is"

⁷⁰ "International Taxation: Large U.S. Corporations and Federal Contractors with Subsidiaries in Jurisdictions Listed as Tax Havens or Financial Privacy Jurisdictions". Government Accountability Office. 18 December 2008.

⁷¹ "Understanding the rationale for compiling 'tax haven' lists". EU Parliament Research. December 2017. p. 3.

⁷² "What Makes a Country a Tax Haven? An Assessment of International Standards Shows Why Ireland Is Not a Tax Haven". Department of Finance (Ireland)/Economic and Social Research Institute Review. September 2013. p. 403.

⁷³ "What Problems and Opportunities are Created by Tax Havens?". The Oxford Review of Economic Policy. December 2008. p. 3.

⁷⁴ Duggart, Caroline. 2002. Tax Havens and Their Uses (originally published 1970), Economist Intelligence Unit

χρησιμοποιηθούν για να παρακάμψουν ή να αποφύγουν τους φορολογικούς νόμους ή κανονισμούς άλλων δικαιοδοσιών⁷⁵.

Το ίδιο το Γραφείο Προϋπολογισμού του Αμερικανικού Κογκρέσου στην έκθεσή του, το Δεκεμβρίου του 2008 σχετικά με τη χρήση των φορολογικών παραδείσεων από τις αμερικανικές εταιρείες δεν μπόρεσε να βρει έναν ικανοποιητικό ορισμό της έννοιας του φορολογικού παραδείσου, αλλά θεώρησε ως προς τη μελέτη την οποία διεξήγε τα ακόλουθα χαρακτηριστικά ως ενδεικτικά τέτοιων δικαιοδοσιών:

α) την ύπαρξη καθόλου ή έστω ονομαστικών φόρων, β) την απουσία αποτελεσματικής ανταλλαγής φορολογικών πληροφοριών με αλλοδαπές φορολογικές αρχές, γ) την έλλειψη διαφάνειας και ελαστικότητα του κανονιστικού πλαισίου ως προς τις διεθνείς συναλλαγές, δ) την ανυπαρξία απαιτήσεων για ουσιαστική τοπική παρουσία των εταιρειών που έχουν την καταστατική τους έδρα στις ανωτέρω δικαιοδοσίες και ε) την αυτοπροβολή των κρατών αυτών ως εξωχώριων χρηματοοικονομικών κέντρων⁷⁶.

Το Φεβρουάριο του ίδιου έτους ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) είχε προσδιορίσει εκ νέου τους βασικούς παράγοντες για την αναγνώριση μια δικαιοδοσίας ως φορολογικού παραδείσου στο τρίπτυχο της ύπαρξης ονομαστικής ή καθόλου φορολόγησης, την αυστηρή πολιτική απορρήτου έναντι των αλλοδαπών φορολογικών αρχών και την έλλειψη διαφάνειας, επαναλαμβάνοντας

⁷⁵ Davidson, Sinclair (2007-10-15). "The Truth About Tax Havens". Melbourne: Theage.com.au

⁷⁶ "INTERNATIONAL TAXATION: Large U.S. Corporations and Federal Contractors with Subsidiaries in Jurisdictions Listed as Tax Havens or Financial Privacy Jurisdictions". Government Accountability Office. 18 December 2008. p. 12

μερικώς⁷⁷ τις από το 1998 διατυπώσεις του⁷⁸, ως αποτέλεσμα της διεθνούς πολιτικής ασυμφωνίας έναντι του φαινομένου των υπεράκτιων δραστηριοτήτων. Ο ορισμός αυτός έχει κριθεί και επικριθεί ως πρακτικά ανεπαρκής⁷⁹ ιδίως όσον αφορά δικαιοδοσίες που λειτουργούν ως φορολογικά καταφύγια κυρίως εταιρειών και οποίες εμφανίζονται σε μεγάλο βαθμό συμβατές με τις οδηγίες του ΟΟΣΑ στον οποίο μάλιστα αρκετές από αυτές είναι μέλη ακόμη και ιδρυτικά (π.χ. Ιρλανδία, Ολλανδία) και επιθυμούν να αποστασιοποιηθούν από τον χαρακτηρισμό τους ως φορολογικούς παραδείσους.

Ωστόσο, ήδη από το 2000, το Φόρουμ για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα των G7 (*Financial Stability Forum* ή αλλιώς *FSF*) είχε εισαγάγει στο διεθνή ακαδημαϊκό και πολιτικό διάλογο τη σχετική έννοια του «εξωχώριου χρηματοπιστωτικού κέντρου» (ή *OFC*), την οποία μάλιστα υιοθέτησε και το ΔΝΤ. Η έννοια του εξωχώριου χρηματοπιστωτικού κέντρου είναι επί της ουσίας διάλληλη αυτή με αυτή του φορολογικού παραδείσου καθώς ένα *OFC* λειτουργεί εν τοις πράγμασι ομοίως με τα φορολογικά καταφύγια. Αυτός και ο λόγος άλλωστε όπου οι δύο όροι χρησιμοποιούνται πολλές φορές αδιακρίτως στη διεθνή βιβλιογραφία⁸⁰.

⁷⁷ Από την έκθεση του 2008 του Οργανισμού, απαλείφεται ως προϋπόθεση για το χαρακτηρισμό μιας δικαιοδοσίας ως φορολογικού παραδείσου, η απουσία πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας στη χώρα αυτή. Η απάλειψη του κριτηρίου αυτού, που περιλαμβανόταν στη έκθεση του 1998 του ΟΟΣΑ ως αποτέλεσμα την εξαίρεση τουλάχιστον 6 κρατών από τον αρχικό κατάλογο φορολογικών καταφυγίων που είχε συντάξει ο Οργανισμός, με την πλειοψηφία των εξαιρεθέντων χωρών να βρίσκονται στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε και την αιτία για να δεχθεί σφοδρή κριτική ο παραπάνω ορισμός ως ευνοϊκός για τα οικονομικά ισχυρά κράτη κατά τους επικριτές του.

⁷⁸ OECD (1998), *Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue*, OECD Publishing, Paris. P. 22-23

⁷⁹ Για την κριτική επί του ως άνω ορισμού βλέπε κυρίως William Gilmore (2001) *The OECD, harmful tax competition and tax havens: Towards an understanding of the international legal context*, *Commonwealth Law Bulletin*, 27:1, 548-571 καθώς και George M. Melo, *Taxation in the Global Arena: Preventing the Erosion of National Tax Bases or Impinging on Territorial Sovereignty (A Critique of the OECD's Report: Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue)*, 12 *Pace Int'l L. Rev.* 183 (2000)

⁸⁰ Ronen Palan; Richard Murphy (2010). "Tax Havens and Offshore Financial Centres". Cornell University Press. p. 24.

Ο ορισμός που αποδόθηκε στο εξωχώριο χρηματοπιστωτικό κέντρο επικεντρώνεται περισσότερο στα προηγμένα εργαλεία φοροαποφυγής με στόχο τη διάβρωση της φορολογικής βάσης και τη μεταφορά κερδών” (*Base Erosion and Profit Shifting*) γνωστά ως - *BEPS* και στην κατανόηση των διαφορών ανάμεσα στα εταιρικά και τα «ατομικά» φορολογικά καταφύγια. Σύμφωνα λοιπόν με τον ορισμό των FSF και ΔΝΤ τα χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν μια δικαιοδοσία ως εξωχώριο χρηματοπιστωτικό κέντρο είναι σωρευτικά τα εξής: α) η απουσία ή έστω η πολύ ελαφρά φορολόγηση των εταιρικών κερδών και των εσόδων που προέρχονται από επενδυτικές δραστηριότητες, β) η πλήρης απουσία παρακράτησης φόρου, γ) η ευελιξία ίδρυσης και αδειοδότησης επιχειρήσεων χωρίς τις αναγκαίες διατυπώσεις, δ) η ύπαρξη χαλαρών και ευέλικτων εποπτικών καθεστώτων, ε) η δυνατότητα σύστασης εμπιστευμάτων και άλλων ειδικών νομικών οντοτήτων ή εταιρικών μορφωμάτων, ζ) η δυνατότητα τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ή οι εταιρικές δομές που έχουν την καταστατική τους έδρα σε τέτοιες δικαιοδοσίες να μη έχουν πραγματική τοπική δραστηριότητες, να είναι δηλαδή «εταιρείες – ταμπέλες» (*brass plate companies*), η) το υψηλό επίπεδο εμπιστευτικότητας του πελάτη που βασίζεται σε άκαμπτους κανόνες περί προστασίας τραπεζικού και φορολογικού απορρήτου και θ) η απουσία παροχής αντίστοιχων κινήτρων σε νομικά πρόσωπα με πραγματική δραστηριότητα στα συγκεκριμένα κράτη.

Συνοψίζοντας λοιπόν τα παραπάνω και δεδομένων των προσπαθειών, που έχουν γίνει για την ακριβή απόδοση του όρου του φορολογικού παραδείσου τόσο από τον ΟΟΣΑ όσο και από το Financial Stability Forum και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, των συμφωνιών αλλά και των αντιπαραθέσεων, θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι στις μέρες δεν υπάρχει ένας φορολογικός παράδεισος αλλά τρία ξεχωριστά είδη τέτοιων καταφυγίων⁸¹ τα οποία είναι:

α) **οι παραδοσιακοί φορολογικοί παράδεισοι** – δηλαδή δικαιοδοσίες με χαμηλή ή ανύπαρκτη φορολογία και αυστηρή πολιτική απορρήτου (π.χ. Βερμούδες, Βρετανικές Παρθένες Νήσοι, Νήσοι Κέιμαν),

⁸¹ "Understanding the rationale for compiling 'tax haven' lists". EU Parliament Research. December 2017. p. 3

β) **οι εταιρικοί φορολογικοί παράδεισοι** – δηλαδή δικαιοδοσίες με ιδιαίτερα χαμηλή μεν φορολόγηση αλλά υψηλό βαθμό συμμόρφωσης με τις επιταγές του ΟΟΣΑ (π.χ. Ιρλανδία, Ολλανδία, Σιγκαπούρη) και

γ) **οι δικαιοδοσίες απορρήτου** – κατηγορία στην οποία εμπίπτουν κράτη τα οποία μπορεί να έχουν μεν υψηλότερους φορολογικούς συντελεστές αλλά διαθέτουν παράλληλα και ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα μυστικότητας και προστασίας απορρήτου των καταθέσεων (π.χ. ΗΠΑ και Γερμανία).

Είναι προφανές ότι η διάκριση αυτή δεν είναι λειτουργεί διαζευκτικά αλλά παραπληρωματικά καθώς είναι πιθανόν να υπάρχουν δικαιοδοσίες είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι ανήκουν σε περισσότερες από μία από αυτές τις τρεις υποκατηγορίες, όπως είναι η Ελβετία, το Χονγκ Κονγκ και το Λουξεμβούργο, οι οποίες κατατάσσονται στην κορυφή των πινάκων χρηματοπιστωτικής μυστικότητας ενώ πρωταγωνιστούν τόσο στις λίστες επιχειρήσεων και όσο και στις παραδοσιακές λίστες φορολογικών καταφυγίων. Για αυτό και η ιδιαίτερα σημασία αυτής της διάκρισης έγκειται όχι μόνον στον παραπληρωματικό της χαρακτήρα αλλά κυρίως στην εισαγωγή του κριτηρίου του δείκτη χρηματοπιστωτικής μυστικότητας. Το δείκτη αυτό (*Financial Secrecy Index*) άλλωστε χρησιμοποιεί και το Tax Justice Network σύμφωνα με τις μετρήσεις του οποίου συνυπολογίζονται μια σειρά δεδομένων που έχουν να κάνουν με τις εξαγωγές, το τραπεζικό απόρρητο, τις παράνομες χρηματοοικονομικές ροές κλπ. ούτως ώστε να προκύψει ο καθορισμός των διαφόρων εννόμων τάξεων ως φορολογικών παραδείσεων με βάση το απόρρητο τους και την κλίμακα των οικονομικών τους δραστηριοτήτων. Τα αποτελέσματα του Δείκτη Χρηματοπιστωτικής Μυστικότητας για το 2018 που αφορούν μετρήσεις σε 118 χώρες παρατίθενται στον πίνακα που ακολουθεί:

A/A	Δικαιοδοσία	FSI Value	FSI share	Se/cy Score	Global Scale Weight	A/A	Δικαιοδοσία	FSI Value	FSI share	Se/cy Score	Global Scale Weight
<u>1</u>	<u>Ελβετία</u>	<u>1,589.57</u>	<u>5.01%</u>	<u>76</u>	<u>4.50%</u>	<u>4</u>	<u>Χονγκ Κονγκ</u>	<u>1,243.68</u>	<u>3.92%</u>	<u>71</u>	<u>4.17%</u>
<u>2</u>	<u>Η.Π.Α.</u>	<u>1,298.47</u>	<u>4.09%</u>	<u>60</u>	<u>22.30%</u>	<u>5</u>	<u>Σιγκαπούρη</u>	<u>1,081.98</u>	<u>3.41%</u>	<u>67</u>	<u>4.58%</u>
<u>3</u>	<u>Νήσοι Κέιμαν</u>	<u>1,267.68</u>	<u>4.00%</u>	<u>72</u>	<u>3.79%</u>	<u>6</u>	<u>Λουξεμβούργο</u>	<u>975.92</u>	<u>3.08%</u>	<u>58</u>	<u>12.13%</u>

7	<u>Γερμανία</u>	<u>768.95</u>	<u>2.42%</u>	<u>59</u>	<u>5.17%</u>	<u>26</u>	<u>Ιρλανδία</u>	<u>387.94</u>	<u>1.22%</u>	<u>51</u>	<u>2.66%</u>
8	<u>Ταϊβάν</u>	<u>743.38</u>	<u>2.34%</u>	<u>76</u>	<u>0.50%</u>	<u>27</u>	<u>Κένυα</u>	<u>378.35</u>	<u>1.19%</u>	<u>80</u>	<u>0.04%</u>
9	<u>Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα</u>	<u>661.15</u>	<u>2.08%</u>	<u>84</u>	<u>0.14%</u>	<u>28</u>	<u>Κίνα</u>	<u>372.58</u>	<u>1.17%</u>	<u>60</u>	<u>0.51%</u>
10	<u>Γκουέρνσεϊ</u>	<u>658.92</u>	<u>2.08%</u>	<u>72</u>	<u>0.52%</u>	<u>29</u>	<u>Ρωσία</u>	<u>361.16</u>	<u>1.14%</u>	<u>64</u>	<u>0.26%</u>
11	<u>Λίβανος</u>	<u>644.41</u>	<u>2.03%</u>	<u>72</u>	<u>0.51%</u>	<u>30</u>	<u>Τουρκία</u>	<u>353.89</u>	<u>1.12%</u>	<u>68</u>	<u>0.14%</u>
12	<u>Παναμάς</u>	<u>625.84</u>	<u>1.97%</u>	<u>77</u>	<u>0.27%</u>	<u>31</u>	<u>Μαλαισία</u>	<u>335.11</u>	<u>1.06%</u>	<u>72</u>	<u>0.07%</u>
13	<u>Ιαπωνία</u>	<u>623.92</u>	<u>1.97%</u>	<u>61</u>	<u>2.24%</u>	<u>32</u>	<u>Ινδία</u>	<u>316.62</u>	<u>1.00%</u>	<u>52</u>	<u>1.16%</u>
14	<u>Ολλανδία</u>	<u>598.81</u>	<u>1.89%</u>	<u>66</u>	<u>0.90%</u>	<u>33</u>	<u>Νότια Κορέα</u>	<u>314.06</u>	<u>0.99%</u>	<u>59</u>	<u>0.36%</u>
15	<u>Ταϊλάνδη</u>	<u>550.60</u>	<u>1.74%</u>	<u>80</u>	<u>0.13%</u>	<u>34</u>	<u>Ισραήλ</u>	<u>313.55</u>	<u>0.99%</u>	<u>63</u>	<u>0.19%</u>
16	<u>Βρετανικές Παρθένες Νήσοι</u>	<u>502.76</u>	<u>1.59%</u>	<u>69</u>	<u>0.38%</u>	<u>35</u>	<u>Αυστρία</u>	<u>310.41</u>	<u>0.98%</u>	<u>56</u>	<u>0.56%</u>
17	<u>Μπαχρέιν</u>	<u>490.71</u>	<u>1.55%</u>	<u>78</u>	<u>0.11%</u>	<u>36</u>	<u>Βερμούδα</u>	<u>281.83</u>	<u>0.89%</u>	<u>73</u>	<u>0.04%</u>
18	<u>Τζέρσεϊ</u>	<u>438.22</u>	<u>1.38%</u>	<u>65</u>	<u>0.38%</u>	<u>37</u>	<u>Σαουδική Αραβία</u>	<u>278.58</u>	<u>0.88%</u>	<u>70</u>	<u>0.05%</u>
19	<u>Μπαγάμες</u>	<u>429.00</u>	<u>1.35%</u>	<u>85</u>	<u>0.04%</u>	<u>38</u>	<u>Λιβερία</u>	<u>277.29</u>	<u>0.87%</u>	<u>80</u>	<u>0.02%</u>
20	<u>Μάλτα</u>	<u>426.31</u>	<u>1.34%</u>	<u>61</u>	<u>0.71%</u>	<u>39</u>	<u>Νήσοι Μάρσαλ</u>	<u>275.29</u>	<u>0.87%</u>	<u>73</u>	<u>0.04%</u>
21	<u>Καναδάς</u>	<u>425.84</u>	<u>1.34%</u>	<u>55</u>	<u>1.75%</u>	<u>40</u>	<u>Φιλιππίνες</u>	<u>269.81</u>	<u>0.85%</u>	<u>65</u>	<u>0.09%</u>
22	<u>Μακάο</u>	<u>424.92</u>	<u>1.34%</u>	<u>68</u>	<u>0.24%</u>	<u>41</u>	<u>Ιταλία</u>	<u>254.14</u>	<u>0.80%</u>	<u>49</u>	<u>0.92%</u>
23	<u>Ηνωμένο Βασίλειο</u>	<u>423.76</u>	<u>1.34%</u>	<u>42</u>	<u>17.37%</u>	<u>42</u>	<u>Νήσος Μαν</u>	<u>248.68</u>	<u>0.78%</u>	<u>64</u>	<u>0.09%</u>
24	<u>Κύπρος</u>	<u>404.44</u>	<u>1.28%</u>	<u>61</u>	<u>0.55%</u>	<u>43</u>	<u>Ουκρανία</u>	<u>246.25</u>	<u>0.78%</u>	<u>69</u>	<u>0.04%</u>
25	<u>Γαλλία</u>	<u>404.18</u>	<u>1.27%</u>	<u>52</u>	<u>2.52%</u>	<u>44</u>	<u>Αυστραλία</u>	<u>244.36</u>	<u>0.77%</u>	<u>51</u>	<u>0.61%</u>

<u>45</u>	<u>Νορβηγία</u>	<u>242.85</u>	<u>0.77%</u>	<u>52</u>	<u>0.55%</u>	<u>63</u>	<u>Άγιος Χριστόφορος και Νέβις</u>	<u>152.55</u>	<u>0.48%</u>	<u>77</u>	<u>0.00%</u>
<u>46</u>	<u>Λιχτενστάιν</u>	<u>240.86</u>	<u>0.76%</u>	<u>78</u>	<u>0.01%</u>	<u>64</u>	<u>Πορτογαλία</u>	<u>151.63</u>	<u>0.48%</u>	<u>55</u>	<u>0.08%</u>
<u>47</u>	<u>Ρουμανία</u>	<u>232.30</u>	<u>0.73%</u>	<u>66</u>	<u>0.06%</u>	<u>65</u>	<u>Πόρτο Ρίκο</u>	<u>151.06</u>	<u>0.48%</u>	<u>77</u>	<u>0.00%</u>
<u>48</u>	<u>Μπαρμπέιντος</u>	<u>230.95</u>	<u>0.73%</u>	<u>74</u>	<u>0.02%</u>	<u>66</u>	<u>Βανουάτου</u>	<u>149.27</u>	<u>0.47%</u>	<u>89</u>	<u>0.00%</u>
<u>49</u>	<u>Μαυρίκιος</u>	<u>223.47</u>	<u>0.70%</u>	<u>72</u>	<u>0.02%</u>	<u>67</u>	<u>Ουρουγουάη</u>	<u>148.20</u>	<u>0.47%</u>	<u>61</u>	<u>0.03%</u>
<u>50</u>	<u>Νότια Αφρική</u>	<u>216.44</u>	<u>0.68%</u>	<u>56</u>	<u>0.18%</u>	<u>68</u>	<u>Αρούμπα</u>	<u>148.05</u>	<u>0.47%</u>	<u>76</u>	<u>0.00%</u>
<u>51</u>	<u>Πολωνία</u>	<u>215.40</u>	<u>0.68%</u>	<u>57</u>	<u>0.15%</u>	<u>69</u>	<u>Δομινικανή Δημοκρατία</u>	<u>147.09</u>	<u>0.46%</u>	<u>72</u>	<u>0.01%</u>
<u>52</u>	<u>Ισπανία</u>	<u>213.89</u>	<u>0.67%</u>	<u>48</u>	<u>0.77%</u>	<u>70</u>	<u>Τσεχία</u>	<u>145.10</u>	<u>0.46%</u>	<u>53</u>	<u>0.09%</u>
<u>53</u>	<u>Βέλγιο</u>	<u>212.97</u>	<u>0.67%</u>	<u>44</u>	<u>1.56%</u>	<u>71</u>	<u>Φινλανδία</u>	<u>142.23</u>	<u>0.45%</u>	<u>53</u>	<u>0.09%</u>
<u>54</u>	<u>Σουηδία</u>	<u>203.55</u>	<u>0.64%</u>	<u>45</u>	<u>1.01%</u>	<u>72</u>	<u>Ισλανδία</u>	<u>139.69</u>	<u>0.44%</u>	<u>60</u>	<u>0.03%</u>
<u>55</u>	<u>Λετονία</u>	<u>195.65</u>	<u>0.62%</u>	<u>57</u>	<u>0.11%</u>	<u>73</u>	<u>Βραζιλία</u>	<u>138.00</u>	<u>0.44%</u>	<u>49</u>	<u>0.16%</u>
<u>56</u>	<u>Αγκουίλα</u>	<u>195.04</u>	<u>0.62%</u>	<u>78</u>	<u>0.01%</u>	<u>74</u>	<u>Ουγγαρία</u>	<u>132.73</u>	<u>0.42%</u>	<u>55</u>	<u>0.05%</u>
<u>57</u>	<u>Ινδονησία</u>	<u>188.79</u>	<u>0.60%</u>	<u>61</u>	<u>0.05%</u>	<u>75</u>	<u>Τανζανία</u>	<u>128.92</u>	<u>0.41%</u>	<u>73</u>	<u>0.00%</u>
<u>58</u>	<u>Νέα Ζηλανδία</u>	<u>178.56</u>	<u>0.56%</u>	<u>56</u>	<u>0.10%</u>	<u>76</u>	<u>Σλοβακία</u>	<u>127.89</u>	<u>0.40%</u>	<u>55</u>	<u>0.05%</u>
<u>59</u>	<u>Κόστα Ρίκα</u>	<u>168.78</u>	<u>0.53%</u>	<u>69</u>	<u>0.01%</u>	<u>77</u>	<u>Σεϋγγέλλες</u>	<u>125.26</u>	<u>0.40%</u>	<u>75</u>	<u>0.00%</u>
<u>60</u>	<u>Χιλή</u>	<u>168.64</u>	<u>0.53%</u>	<u>62</u>	<u>0.04%</u>	<u>78</u>	<u>Γουατεμάλα</u>	<u>123.63</u>	<u>0.39%</u>	<u>73</u>	<u>0.00%</u>
<u>61</u>	<u>Δανία</u>	<u>166.12</u>	<u>0.52%</u>	<u>53</u>	<u>0.15%</u>	<u>79</u>	<u>Κροατία</u>	<u>119.36</u>	<u>0.38%</u>	<u>59</u>	<u>0.02%</u>
<u>62</u>	<u>Παραγουάη</u>	<u>158.52</u>	<u>0.50%</u>	<u>84</u>	<u>0.00%</u>	<u>80</u>	<u>Ελλάδα</u>	<u>118.58</u>	<u>0.37%</u>	<u>58</u>	<u>0.02%</u>

81	Σαμόα	115.90	0.37%	78	0.00%	97	Λιθουανία	58.75	0.19%	47	0.02%
82	Μεξικό	107.57	0.34%	54	0.03%	98	Αντίγκουα και Μπαρμπούντα	54.53	0.17%	87	0.00%
83	Γιβραλτάρ	107.44	0.34%	71	0.00%	99	Μαυροβούνιο	52.64	0.17%	63	0.00%
84	Κουρασάο	105.66	0.33%	75	0.00%	100	Νήσοι Κουκ	44.97	0.14%	75	0.00%
85	Βενεζουέλα	105.03	0.33%	69	0.00%	101	Γρενάδα	44.61	0.14%	77	0.00%
86	Αμερικανικές Παρθένες Νήσοι	101.89	0.32%	73	0.00%	102	Π.Γ.Δ.Μ.	39.76	0.13%	61	0.00%
87	Τερκς και Κέικος	98.08	0.31%	77	0.00%	103	Μποτσουάνα	39.45	0.12%	69	0.00%
88	Βολιβία	94.82	0.30%	80	0.00%	104	Σλοβενία	35.32	0.11%	42	0.01%
89	Βουλγαρία	91.38	0.29%	54	0.02%	105	Ανδόρρα	35.05	0.11%	66	0.00%
90	Μπελίτζ	86.30	0.27%	75	0.00%	106	Γκάμπια	34.51	0.11%	77	0.00%
91	Μπρουνέι	85.60	0.27%	84	0.00%	107	Τρινιδάντ και Τομπάγκο	27.86	0.09%	65	0.00%
92	Μονακό	82.93	0.26%	78	0.00%	108	Ναουρού	26.32	0.08%	67	0.00%
93	Εσθονία	79.47	0.25%	51	0.02%	109	Άγιος Μαρίνος	24.31	0.08%	64	0.00%
94	Μαλδίβες	74.87	0.24%	81	0.00%	110	Άγια Λουκία	21.52	0.07%	78	0.00%
95	Γκάνα	68.85	0.22%	62	0.00%	111	Άγιος Βικέντιος και Γρεναδίνες	21.38	0.07%	70	0.00%
96	Δομινικά	62.02	0.20%	77	0.00%	112	Μοντσεράτ	16.53	0.05%	78	0.00%

Οι περιοχές που σημειώνονται με σκούρο μπλε χρώμα είναι «υπερπόντια εδάφη» και «εξαρτημένα» από το στέμμα. Εκείνες που σημειώνονται με γαλάζιο χρώμα είναι τα εδάφη της Κοινοπολιτείας που δεν είναι «υπερπόντια εδάφη» ή «εξαρτημένα από το στέμμα»

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα κατάταξης βάσει του Δείκτη Χρηματοπιστωτικής Μυστικότητας, την πρώτη θέση ως φορολογικός παράδεισος καταλαμβάνει η Ελβετία με τις αμέσως επόμενες πέντε θέσεις της σειρά κατάταξης να συμπληρώνουν οι Η.Π.Α., οι Νήσοι Καϋμάν, το Χονγκ Κονγκ, η Σιγκαπούρη και το Λουξεμβούργο.

Η Ελβετία αποτελεί τον πρόγονο όλων των σύγχρονων φορολογικών παραδείσων συνιστά ένα από τα μεγαλύτερα χρηματοπιστωτικά κέντρα παγκοσμίως και κατά γενική ομολογία είναι ο μεγαλύτερος φορολογικός παράδεισος στον κόσμο αν και τα τελευταία χρόνια προσπαθεί να απεκδυθεί αυτού του τίτλου. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ένωσης Ελβετικών Τραπεζών, οι ελβετικές τράπεζες διαχειρίζονται περιουσιακά στοιχεία συνολικής αξίας 6,65 τρισεκατομμυρίων ελβετικών φράγκων (*CHF*) ήτοι 6,5 τρισεκατομμυρίων δολαρίων περίπου, εκ των οποίων, το 48% προέρχεται από κεφάλαια εξωτερικού. Το γεγονός αυτό επιτρέπει στην Ελβετία να ηγείται στη παγκόσμια διασυνοριακή διαχείριση περιουσιακών στοιχείων, με ποσοστό της τάξης του 25% της αγοράς. Το ισχυρότατο τραπεζικό σύστημα της Ελβετίας στηρίζεται σε τρεις βασικούς πυλώνες : α) Στην πολιτική σταθερότητα της Ελβετίας, η οποία προκύπτει από την ουδετερότητα που αναγνωρίστηκε διεθνώς το 1815 στο Συνέδριο της Βιέννης, β) στην εξίσου μακρόχρονη παράδοσή του τραπεζικού απορρήτου⁸² που κατοχυρώθηκε και νομοθετικά ήδη από το 1934 και γ) στο μοναδικό σύστημα διακυβέρνησης άμεσης δημοκρατίας και στην «οικονομική συναίνεση»⁸³ που αυτό έχει κατορθώσει να επιβάλλει στο σύνολο της ελβετικής κοινωνίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της θεσμικής και πολιτικοκοινωνικής αλληλεπίδρασης που συνδιαμορφώνει το οικονομικό περιβάλλον της Ελβετίας αποτελεί το ίδιο Ομοσπονδιακό Σύνταγμα. Σύμφωνα με τον θεμελιώδη νόμο της Ελβετικού Κράτους επιβάλλονται συγκεκριμένοι περιορισμοί στη φορολογία σε ομοσπονδιακό επίπεδο, σε επίπεδο καντονίων και αυτοδιοικητικό. Μάλιστα η λέξη «φόρος» και τα παράγωγά της επαναλαμβάνονται στο ελβετικό Σύνταγμα 91 φορές σε διάφορες διατάξεις από το σύνολο των 173 άρθρων που το συναποτελούν⁸⁴. Σε αντίθεση, με παγιωμένες απόψεις ή αντιλήψεις που δεν εδράζονται στα πραγματικά περιστατικά, η Ελβετία έχει θεσπίσει φόρους για το σύνολο των φυσικών και νομικών προσώπων που εμφανίζουν εισοδήματα στην επικράτεια της οι οποίοι όμως είναι ιδιαίτερα χαμηλοί και έχουν σε ορισμένες περιπτώσεις χαρακτηριστεί από το ίδιο το Ανώτατο Συνταγματικό

⁸² The Origins of the Swiss Banking Secrecy Law and Its Repercussions for Swiss Federal Policy, Sébastien Guex *The Business History Review* Vol. 74, No. 2 (Summer, 2000), pp. 237-266

⁸³ Financial Secrecy Index (2013): Switzerland. Tax Justice Network

⁸⁴ Βλ. *Constitution fédérale de la Confédération Suisse*

Δικαστήριο της χώρας ως μορφή φθίνουσας φορολόγησης (*regressive tax*). Φορολόγηση δηλαδή που μειώνεται ποσοστιαία όσο αυξάνεται το συνολικό φορολογητέο εισόδημα του φυσικού ή νομικού προσώπου.

Επιπλέον, στις διατάξεις αυξημένης τυπικής ισχύος του Συντάγματος ορίζεται ότι δεν επιβάλλεται κανένας φόρος, εκτός εάν προβλέπεται από ομοσπονδιακή, καντονική ή δημοτική νομοθεσία. Επομένως, με δεδομένο ότι όλοι οι νόμοι στην Ελβετία ακόμη και αυτοί που αφορούν δημοσιονομικά ζητήματα είναι δυνατόν να αποτελέσουν αντικείμενο δημοψηφίσματος, οι φορολογικοί συντελεστές καθορίζονται στην πράξη απευθείας από τους Ελβετούς ψηφοφόρους μέσω των μέσων θεσμών άμεσης δημοκρατίας.

Σήμερα, η Ελβετία έχει κάνει αρκετές βελτιώσεις στην πολιτική τραπεζικού απορρήτου και συνεργασίας με αλλοδαπές φορολογικές αρχές τα τελευταία χρόνια, μετά και από συντονισμένη πίεση κυρίως των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. η συμφωνία *FATCA* με της Η.Π.Α). Οι παραχωρήσεις αυτές έχουν διαμορφώσει περισσότερες ταχύτητες ως προς το επίπεδο απορρήτου που προβάλλουν οι ελβετικές τράπεζες ανάλογα με το εθνικές αρχές που ζητούν την άρση του, σε σημείο μάλιστα η τακτική αυτή να έχει χαρακτηριστεί από τους πολέμιους των φορολογικών καταφυγίων αποφθεγματικά ως «λευκό (sic) χρήμα για τα πλούσια και ισχυρά κράτη και μαύρο χρήμα για τις ευάλωτες και αναπτυσσόμενες χώρες». Το γεγονός αυτό, από κοινού με τη μάλλον ελλειμματική προστασία των *financial whistleblowers*, δηλαδή των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος κατ' αναλογία του ορισμού του άρθρου 45B του [Κώδικα Ποινικής Δικονομίας](#) που προβαίνουν σε καταγγελίες οι οποίες άπτονται ζητημάτων χρηματοπιστωτικής φύσεως, υπενθυμίζουν γιατί η Ελβετία παραμένει ο πιο σημαντικός φορολογικός παράδεισος στον κόσμο.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, με την αναρρίχηση τους στη 2^η θέση της κατάταξης του Πίνακα Χρηματοπιστωτικής Μυστικότητας επιβεβαιώνουν μια μακροπρόθεσμη τάση καθώς η χώρα ήταν μία από τους λίγες δικαιοδοσίες που κατάφεραν αυξήσουν το βαθμό προστασίας χρηματοπιστωτικού απορρήτου τα τελευταία χρόνια.

Η διαρκής άνοδος των ΗΠΑ στο σύνολο των διεθνών μετρήσεων που αφορούν την καταγραφή των δικαιοδοσιών απορρήτου έχει ως υπόβαθρο μια σημαντική αλλαγή μερίδιο της διεθνούς αγοράς υπεράκτιων χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Μεταξύ του

2015 και του 2018 οι ΗΠΑ αύξησαν το μερίδιό τους στην εν λόγω αγορά κατά ποσοστό της τάξης 14% ενώ συγκεντρωτικά κατέχουν το 22,3% της παγκόσμιου όγκου υπεράκτιων χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Οι Η.Π.Α παρέχουν ένα ευρύ κανονιστικό πλαίσιο προστασίας του χρηματοπιστωτικού απορρήτου και αφορολόγητης υποδοχής κεφαλαίων που προέρχονται από εξωχώριες δραστηριότητες τόσο σε ομοσπονδιακό όσο και σε πολιτειακό επίπεδο.

Ιστορικά, οι απαρχές της εξέλιξης των Η.Π.Α. σε φορολογικό παράδεισο μπορούν να εντοπιστούν πίσω στα 1921 όταν με την περίφημη *Revenue Act* (νόμος περί εισοδήματος) αποφασίστηκε η φοροαπαλλαγή των εσόδων από τους τόκους τραπεζικών καταθέσεων που ανήκουν σε μη κατοίκους των Ηνωμένων Πολιτειών με στόχο την προσέλκυση ξένων επενδυτών. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η αιτιολογική έκθεση του Κογκρέσου, «[η συγκεκριμένη νομοθεσία] θα ενθαρρύνει αλλοδαπά φυσικά και νομικά πρόσωπα χωρίς φορολογική κατοικία στη χώρα να πραγματοποιούν συναλλαγές μέσω των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που βρίσκονται στις Ηνωμένες Πολιτείες». Η πολιτική αυτή συνεχίστηκε και διευρύνθηκε ειδικότερα σε ότι αφορά τις φοροαπαλλαγές των εταιρικών κερδών με τις Η.Π.Α να κερδίζουν τον τίτλο του εταιρικού φορολογικού παραδείσου, φθάνοντας μέχρι και σήμερα με μοναδική ίσως εξαίρεση την πρώτη περίοδο του *New Deal*.

Παρά τη στάση των αμερικανικών κυβερνήσεων, η διεθνής επιστημονική κοινότητα στις αρχές του περασμένου αιώνα θεωρούσε τις συμφωνίες ανταλλαγής πληροφοριών και φορολογικής συνεργασίας μεταξύ των χωρών ως προϋπόθεση για τη διαμόρφωση βιώσιμων οικονομικών κύκλων. Ειδικότερα, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι *John Maynard Keynes* και *Harry Dexter White*, οι αρχιτέκτονες της συμφωνίας του *Bretton Woods* δυνάμει της οποίας δημιουργήθηκαν θεσμοί όπως το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα, ζήτησαν την ενισχύση της φορολογικής διαφάνειας απαιτώντας από τις ΗΠΑ να ενημερώσουν τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις σχετικά με τα περιουσιακά στοιχεία και καταθέσεις Ευρωπαίων πολιτών σε αμερικανικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ούτως ώστε οι χώρες της γηραιάς ηπείρου που είχαν υποστεί βίαιες καταστροφές να δημιουργήσουν επαρκή φορολογικά έσοδα για την ανοικοδόμηση. Ωστόσο, οι προτάσεις αυτές λόγω ενστάσεων της Ένωσης Αμερικανικών Τραπεζών και της γενικότερης ανησυχίας ότι μια ενδεχόμενη οικονομική κρίση θα μπορούσε να οδηγήσει τα ευρωπαϊκά κράτη σε σοβιετικά χέρια. Κατ' αυτόν τον τρόπο διαμορφώθηκε σταδιακά στις Η.Π.Α δυνάμει τόσο της ομοσπονδιακής όσο και της πολιτειακής

νομοθεσίας (είναι γνωστή η περίπτωση της Πολιτείας του *Delaware* στην οποία έχουμε αναφερθεί και νωρίτερα) μια «μαύρη τρύπα» ως προς τον φορολογικό έλεγχο αλλοδαπών κεφαλαίων. Το 1966 αποφασίστηκε να επανεξετασθούν οι φοροαπαλλαγές σε ξένα κεφάλαια αλλά δεν καμία ενέργεια δε έγινε γιατί σύμφωνα με τη σχετική έκθεση της Γερουσίας κάτι τέτοιο θα μπορούσε να έχει «σημαντική αρνητική επίπτωση στο ισοζύγιο πληρωμών» εν μέσω και της στρατιωτικής εμπλοκής των Η.Π.Α. στο Βιετνάμ.

Στις μέρες μας, έρευνες αμερικανικών πανεπιστημίων έχουν καταδείξει ότι οι Η.Π.Α. διαθέτουν την πλέον ευνοϊκή νομοθεσία παγκοσμίως μετά την Κένυα για τη σύσταση εικονικών εταιρειών ή εταιρειών κελύφους⁸⁵ όπως είναι γνωστές (*shell companies*), νομικών προσώπων δηλαδή χωρίς πραγματική οικονομική δραστηριότητα οι οποίες όμως μεσολαβούν για την αξιοποίηση ευνοϊκών φορολογικών ρυθμίσεων και ρυθμίσεων χρηματοπιστωτικού απορρήτου. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα αυτών των μελετών, φορολογικοί παράδεισοι όπως οι Νήσοι Κέιμαν, το Τζέρσεϊ ή οι Μπαχάμες διαθέτουν πιο ανελαστικό πλαίσιο υπεράκτιων δραστηριοτήτων από τις Πολιτείες της Νεβάδα, του Ντέλαγουερ, της Μοντάνα, της Νότιας Ντακότα, του Γουαϊόμινγκ και της Νέα Υόρκης. Όπως χαρακτηριστικά διατύπωσε ο αμερικάνος νομικός και οικονομολόγος *James Henry* στο πλαίσιο των ερευνών του για το Tax Justice Network «οι Αμερικανοί ανακάλυψαν ότι πραγματικά δεν χρειάζεται να πάνε στον Παναμά⁸⁶.» Ενδεικτικό του μεγέθους των Ηνωμένων Πολιτειών ως φορολογικού παραδείσου και δη εταιρικού αποτελεί ότι μια μοναδική διεύθυνση του Delaware και συγκεκριμένα στο Wilmington επί της οδού North Orange Street με αριθμό 1209, σε ένα συνηθισμένο οικονομικό τετράγωνο, αναφέρεται ως έδρα για τουλάχιστον 285.000 ξεχωριστές επιχειρήσεις⁸⁷.

⁸⁵ Michael Findley, University of Texas at Austin; Daniel Nielson, Brigham Young University; Jason Sharman, Griffith University. "Global Shell Games: Testing Money Launderers' and Terrorist Financiers' Access to Shell Companies"

⁸⁶ Swanson, Ana: How the U.S. became one of the world's biggest tax havens, Washington Post, April 5, 2016

⁸⁷ Leslie Waynejune: How Delaware Thrives as a Corporate Tax Haven, The New York Times, June 30, 2012

Δεν είναι λοιπόν τυχαίο ότι οι Η.Π.Α. χαρακτηρίζονται από πολλούς ως η «Νέα Ελβετία» των εξωχώριων δραστηριοτήτων⁸⁸.

Ταυτόχρονα, οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν πρωτοστατήσει ποικιλοτρόπως στην προσπάθεια για ρύθμιση άλλων φορολογικών παραδείσων, δεν φαίνεται να πτοούνται από το δικό τους ρόλο στην προσέλκυση παράνομων χρηματοοικονομικών ροών και τη στήριξη της φοροδιαφυγής. Ωστόσο, η ιδιαίτερη ανησυχία που επιδεικνύουν οι αμερικανικές κυβερνήσεις ως προς τις πρωτοβουλίες για τη διεθνή χρηματοπιστωτική διαφάνεια αντί να βελτιώνει την παρούσα κατάσταση μάλλον της επιτρέπει να παραμένει αρρυθμιστή. Πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί η διαφωνία των Η.Π.Α για τη συμμετοχή και τη συμμόρφωση τους με την πολυμερή συμφωνία για την αμοιβαία αυτόματη ανταλλαγή φορολογικών στοιχείων που πρότεινε ο ΟΟΣΑ και η αντ' αυτής προώθηση του αμερικανικού προτύπου της *FATCA*, το οποίο δεν φαίνεται να βρίσκεται σε ουσιαστική αντιπαράθεση.

Η μονομερής αυτή προσέγγιση της Ουάσινγκτον κινδυνεύει ένα δυσαναπλήρωτο χάσμα στις διεθνείς προσπάθειες για την εξάλειψη της φοροδιαφυγής, των χρημάτων το ξέπλυμα και το οικονομικό έγκλημα με ανεπανόρθωτη βλάβη για τους πολίτες των χωρών που αναλαμβάνουν να αποπληρώσουν το δημοσιονομικό αποτύπωμα των φορολογικών παραδείσων στις οικονομίες τους.

Οι Νήσοι Κέιμαν είναι μια υπερπόντια κτήση του Ηνωμένου Βασιλείου στην Καραϊβική θάλασσα περίπου 160 χιλιόμετρα νότια της Κούβας. Παρά την εξάρτηση τους από τη Μεγάλη Βρετανία απολαμβάνουν σημαντική πολιτική και οικονομική αυτονομία υπό τη θεσμική εγγύηση του βρετανικού στέμματος που λειτουργεί κατά τρόπο ευεργετικό για την προσέλκυση ξένων κεφαλαίων και επενδυτών που επιλέγουν τη συγκεκριμένη δικαιοδοσία. Καμία άμεση φορολογία δεν επιβάλλεται στους κατοίκους και στις εταιρείες των Νήσων Κέιμαν⁸⁹. Η τοπική κυβέρνηση συγκεντρώνει την πλειοψηφία των εσόδων της από την έμμεση φορολογία. Δεν υπάρχουν φόροι για

⁸⁸ Drucker, Jesse: The World's Favorite New Tax Haven Is the United States, Bloomberg Businessweek, January 27, 2016

⁸⁹ Jan Fichtner, 2016. "The anatomy of the Cayman Islands offshore financial center: Anglo-America, Japan, and the role of hedge funds," Review of International Political Economy, Taylor & Francis Journals, vol. 23(6), pages 1034-1063,

τα εταιρικά κέρδη, τα κεφαλαιακά κέρδη ή τα προσωπικά εισοδήματα. Δεν υφίστανται ακόμη φόροι κληρονομίας και φόροι ακίνητης περιουσίας. Πολύ χαμηλά επίσης είναι τα πάγια τέλη χορήγησης αδειών για τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που έχουν ιδρυθεί στην επικράτεια των νήσων. Αυτός είναι και ένας λόγος που ο χρηματοπιστωτικός τομέας των Νήσων Κέιμαν είναι υπερτροφικά ανεπτυγμένος. Οι χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες αποτελούν περίπου το ένα τρίτο του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος των Νήσων Κέιμαν. Με πληθυσμό 60.413 το 2015 και 179 τράπεζες να φέρουν την καταστατική τους έδρα στις νήσους, υπήρχε 1 καταχωρημένη τράπεζα ανά περίπου 338 κατοίκους. Τον ίδιο χρόνο, τα ενοποιημένα τραπεζικά περιουσιακά στοιχεία υπερέβαιναν κατά 300 φορές το ΑΕΠ. Ωστόσο, ο αριθμός των τραπεζών μειώνεται σταθερά, ιδίως μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-2008. Τον Μάρτιο του 2017 λειτουργούσαν στις Νήσους Κέιμαν 149 τράπεζες ενώ από πό την άλλη, 70 τράπεζες τερμάτισαν τις δραστηριότητές τους τα τελευταία τρία χρόνια. Από τις πρώτες, μόνο οι 17 τράπεζες είναι εγχώριες τράπεζες με τοπική δραστηριότητα καθώς οι υπόλοιπες 132 τράπεζες είναι τράπεζες ελεγχόμενες από το εξωτερικό (υποκαταστήματα ή θυγατρικές) με πραγματική έδρα εκτός των νήσων. Μολοταύτα και παρά τη φθορά που υπέστησαν μετά την Παγκόσμια Οικονομική Κρίση του 2008, οι Νήσοι Κέιμαν έχουν εξελιχθεί στο πέμπτο μεγαλύτερο κέντρο χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών διεθνώς, ενώ αποτελούν την δημοφιλέστερη δικαιοδοσία για την τοποθέτηση κεφαλαίων αντιστάθμισης κινδύνου (*hedge funds*) και ασφαλιστικών εταιρειών που δραστηριοποιούνται στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης. Είναι μάλιστα ενδεικτικό της οικονομικής σημασίας της δικαιοδοσίας αυτής ότι σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Υπουργείου Οικονομικών των ΗΠΑ από τα 2 τρισεκατομμύρια δολάρια που αποθησαυρίζονταν στα τραπεζικά κέντρα της Καραϊβικής (Μπαχάμες, Βερμούδες, Ολλανδικές Αντίλλες, Παναμάς κ.α.) κατά το έτος 2011, τα 1,4 τρισεκατομμύρια δολάρια βρίσκονταν μόνο στα νησιά Κέιμαν⁹⁰.

Το Χονγκ Κονγκ είναι ένα από τα ταχύτερα αναπτυσσόμενους φορολογικούς παραδείσους της εποχής. Η ραγδαία ανάπτυξή του βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στο γεγονός ότι αποτελεί το πρώτο υπεράκτιο κέντρο της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας. Ταυτόχρονα, παρατηρείται σημαντική μετατόπιση προς το Χονγκ Κονγκ εξωχώριων δραστηριοτήτων από την Ευρώπη και τη Βόρειο Αμερική εξαιτίας της λήψης μέτρων

⁹⁰ "Places in the sun", The Economist, 22 February 2007

έναντι των εκεί δικαιοδοσιών απορρήτου⁹¹. Μάλιστα, η διαδοχή της βρετανικής κυριαρχίας επί της περιοχής από την κινεζική, όχι μόνο δεν επιβράδυνε αλλά αντιθέτως επιτάχυνε την εξέλιξη της στην αγορά εξωχώριων δραστηριοτήτων. Επιπλέον, ο χαρακτηρισμός του Χονγκ Κονγκ ως "Ειδική Διοικητική Περιοχή" της Κίνας περιλαμβάνει δύο θεμελιώδεις εγγυήσεις που αναδεικνύουν το ρόλο του ως υπεράκτιο χρηματοπιστωτικό κέντρο: πρώτον, ότι η παρεχόμενη προστασία χρηματοπιστωτικού απορρήτου για εκείνους που δραστηριοποιούνται υπεράκτια διασφαλίζεται από την πολιτική, οικονομική, διπλωματική και στρατιωτική ισχύ της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας και δεύτερον ότι το Χονγκ Κονγκ απολαμβάνει υψηλό βαθμό εσωτερικής αυτονομίας ιδίως σε οικονομικά ζητήματα με την εξαίρεση μόνο των θεμάτων διεθνών σχέσεων και άμυνας. Άλλωστε, σύμφωνα με το άρθρο 108 του Βασικού Νόμου του Χονγκ Κονγκ, το φορολογικό σύστημα της περιοχής είναι ανεξάρτητο και διαφορετικό από το φορολογικό σύστημα στην υπόλοιπη Κίνα⁹². Ως εκ τούτου, το Χονγκ Κονγκ έχει υιοθετήσει τη φορολογική αρχή της προέλευσης των κεφαλαίων. Αυτό σημαίνει ότι μόνο τα κέρδη που προέρχονται από οικονομικές δραστηριότητες στην αυτόνομη περιοχή φορολογούνται. Τα κέρδη που προέρχονται από άλλα μέρη δεν υπόκεινται στο Φόρο Εισοδήματος του Χονγκ Κονγκ. Σε αυτό το σημείο οφείλουμε να υπογραμμίσουμε πως η σχέση Χονγκ Κονγκ-Κίνας ομοιάζει με εκείνη ανάμεσα στη Μεγάλη Βρετανία και τις τρεις εξαρτημένες από το Στέμμα κτήσεις της καθώς και τα 14 υπερπόντια εδάφη της, 10 εκ των οποίων έχουν αναγνωριστεί ως φορολογικοί παράδεισοι. Με δεδομένη την ιστορική παρουσία της Μεγάλης Βρετανίας στην περιοχή, η ομοιότητα αυτή δεν είναι καθόλου τυχαία.

Η Σιγκαπούρη θεωρείται ως το ταχύτερα αναπτυσσόμενο υπεράκτιο οικονομικό κέντρο. Κατά της εκτιμήσεις του *Boston Consulting Group*⁹³ η μικροσκοπική σε έκταση «ασιατική τίγρη» αναμένεται να ξεπεράσει την Ελβετία το 2020 και να γίνει το μεγαλύτερο υπεράκτιο οικονομικό κέντρο στον κόσμο. Άλλωστε, η εξέλιξη της Σιγκαπούρης ως οικονομικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής είναι ραγδαία. Είναι η

⁹¹ Financial Secrecy Index (2013): Honk Kong. Tax Justice Network, pp: 1

⁹² Hong Kong's Basic Law, Chapter 5: Economy, Section 1: Public Finance, Monetary Affairs, Trade, Industry and Commerce, Article 118

⁹³ Hugo Greenhalgh, Singapore to overtake UK as offshore financial centre, *The Financial Times*, JUNE 7, 2016

οικονομική πρωτεύουσα του εμπορίου αγαθών της Νότιας Ασίας ενώ το 2014 ξεπέρασε το Τόκιο για να γίνει το μεγαλύτερο κέντρο αγοράς συναλλάγματος της Ασίας και το τρίτο μεγαλύτερο στον κόσμο μόλις μετά το Λονδίνο και τη Νέα Υόρκη. Η ανάδειξη της Σιγκαπούρης σε διεθνή παίκτη της αγοράς εξωχώριων δραστηριοτήτων οφείλεται αφενός και στον ιστορικό της ρόλο ως εμπορικού κόμβου και πύλης εισόδου για τη Νοτιοανατολική Ασία. Αυτή η πρώην βρετανική αποικία ανταγωνίζεται το Χονγκ Κονγκ για τη θέση του κορυφαίου εξωχώριου χρηματοοικονομικού κέντρου στην ασιατική ήπειρο. Παρόλο που οι δύο δικαιοδοσίες αναφέρονται θεωρητικά σε διαφορετικής γεωγραφικής κατανομής επενδυτικό κοινό με τη Σιγκαπούρη να εξυπηρετεί κυρίως τη Νοτιοανατολική Ασία και το Χονγκ Κονγκ την Κίνα και τη Βόρεια Ασία, ωστόσο, πολλοί Βορειοασιάτες ή και Κινέζοι επενδυτές έχοντας αποθαρρυνθεί από το μερικό έλεγχο της Κίνας στο Χονγκ Κονγκ, προτιμούν να κατευθύνουν τα κεφάλαια τους περισσότερο ανεξάρτητη Σιγκαπούρη. Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι παρά την έντονη ασιατική επιρροή ένα σημαντικό μερίδιο των τραπεζικών καταθέσεων προέρχονται από τις Η.Π.Α. Είναι ενδεικτικό, ότι από το 1,8 τρισεκατομμύρια δολάρια καταθέσεων σε εγχώρια χρηματοπιστωτικά ιδρύματα το 2015, το 80% προέρχονταν από κεφάλαια εξωτερικού⁹⁴. Σήμερα, η Σιγκαπούρη αντιπροσωπεύει ένα μεγάλο και διαρκώς αυξανόμενο μερίδιο της παγκόσμιας αγοράς υπεράκτιων χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών της τάξης του 4% ενώ διέπεται από αυστηρή πολιτική χρηματοπιστωτικού απορρήτου. Μέχρι το τέλος του 2010, η Σιγκαπούρη διέθετε πάνω από 600 τοπικά και ξένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, μεταξύ των οποίων 38 υπεράκτιες τράπεζες. Το ΔΝΤ με έκθεσή του, το 2014, υπολόγισε ότι πάνω από το 95% των εμπορικών τραπεζών στη Σιγκαπούρη είναι θυγατρικές ξένων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Η έκθεση αυτή συνιστά άλλη μια απόδειξη για την ακραία εξάρτηση της ασιατικής αυτής οικονομίας από ξένα γενικά και ειδικότερα από υπεράκτια κεφάλαια.

Πρόσφατα η Σιγκαπούρη επέδειξε μια σχετική πρόοδο όσον αφορά την άρση του χρηματοπιστωτικού απορρήτου σε περιπτώσεις νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Τον Ιούνιο του 2017 η Σιγκαπούρη υπέγραψε την πολυμερή συμφωνία για την αμοιβαία αυτόματη ανταλλαγή φορολογικών στοιχείων του ΟΟΣΑ. Ωστόσο, εξακολουθεί να προσφέρει μια σειρά φορολογικών κινήτρων και προστασίας

⁹⁴ Financial Secrecy Index (2018): Singapore. Tax Justice Network, pp 1-2

απορρήτου μέσα από κανονιστικές ρυθμίσεις που κατά τους ειδικούς παρέχουν ευκαιρίες φοροαποφυγής και φοροδιαφυγής.

Εν τούτοις, η πιο ενδιαφέρουσα ιστορία σε σχέση με την οικονομική ανάπτυξη της Σιγκαπούρης έχει να κάνει κυρίως με τις επιλογές του επί 3 δεκαετίες ηγέτη της χώρας *Lee Kuan Yew*. Ο «LKY» όπως έγινε ιδιαίτερα γνωστός στη Δύση δημιούργησε τρεις βασικές προϋποθέσεις με σκοπό προσελκύσει ξένα κεφάλαια. Πρώτο του μέλημα ήταν να καθιστάσει τους ξένους επενδυτές επιβάλλοντας πολιτική σταθερότητα στη χώρα, την οποία πέτυχε μέσω μιας αυταρχικής διακυβέρνησης με ανελευθερία του τύπου και την περιστολή βασικών κοινωνικών δικαιωμάτων. Δεύτερον, ενώ το συνολικό οικονομικό μοντέλο ανάπτυξης θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως κρατικιστικό, εξαίρεσε τον χρηματοπιστωτικό τομέα, τον οποίο παρέδωσε στον ανταγωνισμό της ελεύθερης οικονομίας με ευρύ πεδίο δραστηριοποίησης για ιδιώτες, ιδίως από το τέλος δεκαετίας του '90. Τρίτον, διαμόρφωσε ένα αρκετά αυστηρό και αποτελεσματικό κανονιστικό πλαίσιο προστασίας της ατομικής ιδιοκτησίας. Η πλήρωση των τριών αυτών προϋποθέσεων συντέλεσε αποφασιστικά στην οικονομική απογείωση της Σιγκαπούρης και το πέρασμα της από τον «τρίτο στον πρώτο κόσμο σε λιγότερο από μια γενεά⁹⁵.» Ωστόσο, το μοντέλο αυτό έχει επικριθεί ιδιαίτερα καθώς περιλαμβάνει μεν το σεβασμό του κράτους δικαίου στις εγχώριες συναλλαγές ενώ συγχρόνως είναι ανέχεται την παραβίαση του στο εξωτερικό. Όπως επιγραμματικά έχει διατυπωθεί από το Tax Justice Network το δόγμα της οικονομίας της Σιγκαπούρης συνοψίζεται στην αυτό δέσμευση ότι «δεν θα κλέψουμε τα χρήματά σας αλλά θα κλείσουμε τα μάτια αν εσείς θέλετε να κλέψετε χρήματα κάποιου άλλου. »

Σε κάθε περίπτωση πέρα από τις εξωτερικότητες, το διεθνές χρηματοπιστωτικό και δημοσιονομικό αποτύπωμα των υπεράκτιων δικαιοδοσιών, η οικονομική επιτυχία της Σιγκαπούρης οφείλει να προβληματίσει τη διεθνή κοινότητα στο σύνολο της καθώς πρόκειται για ένα οικονομικό “*success story*” που δε συνδυάστηκε με τη διαμόρφωση ανοικτών, πλουραλιστικών δημοκρατικών θεσμών. Ένα παράδειγμα που μας υπενθυμίζει την υποδόρια σύγκρουση του άκρατου και χωρίς κανόνες οικονομικού φιλελευθερισμού με τον πολιτικό φιλελευθερισμό.

⁹⁵ Allison, Graham (28 March 2015). "Lee Kuan Yew: Lessons for leaders from Asia's 'Grand Master'". CNN.

Το Λουξεμβούργο αντιπροσωπεύει περισσότερο από το 10% της παγκόσμιας αγοράς των υπεράκτιων χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, καθιστώντας το παρά τη μικρή του έκταση έναν τεράστιο παίκτη σε σύγκριση με άλλες εξωχώριες δικαιοδοσίες. Η γεωγραφική του θέση, η πολιτική σταθερότητα και ο ισχυρός διεθνής του προσανατολισμός που καταμαρτυρείται από το γεγονός ότι ισχυρό διεθνή προσανατολισμό, όπως άλλωστε μαρτυρά και το γεγονός πως το 70% του πληθυσμού του είναι υπήκοοι άλλων κρατών είχε ως απόρροια την ταχύτατη ανάπτυξη του σε κέντρο εξωχώριων δραστηριοτήτων. Στις προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τον περιορισμό της φοροδιαφυγής, το Λουξεμβούργο έχει λειτουργήσει ιστορικά ως πλέον σφοδρός αντίλογος προς υπεράσπιση της πολιτικής φορολογικού του απορρήτου, η άρση του οποίου μπορεί να επισύρει ποινή φυλάκισης σύμφωνα με την οικεία εθνική νομοθεσία. Αξιοσημείωτη είναι περίπτωση των *Antoine Deltour* και *Raphaël Halet* οποίοι καταδικάστηκαν σε 12μηνη και 9μηνη φυλάκιση και στην καταβολή προστίμου 1500,00 και 1000,00 ευρώ αντίστοιχα για τη διαρροή εγγράφων γνωστή ως “*LuxLeaks*” που επιβεβαίωναν περιπτώσεις φοροαποφυγής πελατών της πολυεθνικής εταιρείας PwC. Οι ποινές των καταγγελλόντων μειώθηκαν στο Εφετείο ωστόσο το μήνυμα σε σχέση με την χρηματοπιστωτική μυστικότητα που αποπνέουν οι καταδικαστικές αποφάσεις των δικαστηρίων του Λουξεμβούργου ταυτίζεται με το εθνικό σύνθημα της χώρας: “*Mir wëlle bleiwe wat mir sinn*” (θέλουμε να παραμείνουμε αυτό που είμαστε) !!!

Η Κύπρος θεωρούνταν για πολλά χρόνια μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου ως το φορολογικό καταφύγιο της Ανατολικής Ευρώπης και ιδιαίτερα των ρωσικών κεφαλαίων δυνάμει και των σχέσεων συνεργασίας που είχαν αναπτυχθεί με ένα σημαντικό κομμάτι του κυπριακού πολιτικού προσωπικού. Σύμφωνα δε, με την σειρά κατάταξης του δείκτη Χρηματοπιστωτικής Μυστικότητας, η Κύπρος βρίσκεται στη 24η θέση σε σύνολο 112, μόλις μια θέση κάτω από το Ηνωμένο Βασίλειο. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η παράθεση ορισμένων ιστορικών και οικονομικών στοιχείων για την Κύπρο για την εξέλιξη της ως φορολογικού παραδείσου.

Έως και τέλος του 2002 ο φορολογικός συντελεστής για τις εταιρείες και ειδικότερα τα υπεράκτια νομικά πρόσωπα ήταν 4,25%. Μετά την 1/1/2003 υπό την προοπτική της ένταξη της χώρας στη Ευρωπαϊκή Ένωση αυξήθηκε σε 10% και ύστερα από την Κυπριακή Οικονομική Κρίση του 2012 σε 12,5% μόνο και μόνο για να παραμείνει ένας από τους χαμηλότερους φορολογικούς συντελεστές σε ολόκληρη την Ευρώπη. Τα δε

μερίσματα στους μετόχους μη κάτοικους Κύπρου, εξαιρούνται φορολογίας. Τα εταιρικά εισοδήματα που προέρχονται εκτός της νήσου, φορολογούνται μόνο στην περίπτωση όπου η διοίκησή της εταιρείας ασκείται από την Κύπρο. Ως άσκηση της διοίκησης από την Κύπρο νοείται η παραμονή των διοικούντων στην κυπριακή επικράτεια για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο του ενός εξαμήνου ανά έτος. Ακόμη, δεν επιβάλλεται φόρος κεφαλαιουχικών κερδών για τη διάθεση περιουσίας στο εξωτερικό. Οι φορολογικές ζημιές μιας Κυπριακής Εταιρείας μπορούν να μεταφερθούν λογιστικά επ' αόριστο ενώ υπάρχει απόλυτη ελευθερία στη διακίνηση ξένου συναλλάγματος, επιτρέποντας το άνοιγμα λογαριασμών σε ξένο συνάλλαγμα. Οι Κυπριακές Εταιρείες μπορούν να διατηρούν τραπεζικούς λογαριασμούς σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου και σε οποιοδήποτε νόμισμα. Άλλο ένα πλεονέκτημα των κυπριακών εταιρειών είναι το ισχυρό τραπεζικό απόρρητο και η δυνατότητα διατήρησης ανωνυμίας του μετόχου. Επιπροσθέτως, η Κύπρος εκτός από φορολογικός παράδεισος ως παράδεισος του συγκριτικού δικαίου συνιστά ένα μοναδικό σημείο συνάντησης του ηπειρωτικού και του αγγλοσαξονικού νομικού πολιτισμού με αποτέλεσμα ένα αξιοπρόσεκτο νομικό οπλοστάσιο που ενσωματώνει θεσμούς όπως τα εμπιστεύματα οι οποίοι είναι άγνωστοι στις χώρες του ηπειρωτικού δικαίου.

Πλέον με την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το σύνολο των εταιρειών της νησιωτικής χώρας συμπεριλαμβανομένων και των πρώην υπεράκτιων εταιρειών δεν νοούνται πλέον ως εξωχώριες αλλά ως «κοινές» κοινοτικές εταιρείες και έχουν ιστορικά παρόμοια νομική εξέλιξη με αυτές του Λουξεμβούργου. Η Ελλάδα έχει υπογράψει και επικυρώσει διμερή συνθήκη με την Κυπριακή Δημοκρατία ήδη από την 30/03/1992 και πολύ νωρίτερα από την είσοδο της Κύπρου στην Ένωση για αποφυγή καταβολής διπλής φορολογίας μεταξύ τους. Αντίστοιχα, το σύνολο το κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης κάνουν πλέον αποδεκτές τις πιστοποιήσεις πληρωμών φόρου που λαμβάνουν χώρα στην Κυπριακή Δημοκρατία στα πλαίσια αποφυγής καταβολής διπλής φορολογίας.

Ωστόσο, η σταδιακή ομογενοποίηση της Ευρωπαϊκής Αγοράς έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των υποχρεώσεων επιμέλειας των Κυπριακών Εταιρειών Διεθνών Δραστηριοτήτων. Με τις ολοένα και περισσότερες διευρωπαϊκές συμφωνίες οι Κυπριακές αρχές υποχρεώνονται να παρέχουν εξηγήσεις σε άλλες κρατικές αρχές.

Ταυτόχρονα, επιταχύνεται και η δυνατότητα εκτέλεσης αποφάσεων ευρωπαϊκών δικαστηρίων σε βάρος περιουσιακών στοιχείων που ανήκουν σε κυπριακές εταιρείες. Παρά την αυστηροποίηση του καθεστώτος των εταιρειών με διεθνή δραστηριότητα σε σχέση με την προ του 2004 κατάσταση, στην Κυπριακή Δημοκρατία είναι εγγεγραμμένες έως τώρα στα εμπορικά μητρώα πάνω από 210.000 εταιρείες από τις περίπου 125.000 που είχαν εγγραφεί το 2004⁹⁶, λίγους μόλις μήνες μετά την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

2.2.2 Καθορισμός μη συνεργάσιμων κρατών στο φορολογικό τομέα, και κρατών με προνομιακό φορολογικό καθεστώς, στο Ελληνικό Φορολογικό Δίκαιο

Με το Ν.3842/2010 και πιο συγκεκριμένα με το άρθρο 78 αυτού, τροποποιήθηκε ο Ν.2238/1994 δηλαδή ο έως τότε ισχύων Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος. Με την τροποποίηση αυτή και την προσθήκη των άρθρων 51Α και 51Β στον Κ.Φ.Ε. εισήχθησαν στην ελληνική έννομη τάξη για πρώτη φορά οι όροι α) των μη συνεργάσιμων κρατών σε φορολογικό τομέα και β) των κρατών με προνομιακό φορολογικό καθεστώς. Η προσθήκη των όρων αυτών και η λήψη μέτρων σχετικά με τις πληρωμές σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες μη συνεργάσιμων κρατών ή κρατών με προνομιακό φορολογικό καθεστώς, πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της προσπάθειας καταπολέμησης φαινομένων φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής⁹⁷.

Σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στις διατάξεις του οικείου νόμου και άρθρου, ως μη συνεργάσιμα κράτη ορίστηκαν όσα κατά την 1η Ιανουαρίου 2010 και εφεξής δεν είναι κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η κατάσταση τους σχετικά με τη διαφάνεια και την ανταλλαγή των πληροφοριών σε φορολογικά θέματα έχει εξεταστεί από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.) και τα οποία μέχρι την 1η Ιανουαρίου 2010, δεν έχουν συνάψει με την Ελλάδα σύμβαση διοικητικής συνδρομής στο φορολογικό τομέα ούτε έχουν υπογράψει τέτοια σύμβαση διοικητικής

⁹⁶ Κυπριακή Δημοκρατία, Τμήμα Εφόρου Εταιρειών και Επίσημου Παραλήπτη, Στατιστικές Εταιρειών, 31/07/2018, www.mcit.gov.cy

⁹⁷ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση του Ν.3842/2010

συνδρομής με τουλάχιστον δώδεκα άλλα κράτη. Ο ακριβής δε προσδιορισμός των κρατών αυτών γινόταν με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών.

Ως κράτη με προνομιακό φορολογικό καθεστώς δε, ορίστηκαν τα κράτη στα οποία τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες που έχουν την καταστατική τους έδρα σε αυτά, είτε δεν υπόκειται σε φορολογία ή, εάν υπόκειται, δεν φορολογείται εν τοις πράγμασι, είτε υπόκειται σε φόρο επί των κερδών ή των εισοδημάτων ή του κεφαλαίου, ο οποίος είναι κατώτερος σε ποσοστό πάνω από το ήμισυ του φόρου που θα οφειλόταν σύμφωνα με τις διατάξεις της ελληνικής φορολογικής νομοθεσίας, εάν ήταν κάτοικος ή είχε την έδρα του ή διατηρούσε μόνιμη εγκατάσταση κατά την έννοια στην Ελλάδα.

Οι ανωτέρω ρυθμίσεις του προϊσχύοντος Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος, σε σχέση με τον ορισμό των μη συνεργάσιμων κρατών και των κρατών με προνομιακό φορολογικό καθεστώς, διατηρήθηκαν και από με το Ν.4172/2013 και συγκεκριμένα με τα προβλεπόμενα στις διατάξεις του άρθρου 65 του ως άνω νομοθετήματος.

Με βάση τα παραπάνω δυνάμει και της ΠΟΛ.1173/10-11-2017 (ΦΕΚ Β' 4049/20-11-2017) του Υπουργείου Οικονομικών για το φορολογικό έτος 2017 ως κράτη με προνομιακό φορολογικό καθεστώς λαμβάνονται συνολικά 43 χώρες και συγκεκριμένα οι : Άγιος Ευστάθιος, Άγιος Μαρίνος, Αλβανία, Ανδόρα, Ανγκουίλα, Βανουάτου, Βερμούδες, Βουλγαρία, Γιβραλτάρ, Γκέρνσεϋ, Ιορδανία, Ιρλανδία, Κατάρ, Κόσσοβο, Κύπρος, Λίχτενσταϊν, Μακάο, Μαλδίβες, Βοσνία - Ερζεγοβίνη, Βρετανικές Παρθένοι Νήσοι, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Τζέρσεϋ, Σρι – Λάνκα, Σεϋχέλλες, Σαουδική Αραβία, Π.Γ.Δ.Μ., Παραγουάη, Ομάν, Ουζμπεκιστάν, Νήσος του Μαν, Νήσοι Τερκς και Κέικος, Νήσοι Μάρσαλ, Νήσοι Κέιμαν, Ναουρού, Μποναίρ, Μπελίτζ, Μπαχρέϊν, Μπαχάμες, Μονσεράτ, Μονακό, Μολδαβία, Μαυροβούνιο και Ουγγαρία.

Αντίστοιχα, με την νεώτερη ΠΟΛ.1024/2018 (ΦΕΚ Β' 542/16-02-2018) ως μη συνεργάσιμα στο φορολογικό τομέα κράτη με βάση τις διατάξεις της παραγράφου 3 του άρθρου 65 του Ν.4172/2013 για το φορολογικό έτος 2017 ορίζονται συνολικά 20 κράτη και δικαιοδοσίες εκ των οποίων μερικές είχαν ήδη αναφερθεί κατά την προηγούμενη υπουργική απόφαση ως κράτη με προνομιακό φορολογικό καθεστώς. Πλέον, δυνάμει και της πρόσφατης απόφασης του Υπουργού Οικονομικών ως μη συνεργάσιμα στο φορολογικό τομέα κράτη ορίζονται τα εξής: Αγία Λουκία, Αντίγκουα και Μπαρμπούντα, Βανουάτου, Γουατεμάλα, Γρενάδα, Λιβερία, Λίβανος, Μαλαισία,

Μπαχάμες, Μπαχρέιν, Μπρουνέι, Μονακό, Νήσοι Κουκ, Νήσοι Μάρσαλ, Ντομίνικα, Παναμάς, Παρθένοι Νήσοι, Π.Γ.Δ.Μ., Χονγκ Κόνγκ και Φιλιππίνες.

Κεφάλαιο 3^ο

Φοροδιαφυγή, Φοροαποφυγή και Ξέπλυμα Βρώμικου Χρήματος - Το Τρίπτυχο των παράνομων και μη εξωχώριων δραστηριοτήτων έντονης ηθικής απαξίας

3.1 Εισαγωγή

Δεν είναι λίγες οι φορές που οι εξωχώριες εταιρείες έχουν απασχολήσει την κοινή γνώμη καθώς έχουν συνδεθεί με παράνομες πράξεις ή δραστηριότητες έντονης ηθικής απαξίας. Ενδεικτικά θα μπορούσαμε να απαριθμήσουμε τη φοροδιαφυγή, τη φοροαποφυγή, τη διάβρωση της φορολογικής βάσης των αναπτυγμένων χωρών, τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, την απάτη σε βάρος επενδυτών, την προστασία έναντι απαιτήσεων πιστωτών ακόμη και συζύγων ή τέκνων, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και τη νομιμοποίηση των εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Αλγεινή επίσης νοείται από πολλούς και η επιρροή των υπεράκτιων εταιρειών στην λειτουργία του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος. Στη χώρα μας, τα ζητήματα σχετικά με το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος (*money laundering*) και τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ρυθμίζει ο Ν. 2331/1995 όπως τροποποιήθηκε και ισχύει έως σήμερα.

Πέραν από τις εκατέρωθεν τοποθετήσεις ως προς το φαινόμενο των υπεράκτιων δραστηριοτήτων αυτό καθεαυτό καθώς και την επιγενόμενη μυθολογία που έχει αναπτυχθεί σχετικά με τις offshore επιχειρήσεις, είναι γεγονός ότι οι υπεράκτιες δραστηριότητες δεν ευθύνονται για τις διεθνείς οικονομικές αστοχίες ως προς τον κοινωνικό έλεγχο του μεγάλου κεφαλαίου και τη διάβρωση της φορολογικής βάσης των κρατών. Ωστόσο, αυτό που θα ήταν δυνατόν να λεχθεί με βεβαιότητα είναι ότι οι εν λόγω δραστηριότητες έχουν αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό αξιοποιώντας αυτές ακριβώς τις αστοχίες με συνέπεια την περαιτέρω μαζικοποίηση και αύξηση της

φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής με ό,τι αυτό συνεπάγεται ως προς κλονισμό της μακροοικονομικής σταθερότητας και της κοινωνικής συνοχής των κρατών^{98 99}.

3.2 Φοροδιαφυγή και Φοροαποφυγή μέσω εξωχώριων εταιρειών

Οι μέθοδοι οι οποίες χρησιμοποιούνται για τη μετατροπή μιας εξωχώριας εταιρείας σε μέσο φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής ποικίλουν ανάλογα με τον τύπο της εταιρείας, το είδος καθώς και το εύρος των δραστηριοτήτων της όπως αναλύθηκε εκτενέστερα προηγούμενα. Σε κάθε τέτοια περίπτωση βέβαια και ασχέτως του είδους της εταιρείας που επιλέγεται να ιδρυθεί σε μια υπεράκτια δικαιοδοσία, ο μοναδικός σκοπός σύστασης τους είναι η μεσολάβηση σε μια προσχεδιασμένη «διαδρομή» κεφαλαίων, η οποία έχει ως συνέπεια τη φορολόγησή τους με τους κατά δυνατόν μικρότερους φορολογικούς συντελεστές ή ακόμη και την ολοσχερή αποφυγή ή διαφυγή από την εκπλήρωση των συγκεκριμένων φορολογικών υποχρεώσεων όπως επίσης και την αποφυγή άλλων διατάξεων αναγκαστικού δικαίου.

Στην Ελλάδα, το κυριότερο πεδίο δραστηριότητας υπεράκτιων εταιρειών εντοπίζεται στην αγορά και κατοχή ακινήτων (*real estate*), αλλά και στη χρήση τους στις τριγωνικές συναλλαγές. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε το γεγονός ότι οι κυριότερες παρεμβάσεις του Έλληνα νομοθέτη έως σήμερα, προσανατολίζονταν τουλάχιστον σε επίπεδο φορολογικού δικαίου στην καταπολέμηση τέτοιων φαινομένων¹⁰⁰.

Εν προκειμένω και έχοντας ως δεδομένο το βασικό τρόπο σκέψης για τη χρήση των εξωχώριων εταιρειών σε εργαλείο φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής όπως αποτυπώθηκε και σε διαγράμματα στο οικείο κεφάλαιο της παρούσας, το κρίσιμο ζήτημα παραμένει η ανάλυση της μεσολάβησης των εξωχώριων εταιρειών στο ξέπλυμα «βρώμικου χρήματος».

⁹⁸ Parliamentary Assembly, Assemblée Parlementaire (2012). Promoting an appropriate policy on tax havens, Doc 12894.

⁹⁹ Norwegian Government Commission report (2009). Tax Havens and Development.

¹⁰⁰ Βλ. Ν.3091/2002 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα και Ν.3842/2010 καθώς και τα άρθρα 65 και 66 του νέου ΚΦΕ όπως ισχύει σήμερα.

3.3 Ξέπλυμα βρώμικου Χρήματος και offshore εταιρείες

Τα τελευταία χρόνια, οι τεχνολογικές εξελίξεις, ο εκμηδενισμός των αποστάσεων και η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και των συναλλαγών οδήγησαν στη διεθνοποίηση όχι μόνο νόμιμων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων αλλά πολλές φορές ακόμη και παραβατικών, εγκληματικών συμπεριφορών κυρίως με γνώμονα την αποφυγή των έννομων συνεπειών στις χώρες που αυτές έλαβαν χώρα¹⁰¹. Τη διεθνή αυτή τάση, εκπροσωπεί σε ένα σημαντικό ποσοστό του παγκόσμιου όγκου συναλλαγών, η απόπειρα νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες ή εγκληματικές δραστηριότητες. Πρόκειται για το λεγόμενο ξέπλυμα μαύρου χρήματος (*money laundering*). Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό του εύρους που έχει λάβει το φαινόμενο αυτό στις μέρες μας ώστε μελέτες να το κατατάσσουν στην τρίτη κατά σειρά από άποψη μεγέθους διεθνή "βιομηχανία", μόλις πίσω από την εμπορία πετρελαίου και ξένου συναλλάγματος¹⁰². Για αυτό το λόγο άλλωστε δεν μπορεί και δεν πρέπει να μας ξενίσει, το γεγονός ότι ένας από τους πρώτους¹⁰³ νομικούς ορισμούς της προσπάθειας νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες εντοπίζεται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών εναντίον της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών εναντίον της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών (Σύμβαση Βιέννης 1988), δυνάμει της οποίας τα κράτη που υπέγραψαν τη σύμβαση η προσχώρησαν αργότερα, υποχρεώθηκαν να μεταρρυθμίσουν το εθνικό τους δίκαιο στην κατεύθυνση της ποινικοποίησης του ξεπλύματος κεφαλαίων που προέρχονται από εμπόριο ναρκωτικών ουσιών¹⁰⁴. Την υποχρέωση αυτή ήρθε να διευρύνει τουλάχιστον για τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης η υπ' αριθμ. 309/10-06-1991 οδηγία της ΕΕ βάσει της οποίας η εθνική νομοθεσία των κρατών μελών έπρεπε να διαμορφωθεί κατά τρόπο ώστε να

¹⁰¹ Ζέρβα Χαρά, «Εξωχώριες Εταιρείες και νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες ενέργειες, Ποιν.Δικ. 10/2001 σελ 1046 επ.

¹⁰² Robinson, J. (1995) *The Laundrymen: Inside the World's Third Largest Business* London: Pocket Books.

¹⁰³ Ζέρβα Χαρά, «Εξωχώριες Εταιρείες και νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες ενέργειες, Ποιν.Δικ. 10/2001 σελ 1046 επ.

¹⁰⁴ Άρθρο 1, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L166/77 28.6.1991

προβλέπεται η ποινικοποίηση της νομιμοποίησης κεφαλαίων που προέρχονται από οποιαδήποτε προηγούμενη παράνομη δραστηριότητα.

Το πιο συχνό μοτίβο στη διαδικασία νομιμοποίησης εσόδων που προέρχονται από παράνομες ή εγκληματικές δραστηριότητες περιλαμβάνει σύμφωνα με την Επιτροπή Οικονομικής Δράσης¹⁰⁵ που συνέστησαν στο Παρίσι στις 14 και 15/07/1989 οι αρχηγοί των κρατών των G7 από κοινού με την Προεδρία της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, τρία στάδια¹⁰⁶. Αυτό της α) **τοποθέτησης**, β) της **διαστρωμάτωσης** και τέλος της γ) **ολοκλήρωσης**.

Στο πρώτο στάδιο, δηλαδή αυτό της **τοποθέτησης**, τα χρήματα που προέρχονται από παράνομες εγκληματικές δραστηριότητες χάνουν τη ρευστή μορφή τους των τραπεζογραμματίων και είτε μετατρέπονται σε καταθέσεις σε τραπεζικούς λογαριασμούς οι άλλες κινητές αξίες είτε επενδύονται προκειμένου να μετατραπούν σε ένομες αξίες και να ενσωματωθούν στο νόμιμο οικονομικό σύστημα¹⁰⁷. Ως εκ τούτου, σε αυτό το διάστημα λαμβάνουν χώρα ενέργειες όπως η κατάθεση μετρητών σε πιστωτικά ιδρύματα, συναλλαγές για την αγορά αντικειμένων ιδιαίτερα μεγάλης αξίας π.χ. ακινήτων, έργων τέχνης κλπ, ακόμη και εξαγορές επιχειρήσεων¹⁰⁸. Έτσι, με την ολοκλήρωση της διαδικασίας τις τοποθετήσεις, τα παράνομα έσοδα δεν νοούνται πλέον ως ρευστό χρήμα¹⁰⁹. Το πρώτο αυτό στάδιο νοείται μάλιστα και ως το πλέον επικίνδυνο για εκείνους που αποπειρώνται να νομιμοποιήσουν έσοδα από τις παράνομες

¹⁰⁵ GAFI, Group d' action financiere inetrnationale ή FATF, Financial Action Task Force, δημιουργήθηκε εκ των αρχηγών κρατών των G7 και από την προεδρία της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων που συνήλθαν στο Παρίσι στις 14-15.7.1989

¹⁰⁶ Θ. Καραδήμα και Π. Καραδήμα, «Τεχνικές ξεπλύματος χρήματος και τα μέτρα πρόληψης των ελληνικών τραπεζών», e-Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας, σελ. 65

¹⁰⁷ Κάτσιος Σταύρος, «Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, Η γεωπολιτική του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος: Το φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες», Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσ/νίκη, 1998

¹⁰⁸ Τραγάκης Γ., (1996). «Οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, Money Laundering», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996

¹⁰⁹ Κάτσιος Σταύρος, «Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, Η γεωπολιτική του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος: Το φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες», Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσ/νίκη, 1998

δραστηριότητές τους καθώς στην παρούσα φάση η διαδρομή του εξωλογιστικού χρήματος μπορεί να ταυτοποιηθεί σχετικά εύκολα.

Το δεύτερο στάδιο είναι αυτό της **διαστρωμάτωσης** των παράνομων εσόδων. Με τον όρο αυτό νοείται ο διαχωρισμός των κεφαλαίων που προέρχονται από παράνομες δραστηριότητες από την πηγή τους μέσω της δημιουργίας ενός πλέγματος οικονομικών συναλλαγών σχεδιασμένο κατά τέτοιο τρόπο ώστε να καλύπτονται τα ίχνη της προέλευσης των παράνομων εσόδων από τις εποπτικές αρχές και να εξασφαλίζεται η ανωνυμία. Η κατάληξη αυτών των ενδιάμεσων χρηματικών συναλλαγών έχει ως στόχο τη μεταφορά των παράνομων κεφαλαίων είτε με τη μορφή λογιστικού χρήματος είτε ακόμη και με τη μορφή πολύτιμων μετάλλων ή λίθων σε οικονομικά κέντρα τα οποία χαρακτηρίζονται από προστασία του απορρήτου, διακριτικότητα και υψηλή κινητικότητα. Συνεπώς μέσα από τη διαμόρφωση ενός δαιδαλώδους πλέγματος διαστρωμάτωση και μεταφορών κεφαλαίων επιτυγχάνεται η αποσύνδεση των εσόδων από παράνομες δραστηριότητες από την πραγματική πηγή τους. Ως προς τα οικονομικά κέντρα που προτιμώνται για την τοποθέτηση των κεφαλαίων αυτών, πρόκειται ως επί το πλείστον για δικαιοδοσίες απορρήτου δηλαδή μικρά υπεράκτια τραπεζικά κέντρα δια μέσου των οποίων το βρώμικο χρήμα διακινείται στη συνέχεια σε παγκόσμια κλίμακα.

Κατά το τρίτο και τελευταίο στάδιο, αυτό της **ολοκλήρωσης**, τα έσοδα που αποσυνδέθηκαν από την παράνομη προέλευσή τους νομιμοποιούνται και επανατοποθετούνται στην οικονομία κατά τρόπο που καθιστά σχεδόν αδύνατη η διάκρισή τους από νόμιμα επιχειρηματικά κεφάλαια. Ο κύκλος του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος ολοκληρώνεται συνεπώς όταν τα περιουσιακά στοιχεία που αποκτήθηκαν με κεφάλαια προερχόμενα από παράνομες και εγκληματικές δραστηριότητες, μεταβιβάζονται πίσω στο δράστη η διοχετεύονται σε άλλες μεσοπρόθεσμες ή μακροπρόθεσμες επενδύσεις του.

Με τον τρόπο αυτό, των διαδοχικών συναλλαγών, των ρευστοποιήσεων περιουσιακών στοιχείων και της σύμπλεξης των παράνομων εσόδων με αυτά από νόμιμες επιχειρήσεις, το «βρώμικο» χρήμα «ξεπλένεται» από τους δράστες.

Η διαδικασία νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ως προς τα εμπλεκόμενα νομικά πρόσωπα, έχει να κάνει κυρίως με δύο τύπους εταιρειών, τις επονομαζόμενες εταιρείες "φαντάσματα" και τις εταιρείες "βιτρίνες". Ο πρώτος όρος

αναφέρεται σε εταιρείες χωρίς πραγματική δραστηριότητα οι οποίες υφίσταται μόνο ονομαστικά και δεν υπάρχει καμία μορφή σύστασης, καταχώρησης ή άλλο στοιχείο δημοσιότητας τους. Οι εταιρείες αυτές εμφανίζονται υπό την ιδιότητα του λήπτη ή άλλου τρίτου προσώπου συνήθως σε φορτωτικές ή εντολές εμβασμάτων με αποτέλεσμα να αποκρύπτεται ο τελικός παραλήπτης των εσόδων από παράνομες και εγκληματικές δραστηριότητες. Κατά αυτό τον τρόπο οι εταιρείες φαντάσματα συμβάλλουν στον αποσυσχετισμό των παρανόμων κεφαλαίων από την πραγματική πηγή τους. Ο δεύτερος τύπος εταιρειών που εμπλέκονται στη νομιμοποίηση βρώμικου χρήματος είναι αυτός των εταιρειών βιτρινών όπως προαναφέρθηκε. Η τυπολογία των εταιρειών αυτών είναι ασφαλώς πιο σύνθετη από την προηγούμενη καθώς πρόκειται στην ουσία για νομίμως συσταθείσες εταιρείες οι οποίες ενεργούν νόμιμες εμπορικές ή άλλες πράξεις. Οι εταιρείες αυτές εκτελούν ένα πλήθος συναλλαγών με αποτέλεσμα να αποκρύπτεται τεχνηέντως η διαδρομή των κεφαλαίων τους και επομένως η εγκληματική προέλευσή τους. Για αυτό το λόγο, η συνήθης πρακτική του οργανωμένου εγκλήματος είναι να συστήνει όχι μόνο μία αλλά πολλές τέτοιες εταιρείες οι οποίες συναλλάσσονται μεταξύ τους, μεταφέρουν κεφάλαια και τα αναβαπτίζουν ως νόμιμη επιχειρηματική δραστηριότητα αποκρύπτοντας συγχρόνως τα ίχνη της οποίας παραβατικής συμπεριφοράς των δραστών.

Η μεσολάβηση μιας εξωχώριας εταιρείας σε καθένα από τα τρία αυτά στάδια της διαδικασίας νομιμοποίησης παράνομων εσόδων γίνεται προκειμένου να αξιοποιηθούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα των δικαιοδοσιών αυτών, δηλαδή της προστασίας απορρήτου και της ανωνυμίας των μετόχων καθώς και των χαλαρών έως και ανύπαρκτων ελέγχων σε σχέση με την προέλευση των χρημάτων είτε υπό τη μορφή της εταιρικής μερίδας η αυτή των καταθέσεων σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

Grosso modo, η εμπλοκή μιας εξωχώριας εταιρείας στο ξέπλυμα βρώμικου χρήματος έχει ως εξής:

Στο πρώτο στάδιο, η χρησιμότητα της μεσολάβησης μιας εξωχώριας εταιρείας είναι ιδιαίτερα περιορισμένη καθώς η συνηθέστερη πρακτική επιτάσσει τον ιδιοκτήτη η διαχειριστή μιας τέτοιας εταιρείας, να καταθέτει σε τραπεζικούς λογαριασμούς μαζί με

τα κέρδη του ανωτέρω νομικού προσώπου και μέρος των εσόδων από παράνομες και εγκληματικές δραστηριότητες¹¹⁰.

Στο δεύτερο στάδιο, αυτό της διαστρωμάτωσης, όπου στρατηγικός στόχος του οργανωμένου εγκλήματος είναι η απόκρυψη της πραγματικής προέλευσης των χρημάτων, επιλέγεται η αγορά μετοχών εξωχώριων εταιρειών με τα κεφάλαια που έχουν καταταμηθεί σε μικρότερα μέρη σε διαφορετικούς τραπεζικούς λογαριασμούς προκειμένου να καλυφθούν τα εποπτικά ίχνη και στη συνέχεια επανεπενδύονται από τις υπεράκτιες εταιρείες στις χώρες όπου οι δράστες επιθυμούν να εισάγουν τα έσοδα από τις παράνομες δραστηριότητες τους.

Στο τρίτο και τελευταίο στάδιο κατά το οποίο το βρώμικο χρήμα νοείται πλέον ως νομιμοποιημένο βάσει της ως άνω «καθαρτήριας» διαδρομής του, εξωχώριες εταιρείες χρησιμοποιούνται προκειμένου να αποχαρακτηρίσουν παντελώς τα κεφάλαια αυτά από την παράνομη προέλευσή τους και να λάβουν πλέον την ταυτότητα του προϊόντος ή του κέρδους από μία κατά τα λοιπά καθόλα νόμιμη συναλλαγή όπως είναι παραδείγματος χάριν η πώληση ενός ακινήτου μιας υπεράκτιας εταιρείας.

3.4 Διεθνείς παρεμβάσεις και φορείς για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος

Το δημοσιονομικό αποτύπωμα της βιομηχανίας ξεπλύματος βρώμικου χρήματος ακόμη και για τις πλέον σημαντικές οικονομίες του πλανήτη είναι τόσο μεγάλο πως έχει καταστήσει αδήριτη την ανάγκη για διεθνή συνεργασία των κρατών για την καταπολέμηση του φαινομένου. Το 2009 μάλιστα οι χώρες των G20 απηύθυναν πρόσκληση για την προστασία των δημόσιων Οικονομικών και την ενίσχυση της δέσμευσης για διεθνή φορολογικά πρότυπα διαφάνειας. Πρόσκληση αυτή πυροδότησε εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο με αποτέλεσμα τόσο το Συμβούλιο της Ευρώπης ως και ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) να συνάψουν την κοινή σύμβαση για την Αμοιβαία Διοικητική Συνδρομή σε φορολογικά θέματα (ETS No.127) καθώς και το σχετικό πρόσθετο πρωτόκολλο (CETS No.208) δυνάμει του οποίου από το Μάιο του 2014 κατέστη δυνατή η προσχώρηση στην ως άνω σύμβαση και κρατών μη μελών των εν λόγω οργανισμών. Η διεθνής αυτή παρέμβαση μπορεί να

¹¹⁰ Ζέρβα Χαρά, «Εξωχώριες Εταιρείες και νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες ενέργειες, Ποιν.Δικ. 10/2001 σελ 1046

αποτελεί μεν ένα μικρό βήμα σε σχέση με τον όγκο των αδιαφανών συναλλαγών που επιθυμεί να καταπολεμήσει ωστόσο αποδεικνύει με σαφή τρόπο τη βούληση των μεγαλύτερων οικονομιών παγκοσμίως να συγκρουστούν τουλάχιστον ως ένα βαθμό με τη φοροδιαφυγή και τις μη συνεργάσιμες δικαιοδοσίες οι οποίες μέσω της κατάχρησης του τραπεζικού απορρήτου έχουν καθοριστική συμβολή στην ενίσχυση τέτοιων παραβατικών συμπεριφορών και ιδίως στο ξέπλυμα βρώμικου χρήματος.

Σήμερα, οι κυριότεροι διεθνείς οργανισμοί που ασχολούνται με την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες και εγκληματικές δραστηριότητες είναι οι ακόλουθοι¹¹¹: ΟΟΣΑ, FATF, FSB, OFAC, BCBS, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η επιτροπή ασφάλειας των Ηνωμένων Εθνών.

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) είναι ένας διεθνής διακυβερνητικός οικονομικός οργανισμός για την τόνωση της οικονομικής προόδου και του παγκόσμιου εμπορίου με 36 χώρες μέλη¹¹². Αποτελεί τη συνέχεια του ιστορικού Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας που μετά το 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο είχε την ευθύνη συντονισμού του σχεδίου *Marshal*. Αργότερα η ιδιότητα μέλους επεκτάθηκε και σε μη ευρωπαϊκά κράτη με αποτέλεσμα το 1961 ο οργανισμός να λάβει τη μορφή και το χαρακτήρα που έχει σήμερα με την Ελλάδα να αποτελεί ένα από τα 20 συνολικά ιδρυτικά κράτη μέλη. Πρόκειται στην ουσία για ένα φόρουμ χωρών σύγκρισης πολιτικών εμπειριών, εντοπισμού καλών νομοθετικών και διοικητικών πρακτικών και συντονισμού της διεθνούς και εσωτερικής οικονομικής δράσης των μελών του.

Στα πλαίσια αυτά, έναν από τους σκοπούς και τα αντικείμενα μελέτης του οργανισμού συνιστά η ελαχιστοποίηση των δυσχερών φορολογικών πολιτικών (*harmful tax practices*). Κομβικής σημασίας για την ανάδειξη της απουσίας ενός διεθνούς ρυθμιστικού πλαισίου σε σχέση με τη φορολογική διάσταση των υπεράκτιων δραστηριοτήτων και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος αποτέλεσε το 1998 η έκθεση του οργανισμού με τίτλο «Ζημιογόνος Φορολογικός Ανταγωνισμός: Ένα αναδυόμενο παγκόσμιο ζήτημα». Η δημοσίευση της έκθεσης αυτής από τον οργανισμό κατέστη

¹¹¹ www.bankofgreece.gr

¹¹² List of OECD Member countries – Ratification of the Convention on the OECD". www.oecd.org

ίσως η απαρχή των προσπαθειών για την αντιμετώπιση των φορολογικών παραδείσων, με την έκδοση σε ετήσια βάση της σχετικής «μαύρης λίστας» αλλά και αυτής των χαρακτηριζόμενων ως «ύποπτων» οικονομιών.

Η FATF (Financial Action Task Force) γνωστή και με το γαλλικό της όνομα, *Groupe d'action financière* (GAFI), είναι ένα διακυβερνητικό σώμα που ιδρύθηκε το 1989 με πρωτοβουλία των κρατών μελών των G7. Οι στόχοι της FATF είναι να θεσπιστούν πρότυπα και να προωθηθεί η αποτελεσματική εφαρμογή νομικών, ρυθμιστικών και επιχειρησιακών μέτρων για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και άλλων σχετικών απειλών για την ακεραιότητα του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος. Ως εκ τούτου, η FATF είναι ένας «οργανισμός χάραξης πολιτικής» ο οποίος προσπαθεί να παράγει την απαραίτητη πολιτική βούληση για την πραγματοποίηση εθνικών νομοθετικών και κανονιστικών μεταρρυθμίσεων στους τομείς αυτούς.

Η FATF έχει αναπτύξει σειρά συστάσεων που αναγνωρίζονται ως διεθνές πρότυπο και έχουν επηρεάσει παράλληλα τις εθνικές νομοθεσίες των κρατών¹¹³ με σκοπό να καταπολεμήσουν τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας και τη διάδοση όπλων μαζικής καταστροφής. Αποτελούν τη βάση για μια συντονισμένη απάντηση σε αυτές τις απειλές για την ακεραιότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος¹¹⁴ και συμβάλλουν στη διασφάλιση ισότιμων όρων ανταγωνισμού. Οι πρώτες τέτοιες συστάσεις εκδόθηκαν το 1990 και έπειτα αναθεωρήθηκαν αρχικά το 1996 και στη συνέχεια το 2001, το 2003 και πρόσφατα το 2012 για να εξασφαλίσουν ότι οι κατευθύνσεις του οργανισμού θα παραμείνουν ενημερωμένες σε σχέση με τις σύγχρονες εξελίξεις καθώς και να επιβεβαιώσουν την επιδίωξη του σώματος να τύχουν οι συστάσεις του, καθολικής εφαρμογής από τη διεθνή κοινότητα.

¹¹³ Ελένη Καμπέρου-Ντάλα, «Ο Ν. 3691/2008 για το Ξέπλυμα Βρώμικου Χρήματος – Ερμηνευτική Προσέγγιση του Νόμου και Διεθνές Ποινικό Πλαίσιο», Εκδόσεις Π.Ν.Σάκκουλα, 2009, σελ. 8 επ.

¹¹⁴ Χρήστος Βλ. Γκόρτσος, «Προσδιορισμός της έννοιας του όρου «πελάτης» σύμφωνα με τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας που διέπει την πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (Γνωμ.)», ΔΕΕ 2/2019 (ΕΤΟΣ 25ο), σελ. 155

Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης διακυβερνητικής ομάδας είναι ότι η FATF παρακολουθεί την πρόοδο των μελών της όσον αφορά την εφαρμογή των αναγκαίων μέτρων, εξετάζει τις τεχνικές χρηματοδότησης και καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και προωθεί τη θέσπιση και εφαρμογή κατάλληλων μέτρων σε παγκόσμιο επίπεδο. Σε συνεργασία με άλλους διεθνείς φορείς μάλιστα εργάζεται για τον εντοπισμό τρωτών σημείων σε εθνικό επίπεδο, με στόχο την προστασία του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος από τις αρχιτεκτονικές του αστοχίες και τις καταχρηστικές λογικές.

Το **Συμβούλιο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (FSB)** είναι ένα διεθνές όργανο που παρακολουθεί και διατυπώνει συστάσεις σχετικά με το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Καθιερώθηκε μετά τη διάσκεψη κορυφής της G20 τον Απρίλιο του 2009 ως διάδοχος¹¹⁵ του Φόρουμ Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (FSF). Το διοικητικό συμβούλιο περιλαμβάνει όλες τις μεγάλες οικονομίες του G20, τα μέλη του FSF και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Το Συμβούλιο χρηματοδοτείται και φιλοξενείται στα γραφεία της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών στη Βασιλεία. Όπως και ο πρόδρομος του το FSF, το Συμβούλιο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας περιλαμβάνει στους σκοπούς του, τη μελέτη της επίδρασης των υπεράκτιων οικονομικών κέντρων στη σταθερότητα του οικονομικού συστήματος καθώς και τη διαμόρφωση προτάσεων για την επίλυση προτείνει των υφιστάμενων προβλημάτων¹¹⁶. Σύμφωνα δε, με παλαιότερη έκθεση του FSF τα υπεράκτια κέντρα δεν ζημιώνουν την οικονομική σταθερότητα με την προϋπόθεση ότι ελέγχονται και ότι οι εποπτικές αρχές συνεργάζονται μεταξύ τους. Παράλληλα, επισημάνθηκε ότι ορισμένα κέντρα ελέγχονται επαρκώς και συνεργάζονται με τις υπόλοιπες χώρες ενώ άλλα αδυνατούν ή αρνούνται να προσαρμοστούν στις διεθνείς επιταγές εποπτείας και διαφάνειας με απόρροια να συνιστούν μια ενδεχόμενη απειλή για την παγκόσμια οικονομική σταθερότητα.

¹¹⁵ Nathan Sheets, 2017. "Race to the Top: The Case for the Financial Stability Board," Policy Briefs PB17-12, Peterson Institute for International Economics.

¹¹⁶ Για τη δομή, τη λειτουργία και την αποστολή του Συμβουλίου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας βλέπε εκτενέστερα: Lombardi, Domenico. 2011. The Governance of the Financial Stability Board (September). Washington: Brookings Institution

Το Γραφείο Ελέγχου Ξένων Περιουσιακών Στοιχείων (*Office of Foreign Assets Control - OFAC*) είναι μια υπηρεσία πληροφοριών και καταστολής του οικονομικού εγκλήματος του Υπουργείου Οικονομικών των Η.Π.Α. Η υπηρεσία αυτή διαθέτει εξουσίες επιβολής οικονομικών και εμπορικών κυρώσεων προς υποστήριξη των στόχων της εθνικής ασφάλειας και της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ¹¹⁷ συμπεριλαμβανομένης της επιβολής προστίμων, της συντηρητικής κατάσχεσης περιουσιακών στοιχείων και της απαγόρευσης της οικονομικής δραστηριότητας στις Ηνωμένες Πολιτείες . Σύμφωνα με τις προεδρικές εξουσίες σε περίπτωση εθνικής έκτακτης ανάγκης, η OFAC είναι σε θέση να διεξάγει τις δραστηριότητές της έναντι ξένων κρατών καθώς και έναντι άλλων νομικών και μη προσώπων, οργανώσεων ή ατόμων, όπως τρομοκρατικές ομάδες, που θεωρούνται απειλή για την εθνική ασφάλεια των Ηνωμένων Πολιτειών¹¹⁸. Ως υπηρεσία του Υπουργείου Οικονομικών των Η.Π.Α., η OFAC λειτουργεί στο πλαίσιο της Υπηρεσίας Τρομοκρατίας και Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών. Μάλιστα, ενώ πολλοί από τους στόχους της υπηρεσίας καθορίζονται σε αδρές γραμμές απευθείας από τον Λευκό Οίκο, οι περισσότερες μεμονωμένες υποθέσεις αναπτύσσονται ως αποτέλεσμα ερευνών από το Γραφείο Διεθνούς Στόχευσης (*Office of Global Targeting – OGT*) της OFAC. Η συγκεκριμένη υπηρεσία, διαχειρίζεται ακόμη υποθέσεις που αφορούν τη νομιμοποίηση χρημάτων που προέρχονται από την τρομοκρατία, τη διακίνηση ναρκωτικών, το εμπόριο όπλων κλπ. ενώ κάθε χρόνο δημοσιεύει λίστες ονομάτων με πρόσωπα και χώρες που εμπλέκονται σε τέτοια περιστατικά και δραστηριότητες.

Σε πολλές περιπτώσεις το Γραφείο Ελέγχου Ξένων Περιουσιακών Στοιχείων του Υπουργείου Οικονομικών των Η.Π.Α έχει χαρακτηριστεί ως μια από τις πλέον ισχυρές μεν, άγνωστες δε, κυβερνητικές υπηρεσίες σε παγκόσμιο επίπεδο.¹¹⁹

Η Επιτροπή Τραπεζικής Εποπτείας της Βασιλείας (BCBS) είναι μια επιτροπή τραπεζικών εποπτικών αρχών που ιδρύθηκε από τους διοικητές των κεντρικών

¹¹⁷ Tom C.W. Lin (April 2016). "Financial Weapons of War". *Minnesota Law Review*. 100 (4): 1377–1440.

¹¹⁸ Zarate, Juan Carlos. 2015. *Treasury's war: the unleashing of a new era of financial warfare*. New York: Public Affairs.

¹¹⁹ Rubinfeld, Samuel. "OFAC Rises as Sanctions Become A Major Policy Tool", *Wall Street Journal*, February 5, 2014

τραπεζών της Ομάδας των Δέκα – *Group of Ten* (Βέλγιο, Καναδάς, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία, Ολλανδία, Σουηδία, Ελβετία, Ηνωμένο Βασίλειο και Ηνωμένες Πολιτείες) το 1974. [2] Πρόκειται για ένα φόρουμ συνεργασίας σε θέματα τραπεζικής εποπτείας. Στόχος του είναι να βελτιώσει την κατανόηση βασικών ζητημάτων εποπτείας, να αναβαθμίσει την ποιότητα της τραπεζικής εποπτείας παγκοσμίως καθώς και να ενθαρρύνει τη σύγκλιση προς κοινές προσεγγίσεις και πρότυπα. Η Επιτροπή διαμορφώνει κατευθυντήριες γραμμές και πρότυπα σε διάφορους τομείς - μερικά από τα πιο γνωστά είναι τα διεθνή πρότυπα για την κεφαλαιακή επάρκεια, οι βασικές αρχές για την αποτελεσματική τραπεζική εποπτεία και η συμφωνία για τη διασυνοριακή τραπεζική εποπτεία¹²⁰. Επιπροσθέτως, διατυπώνει τις θέσεις της σε θέματα πρόληψης της χρησιμοποίησης του τραπεζικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και καταστολής της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας προσδοκώντας ότι οι αρχές των κρατών μελών και μη, θα λάβουν μέτρα για την εφαρμογή των θέσεων της Επιτροπής στη δική τους έννομη τάξη.

Η Επιτροπή Τραπεζικής Εποπτείας της Βασιλείας δεν είναι ένας κλασικός πολυμελής οργανισμός, εν μέρει επειδή δεν έχει καμία ιδρυτική συνθήκη. Το BCBS δεν εκδίδει δεσμευτικό κανονισμό. Αντιθέτως, λειτουργεί μάλλον περισσότερο ως μια άτυπη δεξαμενή σκέψης στην οποία αναπτύσσονται πολιτικές λύσεις και πρότυπα¹²¹.

Η Γραμματεία της Επιτροπής βρίσκεται στην Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών (BIS) στη Βασιλεία της Ελβετίας. Η Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών (BIS) φιλοξενεί και υποστηρίζει διάφορους διεθνείς οργανισμούς που ασχολούνται με τον καθορισμό προτύπων και τη χρηματοοικονομική σταθερότητα, εκ των οποίων και η BCBS. Ωστόσο, όπως και οι άλλες επιτροπές, η BCBS αυτορυθμίζεται από τα μέλη της, καθοδηγούμενη από τους διοικητές των κεντρικών τραπεζών της ομάδας των δέκα χωρών¹²².

¹²⁰ "About the Basel Committee". www.bis.org. 28 June 2011

¹²¹ Kerwer, Dieter. "Rules that many use: standards and global regulation," *Governance (US)*. Vol. 18, Issue 4, p. 616. October 2005

¹²² "About committees and associations". www.bis.org. 4 August 2005

3.5 Η ποινική διάσταση της αντιμετώπισης παράνομων υπεράκτιων δραστηριοτήτων

Με το χρηματοπιστωτικό σύστημα να βρίσκεται εκτεθειμένο σε κάθε στάδιο της διαδικασίας νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες και εγκληματικές πράξεις δεν θα ήταν δυνατόν η ποινική αντιμετώπιση τέτοιων υπεράκτιων δραστηριοτήτων και ιδιαίτερα υπό το φως των νομοθετικών παρεμβάσεων για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος να μη βρίσκουν αντανάκλαση στα τραπεζικά ιδρύματα αυτά καθεαυτά. Ήδη από το 2009, η Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ) με την υπ' αριθμ. 281 απόφαση της, έθεσε το ρυθμιστικό πλαίσιο για την αποτροπή της νομιμοποίησης βρώμικου χρήματος από τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και τα πιστωτικά ιδρύματα που βρίσκονται υπό την εποπτεία της ενεργώντας πάντα εντός των αρμοδιοτήτων και των εξουσιών που της παρέχονται δυνάμει του άρθρου 6 παρ. 2 του Ν. 3691/2008¹²³ και όπως πλέον έχει αντικατασταθεί με το Ν. 4557/2018¹²⁴.

Σύμφωνα με την απόφαση αυτή, οι πελάτες των πιστωτικών ιδρυμάτων και οργανισμών κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες κινδύνου. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι οι υπεράκτιες εταιρείες, τα εμπιστεύματα και γενικότερα τα σχήματα εμπιστευτικής διαχείρισης κεφαλαίων ή άλλων περιουσιακών στοιχείων εντάσσονται υποχρεωτικά στην κατηγορία υψηλού κινδύνου για την οποία και εφαρμόζονται αυξημένα μέτρα επιμέλειας. Τούτο σημαίνει ότι τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα έχουν υποχρέωση να λάβουν τα προσήκοντα μέτρα για την διαπίστωση της κυριότητας, του ελέγχου και της διάρθρωσης του υπεράκτιου σχήματος καθώς και την ταυτοποίηση των πραγματικών δικαιούχων. Σε περίπτωση δε όπου οι πραγματικοί δικαιούχοι μεταβιβάζουν τις μετοχές τους σε τρίτα πρόσωπα ή γενικότερα λαμβάνει χώρα κάποια ουσιώδης μεταβολή σε σχέση με το καθεστώς της εταιρείας απαιτείται δυνάμει του ισχύοντος κανονιστικού πλαισίου η άμεση ανακοίνωση αυτής προς το συναλλασσόμενο τραπεζικό Ίδρυμα από τον νόμιμο εκπρόσωπο της εταιρείας, ο οποίος δεσμεύεται και με σχετική γραπτή δήλωση του.

¹²³ Άγγελος Π. Μπώλος, « Οι εξωχώριες (offshore companies) και Ελληνική Έννομη τάξη, Νομικό Βήμα, 2013 σελ 935 επ.

¹²⁴ ΦΕΚ 139/30-7-2018

Επιπροσθέτως, το παρόν κανονιστικό πλαίσιο συμπλέοντας με την ευρύτερη πολιτική για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και ιδίως από την Τρομοκρατία καθιερώνει ειδικότερες υποχρεώσεις εκ μέρους των τραπεζικών ιδρυμάτων που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας, για τον εντοπισμό και την αποτροπή των φαινομένων αυτών.

Πιο συγκεκριμένα προβλέπεται α) εξακρίβωση της ταυτότητας των πραγματικών δικαιούχων των εξωχώριων εταιρειών και γενικότερα των εταιρειών η σχημάτων με σύνθετο ιδιοκτησιακό καθεστώς και β) η διαμόρφωση του οικονομικού προφίλ των συναλλασσομένων νομικών και φυσικών προσώπων όπως λόγου χάρη όγκος και τα είδη των συναλλαγών, η εκτίμηση της αναμενόμενης κίνησης των λογαριασμών, η συχνότητα χρήσης επιταγών και άλλα.

Ακόμη, οι τραπεζικοί οργανισμοί υποχρεούνται να ελέγχουν σε καθημερινή βάση το σύνολο των συναλλαγών τους και να εντοπίζουν εκείνες που εγείρουν υπόνοιες περί νομιμοποίησης χρημάτων από παράνομες και εγκληματικές δραστηριότητες. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, θα πρέπει οι ημερήσιες συναλλαγές των πιστωτικών ιδρυμάτων να εισάγονται σε ένα σύστημα όπου θα γίνεται η επεξεργασία τους έναντι παραμέτρων - σεναρίων με διασταύρωση σταθερών και δυναμικών στοιχείων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, με την τήρηση του κανονιστικού πλαισίου που επιτάσσει η υπ αριθμ 281/ 2009 απόφαση της Τράπεζας της Ελλάδος και τη συμμόρφωση των τραπεζών στις ανωτέρω υποχρεώσεις τους καθίσταται δυνατή η επίβλεψη από το Υπουργείο Οικονομικών των συγκεντρωτικών αποτελεσμάτων και η διασταύρωση τους με τα στοιχεία δηλώνονται προς τις αρμόδιες Δ.Ο.Υ¹²⁵.

Πέρα από το στάδιο της πρόληψης, σε κατασταλακτικό επίπεδο με το Ν.4312/2014 επήλθε αυστηροποίηση του νομοθετικού πλαισίου για μία σειρά αδικημάτων μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και αυτό της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες και εγκληματικές δραστηριότητες. Πιο συγκεκριμένα, δυνάμει του Ν.4312/2014 ορίζεται πως, στα εγκλήματα που προβλέπονται από τις διατάξεις: α) του Ν. 2523/1997 (Α'179), β) του Ν. 2960/2001 (Α' 265), γ) του ν. 2803/2000 (Α'48), δ) του Ν. 3691/2008 (Α'166),

¹²⁵ Κυριακόπουλος Π., Γκόρτσος Χ., Στεφανίδης Θ., Παναγιωτίδης Β., 2006. Πρόληψη της Χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για την νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, Τεύχος 47 Ελληνική Ένωση Τραπεζών, σελ. 8.

ε) του ν. 3213/2003 (Α'309), στ) του ν. 4022/2011 (Α'219), ζ) του Ποινικού Κώδικα που στρέφονται κατά της ιδιοκτησίας και των περιουσιακών δικαιωμάτων, τα οποία πραγματοποιήθηκαν χωρίς βία ή απειλή και τελέσθηκαν σε βάρος του Ελληνικού Δημοσίου ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή Ο.Τ.Α. ή οποιουδήποτε Ν.Π.Δ.Δ. ή Ν.Π.Ι.Δ. του άρθρου 9 του ν. 1232/1982 (Α' 22) ή του άρθρου 1 του Κεφαλαίου Α' του ν. 3429/2005 ή οποιουδήποτε άλλου φορέα της Γενικής Κυβέρνησης ή οποιασδήποτε ανεξάρτητης διοικητικής αρχής ή άλλης κρατικής αρχής, καθώς και η) από τις διατάξεις των άρθρων 256 και 258 του Ποινικού Κώδικα (απιστία και υπεξαίρεση σχετικά με την υπηρεσία), ανεξαρτήτως της συνδρομής ή μη των προϋποθέσεων εφαρμογής του ν. 1608/1950 (Α' 301), σε περίπτωση κατάσχεσης, δέσμευσης, απαγόρευσης κίνησης τραπεζικών λογαριασμών ή ανοίγματος θυρίδων, η αρχή ή το δικαιοδοτικό όργανο που εξέδωσε την οικεία απόφαση, διάταξη ή βούλευμα, διατάσσει την παρακατάθεση των μετρητών, του υπολοίπου των τραπεζικών λογαριασμών ή των μετρητών που περιέχονται σε θυρίδες, σε δεσμευμένο άτοκο λογαριασμό στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων, ως δεσμευμένων χρηματικών απαιτήσεων κατά του υπόπτου ή του κατηγορουμένου.

Ωστόσο, η μέριμνα του Έλληνα νομοθέτη και η προσπάθειά του να αντιμετωπίσει μέσα από το κανονιστικό του οπλοστάσιο το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος μέσω εξωχώριων εταιρειών δεν περιορίζεται μόνον στην ιδιωτική σφαίρα αλλά επεκτάθηκε και στο δημόσιο τομέα. Έτσι, με νομοθετικές παρεμβάσεις είχαμε την εισαγωγή στην Ελληνική έννομη τάξη διατάξεων θέσπισης αντικινήτρων και απαγορεύσεων σε σχέση με τη χρήση υπεράκτιων εταιρικών σχημάτων κατά τη σύναψη δημόσιων συμβάσεων τουλάχιστον για τον τομέα που αφορά την εκτέλεση δημοσίων έργων καθώς και σε ό,τι αφορά τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

Σύμφωνα μάλιστα, με τις διατάξεις του Ν.3669/2008 απαγορεύεται η σύναψη δημοσίων συμβάσεων με εξωχώριες εταιρείες. Απαγορεύεται ακόμη, σε εξωχώριες εταιρείες να συμμετέχουν με ποσοστό μεγαλύτερο του ένα τοις εκατό (1%) επί του μετοχικού κεφαλαίου ή να κατέχουν εταιρικά μερίδια α) σε επιχειρήσεις που συνάπτουν δημόσιες συμβάσεις και β) σε επιχειρήσεις μέσω μαζικής ενημέρωσης ακόμη και να είναι εταίροι του εταίρου τέτοιας επιχείρησης σε αυτήν την περίπτωση, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις της παραγράφου 6 του άρθρου 2 του ν. 3310/2005, όπως ισχύει μετά το ν. 3414/2005.

Οι νομοθετικές αυτές παρεμβάσεις με επίκεντρο τις δημόσιες βάσεις και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, δύο τομείς που γίνονται συχνά υποδοχείς μαύρου χρήματος, διόλου άσχετη είναι με τα παραπάνω γραφέντα. Αντιθέτως, οι παρεμβάσεις αυτές είναι συνυφασμένες με τη διαχρονική προσπάθεια του Έλληνα νομοθέτη να ρίξει «φως» στις «σκιώδεις» διαδρομές κεφαλαίων που έχουν να κάνουν με τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες και εγκληματικές δραστηριότητες.

Κεφάλαιο 4ο

Το ζήτημα του εφαρμοστέου δικαίου στις περιπτώσεις των υπεράκτιων εταιρειών – Η αντιμετώπιση του φαινομένου στην ελληνική έννομη τάξη

Ένα βασικό ζήτημα που προκύπτει σε σχέση με τις εξωχώριες εταιρείες που χαρακτηρίζονται από τη διάσταση του τόπου ίδρυσης τους με τον τόπο πραγματικής επιχειρηματικής τους δραστηριότητας, είναι αυτό της της εξεύρεσης του εφαρμοστέου δικαίου.

Σε κάθε περίπτωση, το δίκαιο που ρυθμίζει το νομικό καθεστώς μιας εταιρείας, τις εταιρικές σχέσεις ως και την ίδια την «εθνικότητα» της, καθορίζεται από το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο. Ωστόσο, σήμερα στην παγκοσμιοποιημένη κοινωνία και αγορά της εποχής μας το κριτήριο της εθνικότητας μιας εταιρείας δεν αποτελεί κοινό τόπο. Και αυτό γιατί το ζήτημα της εθνικότητας συνιστά το πρόκριμα για την εξεύρεση του εφαρμοστέου δικαίου, τη στιγμή που στη νομική θεωρία διαμορφώνονται διεθνώς δυο αντίρροπες τάσεις. Η πρώτη είναι αυτή της θεωρίας της πραγματικής έδρας και η δεύτερη θεωρία της ίδρυσης ή αλλιώς της συσσωμάτωσης (in corporation).

4.1 Η θεωρία της πραγματικής έδρας

Η θεωρία της πραγματικής έδρας ακολουθείται από την πλειοψηφία των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης μεταξύ των οποίων και η χώρα μας και υποστηρίζει ότι «το δίκαιο που διέπει τους κανονιστικούς όρους ίδρυσης, τη λειτουργία και την αναγνώριση της εταιρείας ρυθμίζεται από το δίκαιο της έδρας της εταιρείας».¹²⁶ Τούτο

¹²⁶ Βλπε Μεταλληνό, ΔικΑΕ 2010, 6, αριθμ. 12

σημαίνει, ότι όταν στην περίπτωση του άρθρου 10 του Αστικού Κώδικα ορίζεται ότι « η ικανότητα του νομικού προσώπου ρυθμίζεται από το δίκαιο της έδρας του» ως έδρα νοείται κατά την σχεδόν απολύτως κρατούσα άποψη στη θεωρία¹²⁷ και τη νομολογία¹²⁸, ο τόπος όπου ασκείται η πραγματική διοίκηση του νομικού προσώπου και όχι ο τόπος που αναφέρεται στο καταστατικό της εταιρείας.

Από την εφαρμογή της θεωρίας της πραγματικής έδρας ανακύπτουν ποικίλα ζητήματα νομικής και πρακτικής φύσεως, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις όπου η εταιρεία αποκτά «διεθνικό» χαρακτήρα με αποτέλεσμα να υπάρχει διάσταση μεταξύ της τόπου ίδρυσής της και του τόπου όπου ασκεί την πραγματική της δραστηριότητα.

Έτσι, σύμφωνα με τη θεωρία της πραγματικής έδρας ισχύει ότι εταιρείες οι οποίες δραστηριοποιούνται μεν στην ημεδαπή, εντούτοις έχουν ιδρυθεί σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο άλλου κράτους, εφαρμόζεται το ημεδαπό δίκαιο. Πιο συγκεκριμένα, στο παράδειγμα της Ελλάδας, εταιρεία που έχει την πραγματική της έδρα στη χώρα μας αλλά έχει συσταθεί κατά το δίκαιο άλλης πολιτείας, δεν έχει συσταθεί νόμιμα επειδή δεν έχουν ακολουθηθεί οι διαδικασίες συστάσεως του ελληνικού κράτους. Επομένως, ένα τέτοιο νομικό πρόσωπο υπό την προϋπόθεση ότι διαθέτει εταιρικό χαρακτήρα αποτελεί αστική εταιρεία ή αδημοσίευτη ομόρρυθμη εταιρεία εφόσον ασκεί κατ' επάγγελμα εμπορικές πράξεις¹²⁹.

Το κύριο επιχείρημα υπέρ της θεωρίας της πραγματικής έδρας δεν είναι άλλο από το γεγονός ότι αποτελεί έναν ουσιαστικό και γνήσιο σύνδεσμο ανάμεσα στην εταιρεία

¹²⁷ Έτσι Γ. Μαριδάκης, ιδ.δ.δ. Ι, σελ. 439-441, Η. Κρίσπης, Νομικά πρόσωπα και ιδία ανώνυμη εταιρεία κατά των ιδιωτικών διεθνές δίκαιον, Αθήναι, 1950 σελ. 60-62, Γ. Στρέιτ/Π. Βάλληνας, ιδ. δ.δ. ΙΙ, σελ. 78-83, Δ. Ευρυγένης, ιδ.δ.δ. σελ. 216, ο ίδιος, Στοιχεία δικαίου των διεθνών συναλλαγών και των διεθνών οικονομικών οργανώσεων, σελ. 113-114, Χ. Παμπούκης, Οι υπεράκτιες εταιρείες στο ελληνικό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, ΔΕΕ 2001, 965-978, 967, Β.Κιάντος, Ιδιωτικό δίκαιο του διεθνούς εμπορίου, 2002, 213

¹²⁸ Βλ. Ενδεικτικά ΑΠ Ολ 461/1978, ΝοΒ 1979, 211, ΑΠ Ολ 2/1999 ΝοΒ 47 (1999), 1113, Απ Ολ 2/2003 ΝοΒ 2003, 1392, ΑΠ 796/1993 ΔΕΕ 1995, 281 ΑΠ 616/1976 ΕΝΔ 1976, 395-396, ΕφΠειρ 1633/1989 ΕΝΔ 1990,52, ΠπρΑθ 3419/1995 ΕεμπΔ 1995,469, ΠπρΠειρ 1593/1990 ΕΝΔ 1991,308.

¹²⁹ Βλ. Ενδεικτικά ΑΠ Ολ 2/2003 ΝοΒ 2003, 1392, ΣυμβΑΠ 1177/1991 ΠοινΧρ 199, 146

και το κράτος του οποίου το δίκαιο πρόκειται να εφαρμοστεί. Είναι δε σύνηθες το φαινόμενο ότι στις χώρες στις οποίες εφαρμόζεται η ως άνω θεωρία ισχύουν κατά κανόνα κανόνες αναγκαστικού δικαίου που προστατεύουν αποτελεσματικά τόσο το συμφέρον των τρίτων, ιδίως των δανειστών της εταιρείας, όσο και των μετόχων της εταιρικής μειοψηφίας. Συνεπώς, κατά τους υποστηρικτές της θεωρίας της πραγματικής έδρας τυχόν παρέκκλιση από τα προαναφερθέντα και επιλογή στην ουσία του εφαρμοστέου δικαίου σύμφωνα με το καταστατικό της εταιρείας από τους ασκούντες τον ουσιαστικό έλεγχο της τελευταίας δύναται να σημαίνει την αναποτελεσματική προστασία των τρίτων και της εταιρικής μειοψηφίας μέσα από την επιλογή του ελλιπέστερου και ελαστικότερου κατά τόπο νομικού πλαισίου από την πλειοψηφία¹³⁰.

4.2 Η θεωρία της ίδρυσης

Στον αντίποδα της θεωρίας της πραγματικής έδρας βρίσκεται η θεωρία της ίδρυσης η οποία έλκει τις ρίζες τις στο αγγλοσαξονικό δίκαιο και αποτελεί την κρατούσα θεωρία για τις χώρες του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ιρλανδίας, της Δανίας, της Σουηδίας και της Ολλανδίας.

Σύμφωνα με τη θεωρία της ίδρυσης, το εκάστοτε εφαρμοστέο δίκαιο είναι πάντα το δίκαιο της χώρας ίδρυσης της εταιρείας δηλαδή του κράτους όπου βρίσκεται η καταστατική της έδρα. Υποστηρίζεται, συνεπώς, ότι κατά τη θεωρία της ίδρυσης, την αρμοδιότητα για την επιλογή της εθνικότητας και ως εκ τούτου του νομικού καθεστώτος της εταιρείας των εταιρικών σχέσεων, φέρει το δίκαιο που επέλεξαν οι ιδρυτές της προκειμένου να επιτύχουν τη συσσωμάτωση (in corporation) της εταιρείας που κατά το αγγλοσαξονικό δίκαιο νοείται ως η μορφή και οι προϋποθέσεις που πρέπει να τηρήσει μια εταιρεία ώστε να συσταθεί νόμιμα. Κατά συνέπεια, στην περίπτωση της θεωρίας της ίδρυσης το κριτήριο του εφαρμοστέου δικαίου είναι ανεξάρτητο με τον τόπο όπου ασκείται η διοίκηση της εταιρείας και δίνει τη δυνατότητα στους συναλλασσόμενους να μπορούν να επιλέγουν το δίκαιο της αρεσκείας τους.

Ωστόσο, η δυνατότητα αυτή, δηλαδή της επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου αποτελεί μεν το κυρίαρχο κίνητρο για τη σύσταση μιας εταιρείας, από την άλλη όμως είναι ταυτόχρονα και το βασικό σημείο κριτικής ως προς τη συγκεκριμένη θεωρία. Και αυτό

¹³⁰ Χ. Παμπούκη, Νομικά Πρόσωπα, σελ. 50 -52.

γιατί, τυχόν αποδοχή της θεωρίας της ίδρυσης οδηγεί στο εύλογο συμπέρασμα ότι οι ελέγχοντες την εταιρεία θα προτιμήσουν κατά κανόνα να αποφύγουν την εφαρμογή κανόνων αναγκαστικού δικαίου που προβλέπουν την αποτελεσματική προστασία των τρίτων μέσω της επιλογής ως κράτους σύστασης των εταιρειών εκείνου του κράτους που διαθέτει το πιο ελαστικό και ελλιπές αντίστοιχα νομικό πλαίσιο.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της διεθνούς βιβλιογραφίας αποτελεί η μικρή πολιτεία του Delaware των Ηνωμένων Πολιτειών όπου λόγω του ιδιαίτερα ευνοϊκού νομικού της καθεστώτος, έχει ως αποτέλεσμα η πλειοψηφία των εταιρειών των ΗΠΑ, στις οποίες γίνεται δεκτή η θεωρία της ίδρυσης, να επιλέγουν ως τόπο ίδρυσης τους τη συγκεκριμένη πολιτεία. Πρόκειται για το φαινόμενο της «φυγής προς το Delaware»¹³¹ (flight to Delaware) όπως αναφέρει ενδεικτικά και ο Χ. Παμπούκης.

Επιπλέον, μπορεί να υποστηριχθεί ότι μέσω της θεωρίας της ίδρυσης είναι δυνατόν να δημιουργηθούν στρεβλά κίνητρα ιδιαίτερα όσον αφορά στα μικρότερα και οικονομικά ασθενέστερα κράτη για ευνοϊκή νομοθέτηση ως προς το φορολογικό ή το καθεστώς διαφάνειας μιας εταιρείας αντλώντας έτσι τα πλεονεκτήματα που ενέχει η ίδρυση εταιρειών σε ένα ορισμένο κράτος (πχ είσπραξη δημοσίων εσόδων, αμοιβές δικηγόρων, λογιστών, πλασματική αύξηση του ΑΕΠ με αποτέλεσμα την ευνοϊκότερη μεταχείριση του εν λόγω κράτους στις αγορές κεφαλαίου) και μεταθέτοντας ταυτόχρονα τα μειονεκτήματα για τους τρίτους από την έλλειψη προστατευτικών κανόνων αναγκαστικού δικαίου σε άλλα κράτη όπου και ασκείται η πραγματική δραστηριότητα των εταιρειών¹³². Δεν είναι τυχαίο άλλωστε, το γεγονός ότι ακριβώς η εφαρμογή της θεωρίας της καταστατικής έδρας έδωσε το έναυσμα για την αξιοποίηση των «φορολογικών παραδείσων» μέσω της σύστασης υπεράκτιων εταιρειών.

Μια συγκριτική απεικόνιση σχετικά με τα μειονεκτήματα της θεωρίας της καταστατικής έδρας και τα αντίστοιχα πλεονεκτήματα της θεωρίας της πραγματικής

¹³¹ William Cary, *Federalism and Corporate Law: Reflections upon Delaware*, 83 *Yale L.J.* 663 (1974), *passim* και Χ. Παμπούκη, *Νομικά Πρόσωπα* σελ. 50-51

¹³² Α. Μεταλληνός, *Η σύμβαση ασφαλίσεως*, σελ. 48-49

έδρας εκθέτει με σαφή τρόπο η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου στη υπ' αριθμ. 2/2003 απόφασή της¹³³ :

«Κατά το άρθρο 10 ΑΚ η ικανότητα του νομικού προσώπου ορίζεται από το δίκαιο της έδρας του. Τα επιμέρους ζητήματα που ορίζονται από το δίκαιο της έδρας του νομικού προσώπου είναι, μεταξύ άλλων, η ίδρυση του νομικού προσώπου, η έναρξη και η έκταση της ικανότητας δικαίου, η λύση του, η επωνυμία, η διαχείριση, η αντιπροσωπευτική εξουσία και η ευθύνη των οργάνων του. Ως «έδρα» νοείται στη διάταξη αυτή η πραγματική και όχι η καταστατική, δηλαδή ο τόπος όπου είναι εγκατεστημένα τα όργανα που κινητοποιούν τον οργανισμό του νομικού προσώπου, δηλαδή ο τόπος στον οποίο συντελούνται οι σπουδαιότερες εκδηλώσεις της υποστάσεως του, στον οποίο ασκείται πραγματικά η διοίκηση και λαμβάνονται οι βασικές για τη λειτουργία του αποφάσεις. Διάφορη εκδοχή θα καθιστούσε συνδεδετικό στοιχείο, για τον προσδιορισμό του εφαρμοστέου δικαίου, τη θέληση (επιλογή) των ενδιαφερομένων. Η λύση αυτή ενώ υιοθετείται προκειμένου περί συμβατικών ενοχών (βλ. ΑΚ 25) δεν αρμόζει προκειμένου να κριθεί η σύσταση και λειτουργία του νομικού προσώπου. Τούτο, γιατί αυτό αποτελεί υποκείμενο δικαίου δηλαδή ενεργεί όχι μόνο μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, όπως η συμβατική ενοχή, αλλά έναντι όλων ώστε η σύσταση, τα όργανα και η εν γένει δράση του ενδιαφέρουν τους τρίτους και τις συναλλαγές όπως είναι οι μέτοχοι της εταιρείας, αλλά και οι δανειστές αυτής και ενδεχομένως τον έλεγχο της εταιρείας από το Κράτος της πραγματικής έδρας του νομικού προσώπου. Επί πλέον το συνδεδετικό στοιχείο της θέλησης των ιδρυτών (καταστατική έδρα) θα κατέληγε στον παραμερισμό, στην εγχώρια έννομη τάξη, κανόνων δημοσίας τάξεως που είναι αντίθετο στη θεμελιώδη αρχή του άρθρου 3 ΑΚ».

Βέβαια, ως προς το τελευταίο επιχείρημα του συλλογισμού της ως αρεοπαγитικής απόφασης και την επίκληση στο άρθρο 3 του ΑΚ που προϋποθέτει ότι «η ιδιωτική βούληση δεν μπορεί να αποκλείσει την εφαρμογή κανόνων δημοσίας τάξεως» οφείλουμε να σημειώσουμε ότι κάθε εφαρμογή αλλοδαπού δικαίου ενδέχεται να

¹³³ Αναλυτικά επί της απόφασης, Ν. Γρηγοριάδης, Υπεράκτια εταιρεία με πραγματική έδρα στην Ελλάδα (Σκέψεις με αφορμή της υπ' αριθ. 2/2003 απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου), ΧρΙΔ 2003, 760. Επίσης, βλ. τα σχόλια Αθανασίου και Αλεξανδρή στην ΟΛΑΠ 2/2003, ΔΕΕ 2003, 525. Σχετικά και Α. Καραμπατζός, Το κύρος υπεράκτιας εταιρείας-ιδιοκτήτριας ακινήτου με καταστατική έδρα σε «υπερπόντια χώρα» - Ιδίως υπό το πρίσμα της ΟΛΑΠ 2/2003, ΧρΙΔ 2009, 293.

οδηγήσει στη μη εφαρμογή εθνικών κανόνων αναγκαστικού δικαίου υπό την επιφύλαξη των εγχώριων κανόνων αμέσου εφαρμογής και της δημοσίας τάξης κατά την έννοια που αποδίδεται στο άρθρο 33 ΑΚ. Συνεκδοχικά, αυτό που εν προκειμένω διατυπώνεται ίσως όχι κατά τον πλέον επιτυχημένο τρόπο στο σκεπτικό της συγκεκριμένης απόφασης είναι μάλλον η εύλογη ανησυχία που προκύπτει στις περιπτώσεις όπου σε αντίθεση με τους κανόνες του Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου και ειδικότερα με τις διατάξεις των άρθρων 3 § 3 της Σύμβασης της Ρώμης και 3 § 3 του Κανονισμού Ρώμη I, η αποδοχή της θεωρίας της ίδρυσης δύναται να οδηγήσει στην εφαρμογή κανόνα αλλοδαπού δικαίου στη θέση ημεδαπών κανόνων ακόμη και αναγκαστικού δικαίου σε διαφορές με ξεκάθαρα εσωτερικό χαρακτήρα και μόνο στοιχείο αλλοδαπότητας την επιλογή του αλλοδαπού κράτους ως κράτους ίδρυσης της εταιρείας.

Παρόλη την κριτική που μπορεί να δεχθεί η θεωρία της ίδρυσης τόσο από νομικής¹³⁴ όσο και από κοινωνιολογικής άποψης -καθώς η εφαρμογή της έχει επιτρέψει πολύ συχνά την φορολογική ασυλία του μεγάλου κεφαλαίου- το μεγαλύτερο και συγκριτικό της πλεονέκτημα εξακολουθεί να εντοπίζεται στην απλότητα και την ευελιξία.

Έτσι, στα πλεονεκτήματα της θεωρίας της ίδρυσης συγκαταλέγονται:

α) **η βεβαιότητα του εφαρμοστέου δικαίου**, ιδιαίτερα στο ενδεχόμενο όπου η διοίκηση της εταιρείας ασκείται σε περισσότερα του ενός κράτη γεγονός που συνάδει με τις διεθνείς εξελίξεις και την παρούσα τεχνολογική πρόοδο π.χ στις περιπτώσεις όπου τα εταιρικά όργανα συνεδριάζουν στο εξωτερικό ή ακόμη και μέσω τηλεδιάσκεψης, δυνατότητα που προβλέφθηκε από τον εθνικό νομοθέτη σε σχέση με την ανώνυμη εταιρεία με τις διατάξεις του Ν. 3604/2007 (νυν άρθρα 20 § 3^α και 28 § 6 του Ν. 2190/1920 όπως τροποποιήθηκε)

β) **η διευκόλυνση της κινητικότητας των εταιρειών**, καθώς η μεταφορά της πραγματικής τους δραστηριότητας από κράτος σε κράτος δεν επιφέρει μεταβολή ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο,

και τέλος,

¹³⁴ Βλ. Staudinger – Grossfeld (1993) IntGesR, αρ. 47 - 52

γ) η αποφυγή δημιουργίας χωλών σχέσεων,¹³⁵ στις οποίες καταλήγει θεωρία της πραγματικής έδρας καθώς όπως αναφέρθηκε εκτενέστερα προηγουμένως με την εφαρμογή της ως άνω θεωρίας είναι δυνατόν να κριθούν ως άκυρες υπό το πρίσμα του κράτους της πραγματικής έδρας, εταιρείες που έχουν συσταθεί εγκύρως κατά το δίκαιο της έδρας του καταστατικού τους¹³⁶.

4.3 Οι ενδιάμεσες απόψεις

Ανάμεσα στις θεωρίες της πραγματικής έδρας και της ίδρυσης, που απηχούν δύο διαφορετικές νομικές και κοινωνικο-οικονομικές αντιλήψεις, διαμορφώνονται οι λεγόμενες «ενδιάμεσες θεωρίες» που επιχειρούν να γεφυρώσουν το μεταξύ τους χάσμα.

Ως τέτοιες χαρακτηρίζονται οι θεωρίες της επικάλυψης και της διάκρισης αντίστοιχα.

4.3.1 Η θεωρία της Επικάλυψης

Κατά τη θεωρία της επικάλυψης, ένα νομικό πρόσωπο που διαθέτει εταιρικό χαρακτήρα διέπεται κατά αποκλειστικότητα ως προς την αναγνώριση του από το δίκαιο της χώρας ίδρυσης του. Έτσι, ενώ για όλα τα ζητήματα που αφορούν μεν το νομικό πρόσωπο ισχύει καταρχήν το δίκαιο της καταστατικής του έδρας, σύμφωνα με την ως άνω θεωρία είναι δυνατή η διορθωτική παρέμβαση κανόνων αναγκαστικού δικαίου της πραγματικής του έδρας ούτως ώστε να προστατευθούν συμφέροντας μετόχων, δανειστών, εργαζομένων και γενικώς τρίτων προσώπων που συνδέονται με την εταιρεία¹³⁷¹³⁸.

Η διορθωτική αυτή παρέμβαση τέτοιων κανόνων προερχόμενων από το δίκαιο της πραγματικής έδρας, επιτρέπουν αφενός την αποτελεσματική προστασία των

¹³⁵ Α.Μεταλληνός, Τα υποκείμενα της διεθνούς συναλλαγής, Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών σελ. 79

¹³⁶ Χ. Παμπούκης, Νομικά Πρόσωπα, σελ. 50

¹³⁷ Χ. Παμπούκης, Νομικά Πρόσωπα, σελ. 53 -55

¹³⁸ Υπέρ της θεωρίας της Επικάλυψης βλ. Κ.Παμπούκη, Η αμοιβαία αναγνώριση των κοινοτικών εταιρειών στη νομολογία του ΔΕΚ : συμπεράσματα για το ελληνικό διεθνές εταιρικό δίκαιο, ΕπισκΕΔ 2003, 283 -300

συμφερόντων των τρίτων και αφετέρου την ταυτόχρονη ευρύτερη δυνατή αναγνώριση των νομικών προσώπων κατά το δίκαιο της καταστατικής τους έδρας. Ωστόσο, αυτό το συγκριτικό πλεονέκτημα της θεωρίας της επικάλυψης έχει υπάρξει κατά ένα μεγάλο μέρος της σύγχρονης νομικής θεωρίας, μειονέκτημα¹³⁹ και αιτία σφοδρής όχι όμως και άδικης κριτικής κατά την άποψη του γράφοντος.

Τούτο συμβαίνει, διότι η θεωρία της επικάλυψης μέσα από το συνδυασμό διατάξεων που ανήκουν σε δύο διαφορετικές έννομες τάξεις και πολλές φορές μάλιστα και σε δύο διαφορετικές οικογένειες δικαίου, επιτρέπει τη διάσπαση της συστηματικής ενότητας του δικαίου των νομικών προσώπων με ότι αυτό συνεπάγεται για την ασφάλεια του δικαίου και των συναλλαγών. Επιπλέον, το εύρος της έκτασης της διακριτικής ευχέρειας που αποδίδεται στο δικαστή όχι μόνο εγείρει ζητήματα ποιότητας, αποτελεσματικότητας και ασφάλειας δικαίου λόγω της δυσχέρειας πρόβλεψης των λύσεων που δύναται να υιοθετήσει το δικαστήριο αλλά ακόμη περισσότερο καθιστά δυνατή την ακύρωση των πράξεων των εταιρικών οργάνων μέσω της εκ των υστέρων παρέμβασης κανόνων αναγκαστικού δικαίου της πραγματικής έδρας.

Όπως είναι φυσικό, μια τέτοια ανασφάλεια αναφορικά με τις εταιρικές σχέσεις, τις πράξεις των οργάνων του νομικού προσώπου από κοινού με το έλλειμμα βεβαιότητας για την αποτελεσματική δικαστική προστασία δεν μπορεί να νοηθεί ως μια πετυχημένη νομική φόρμουλα που συνάδει με τις ανάγκες και τις προσδοκίες ενός σύγχρονου εταιρικού περιβάλλοντος.

4.3.2 Η θεωρία της Διάκρισης

Από τις ενδιάμεσες θεωρίες, η θεωρία της διάκρισης¹⁴⁰ υποστηρίζει ότι ως προς τις εσωτερικές σχέσεις του νομικού προσώπου πρέπει να εφαρμόζεται η *lex societatis* ενώ

¹³⁹ Για την κριτική στη θεωρία της Επικάλυψης βλ. Χ. Παμπούκη, Νομικά Πρόσωπα, σελ. 56

¹⁴⁰ Υπέρ της θεωρίας της Διάκρισης βλ. Φ. Κοζύρη, Δικαιοδοσία και εφαρμοστέο δίκαιο στις εσωτερικές εταιρικές σχέσεις – προτάσεις για την Ελλάδα μετά τις αποφάσεις *Centros* και *Uberseering*, *ΕπισκεΔ* 2003, 618 - 638

ως προς τις εξωτερικές της σχέσεις πρέπει να εφαρμόζεται είτε οι διατάξεις από τη *lex loci actus* είτε από τη *lex causae* που διέπει την εκάστοτε σχέση¹⁴¹.

Hoc modo, η θεωρία της διάκρισης επιτρέπει αρχικά τον περιορισμό του πεδίου εφαρμογής της *lex societatis* δίχως όμως να θέτει σαφή όρια με αποτέλεσμα τυχόν ζητήματα προστασίας τρίτων προσώπων να εκφεύγουν της εφαρμογής της και διευκολύνεται συνεπώς η αποδοχή της εφαρμογής του δικαίου της καταστατικής έδρας του νομικού προσώπου.

Επιπροσθέτως, η διάκριση μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών σχέσεων της εταιρείας δεν είναι πάντοτε μια απλή και εύκολη διαδικασία. Για παράδειγμα θα μπορούσε να αναφερθεί η διάκριση ανάμεσα στη διαχείριση και την εκπροσώπηση της εταιρείας, πράξεις σφικτά συνδεδεμένες τόσο από άποψη κανόνων ουσιαστικού δικαίου όσο και πρακτικής σημασίας. Ακόμη όμως και αν είμαστε βέβαιοι ως προς το προσδιορισμό μιας σχέσης ως εξωτερικής ή εσωτερικής και συνεκδοχικά ως προς την επιλογή του δικαίου που την διέπει, αυτό δε σημαίνει ότι η ρύθμιση των εσωτερικών σχέσεων δεν δύναται να επιδρά στα συμφέροντα τρίτων. Ενδεικτική είναι η περίπτωση του κανόνα που αφορά το ύψος του επιτρεπτού μερίσματος, δηλαδή την «εσωτερική σχέση» των μετόχων με το νομικό πρόσωπο, καθώς η ύπαρξη μεγάλων μερισμάτων είναι δυνατόν λειτουργήσει ανασταλτικά για τους δανειστές της εταιρείας.

Βέβαια, παρά τα σημαντικά μειονεκτήματα¹⁴² που μπορεί να αντιμετωπίζει, η θεωρία της διάκρισης βρίσκει εν τούτοις η εφαρμογή σε συγκεκριμένα προβλήματα που ανακύπτουν σε σχέση με την έκταση της εφαρμογής της *lex societatis* -ακριβώς γιατί απηχεί την αντίληψη ότι η διεθνής δραστηριότητα των εταιρειών μπορεί να ρυθμιστεί καλύτερα μέσα από την εφαρμογή άλλου δικαίου από τη *lex societatis*- υπό την προϋπόθεση ότι δε θίγεται η συστηματική ενότητα του εταιρικού δικαίου.

¹⁴¹ Χ. Παμπούκης, *Νομικά Πρόσωπα*, σελ. 56 - 57

¹⁴² Για την κριτική στη θεωρία της Διάκρισης βλ. Χ. Παμπούκη, *Νομικά Πρόσωπα*, σελ. 57-58

Αυτή τη συλλογιστική ακολουθεί και η άποψη που έχει διατυπωθεί στην εγγώρια νομική βιβλιογραφία¹⁴³ σύμφωνα με την οποία πρέπει ως προς τη έκταση της δικαιοπρακτικής ικανότητας νομικών προσώπων ή της εξουσίας των εκπροσώπων του, να εφαρμόζεται η *lex loci actus*. Να ισχύει δηλαδή, το δίκαιο του τόπου που επιχειρείται η δικαιοπραξία εφόσον προβλέπει ευρύτερη ικανότητα δικαίου ή δικαιοπραξίας από το δίκαιο της έδρας του νομικού προσώπου κατ' αναλογία των άρθρων 9 ΑΚ, 11 και 13 της Σύμβασης της Ρώμης και του Κανονισμού Ρώμη Ι αντίστοιχα. Παρότι η ως άνω άποψη δεν είναι η κρατούσα, ωστόσο ενισχύει την προστασία των καλόπιστων τρίτων εν όψει και της ταχύτητας των συναλλαγών. Προς την ίδια κατεύθυνση κινείται η άποψη κατά την οποία η είναι δυνατή η άρση της αυτοτέλειας του νομικού προσώπου κι σύμφωνα με άλλο δίκαιο εκτός από τη *lex societatis*, ιδίως τη *lex delicti*.¹⁴⁴

4.3.3 Η προβληματική της αναγνώρισης της πράξης σύστασης του νομικού προσώπου

Σε μια πιο μετριοπαθή θέση ανάμεσα στις θεωρίες της πραγματικής και της καταστατικής έδρας οδηγεί η σκέψη μερίδας της νομικής θεωρίας που φαίνεται να εστιάζει πλέον στη μεταφορά του ζητήματος της σύστασης και της ικανότητας δικαίου από την από την προβληματική των κανόνων σύγκρουσης στην προβληματική της αναγνώρισης της πράξης σύστασης του νομικού προσώπου.¹⁴⁵

Σύμφωνα με αυτή τη προβληματική, το ζητούμενο ως προς την ικανότητα δικαίου και δικαιοπραξίας, τη δικολογική ικανότητα, δεν είναι το ποιο δίκαιο είναι το εφαρμοστέο για τα εν λόγω θέματα αλλά το αν ο εθνικός νομοθέτης αναγνωρίζει τις πράξεις των αλλοδαπών αρχών για τη σύσταση του νομικού προσώπου¹⁴⁶.

¹⁴³ Βλ. Α.Μεταλληνό, Τα υποκείμενα της διεθνούς συναλλαγής, Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών σελ. 81

¹⁴⁴ Α.Μεταλληνός, Τα υποκείμενα της διεθνούς συναλλαγής, Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών σελ. 93

¹⁴⁵ Γενικότερα για την προβληματική της αναγνώρισης στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο βλ. Ch. Pamboukis, *La renaissance-métamorphose de la méthode de reconnaissance*, *Re. cr. Dr. int.* pr. p. 513 -560

¹⁴⁶ Χ.Παμπούκης, Νομικά Πρόσωπα, σελ. 58

Ωστόσο, το κρίσιμο σημείο σε κάθε περίπτωση παραμένει η διαμόρφωση του κανόνα δικαίου από τον οποίο προκύπτει η αναγνώριση της πράξης σύστασης. Τούτο σημαίνει πως ακόμη και σε ενδεχόμενη μεταφορά της προβληματικής μας από το πεδίο των κανόνων σύγκρουσης στο πεδίο της αναγνώρισης δεν συνεπάγεται अपαρέγκλιτα και τη διαφοροποίηση των αποτελεσμάτων σε σχέση με αυτά της μεθόδου των κανόνων σύγκρουσης. Επομένως, στην περίπτωση όπου έστω ότι ισχύει κανόνας που προβλέπει ότι τα αλλοδαπά νομικά πρόσωπα τυγχάνουν αναγνώρισης υπό τον όρο ότι έχουν συσταθεί από τις αρχές του κράτους όπου βρίσκεται η πραγματική τους έδρα, το αποτέλεσμα της εφαρμογής της μεθόδου της αναγνώρισης ταυτίζεται με αυτό της πραγματικής έδρας σύμφωνα με τη μέθοδο των κανόνων σύγκρουσης. Επειδή όμως μέθοδος της αναγνώρισης σημαίνει κατά κανόνα την κατ' αρχήν αναγνώριση των αλλοδαπών νομικών προσώπων, είναι δυνατόν ο συνδυασμός της μεθόδου αυτής με τον κανόνα σύγκρουσης της πραγματικής έδρας να οδηγήσει σε ένα ενδιάμεσο αποτέλεσμα από αυτά στα οποία καταλήγουν οι θεωρίες της πραγματικής και της καταστατικής έδρας.

4.4 Ο κανόνας της πραγματικής έδρας και οι εξαιρέσεις του

Στη χώρα μας όπως αναφέρθηκε και προηγούμενα, η κρατούσα άποψη στη θεωρία και τη νομολογία είναι η αυτή της πραγματικής έδρας. Παρόλα αυτά, η πρόσφατη νομολογική εμπειρία ενώπιον του ΔΕΚ, η ιστορική διαδρομή του ελληνικού κράτους σε σχέση με τον πολιτικο-οικονομικό διαχωρισμό που ακολούθησε τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο καθώς και το αποτύπωμα της χώρας μας στις διεθνείς συναλλαγές και συγκεκριμένα στο στον τομέα της ναυτιλίας, έχει δημιουργήσει σημαντικές εξαιρέσεις από τον κανόνα.

Οι εξαιρέσεις αυτές έχουν να κάνουν με

- α) τα κοινοτικά νομικά πρόσωπα,
- β) τις ναυτιλιακές εταιρείες και τέλος
- γ) με τα νομικά πρόσωπα που έχουν συσταθεί στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Μέσα δε, από τη νομολογική εξέλιξη του ΔΕΚ μπορούμε σχηματικά να διακρίνουμε τρία νομικά καθεστώτα εταιρειών που δραστηριοποιούνται εντός της Ένωσης:

- ❖ τις *κοινοτικές εταιρείες*, που αποτελούν κατά το κοινοτικό δίκαιο υποκείμενα κοινοτικών δικαιωμάτων και ελευθεριών και επομένως και των δικαιωμάτων που προσδιορίζονται από το ΔΕΚ ως προς τις ενδοκοινοτικές σχέσεις,
- ❖ τις *ευρωπαϊκές εταιρείες*, και ειδικότερα οι εταιρικές μορφές που έχουν θεσπισθεί μέσω του παράγωγου κοινοτικού δικαίου όπως είναι ο Ευρωπαϊκός Όμιλος Οικονομικού Σκοπού και η Ευρωπαϊκή Ανώνυμη Εταιρεία, των οποίων το νομικό καθεστώς τους υπάγεται καταρχήν απευθείας στο Ευρωπαϊκό δίκαιο ενώ το κύριο χαρακτηριστικό τους συνιστά η απόπειρα διαμόρφωσης ενός διάλληλου θεσμικού πλαισίου ανάμεσα στο εθνικό και το κοινοτικό δίκαιο,
- ❖ τις *μη κοινοτικές εταιρείες*, ως προς τις οποίες το κάθε κράτος μέλος είναι δυνατόν να ορίζει κατά μόνας το νομικό καθεστώς και να θέτει ελεύθερα προϋποθέσεις σχετικά με τη σύσταση και τη λειτουργία τους στο έδαφός του,

4.4.1 Η νομολογία του ΔΕΚ

Αναφορικά με τις δύο πρώτες κατηγορίες, η νομολογία του ΔΕΚ με και η εξέλιξη της επίδρασή της στο εθνικό σύστημα εταιρικού διεθνούς δικαίου μπορεί να συνοψιστεί στις αποφάσεις *Daily Mail*, *Centros*, *Überseering* και *Inspire Art Ltd*.

Έτσι, με την υπόθεση C-81/1987, γνωστότερη ως *Daily Mail*, το ΔΕΚ έκανε αρχικά δεκτό ότι οι εταιρείες είναι «οντότητες που στηρίζουν την ύπαρξη τους στις διαφορετικές εθνικές νομοθεσίες, οι οποίες ρυθμίζουν τη σύσταση και λειτουργία τους» κρίνοντας για πρώτη φορά επί ζητήματος που αφορούσε τη μεταφορά έδρας των εταιρειών μέσα στην ευρωπαϊκή αγορά. Η τότε κατάσταση στο κοινοτικό δίκαιο,¹⁴⁷ οδήγησε το σκεπτικό της απόφασης του ΔΕΚ στο συμπέρασμα ότι τα άρθρα 43 και 48 της Συνθήκης και πλέον 49 και 54 της ΣΛΕΕ δεν παρείχαν το δικαίωμα στις εταιρείες να μεταφέρουν τη διοίκηση τους και συνεπώς την πραγματική τους έδρα σε άλλο κράτος-μέλος και να διατηρούν ταυτόχρονα την ιδιότητα τους ως εταιρείες του κράτους-μέλους όπου είχαν ιδρυθεί.

Ωστόσο, η πιο πρόσφατη νομολογία του ΔΕΚ καταδεικνύει πως η απόφαση *Daily Mail* που υποστήριζε ακριβώς ότι οι μεταφορές έδρας εντός κρατών-μελών βρίσκονται εκτός

¹⁴⁷ Αριστέα Σινανιώτη-Μαρούδη, *Εταιρίες*, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 512

του πεδίου εφαρμογής της ΣυνθΕΚ για την ελευθερία εγκατάστασης, μοιάζει να έχει τουλάχιστον ως ένα βαθμό ανατραπεί.¹⁴⁸

Η πλέον πολυσυζητημένη πρώτη εξαίρεση από τον κανόνα της πραγματικής έδρας ήρθε την 9^η Μαρτίου 1999 με την απόφαση *Centros* στην οποία το Δ.Ε.Κ. έκρινε ότι η επιλογή νομοθετικού συστήματος κράτους μέλους για την ίδρυση κύριας εγκατάστασης εταιρείας και στη συνέχεια η δραστηριοποίησή της μέσω υποκαταστημάτων σε άλλα κράτη μέλη απορρέει αφενός εκ του δικαιώματος ελεύθερης εγκατάστασης που κατοχυρώνει η Συνθήκη ενώ αφετέρου, τυχόν άρνηση κράτους μέλους να επιτρέψει τη σύσταση υποκαταστημάτων εταιρειών που υπάγονται στην ως άνω περίπτωση αντίκεινται στις διατάξεις των άρθρων 52 και 58 ΣυνθΕΚ και πλέον 42 και 48 μετά τον αναριθμητισμό που προέκυψε μετά τη Συνθήκη του Άμστερνταμ.

Η υπόθεση *Centros*, που αξίζει να σημειώσουμε ότι εκδόθηκε από την Ολομέλεια του Δ.Ε.Κ. πυροδότησε ένα έντονο ακαδημαϊκό, πολιτικό και πρακτικό διάλογο σε σχέση με τη συμβατότητα της πραγματικής έδρας προς το κοινοτικό δίκαιο. Γιατί ακόμη και αν το ΔΕΚ δείχνει να ενδιαφέρεται μάλλον για την απρόσκοπτη λειτουργία της κοινοτικής ελευθερίας εγκατάστασης και την άρση των εμποδίων μόνο για τις κοινοτικές εταιρείες παρά για εφαρμοστέο δίκαιο, έμμεσα όμως το επηρεάζει. Πως αλλιώς μπορεί να εξηγηθεί άλλωστε, η υποχρέωση που γεννάται στο πρόσωπο του κράτους-μέλους στο έδαφος του οποίου συστήνεται υποκατάστημα κοινοτικής εταιρείας, να το αναγνωρίσει ως εγκύρως συσταθέν παρότι αυτό έχει ιδρυθεί κατά το δίκαιο άλλης πολιτείας, στην οποία μάλιστα μπορεί να μην ασκεί καμία δραστηριότητα;

Το πρακτικό αποτέλεσμα για την περίπτωση της Ελλάδας είναι ο τερματισμός της μέχρι πρότινος αντιμετώπισης ως εν τοις πράγμασι εταιρειών, νομικών προσώπων με εταιρικό χαρακτήρα που έχουν ιδρυθεί και λειτουργούν κατά το δίκαιο άλλου κράτους-μέλους.

¹⁴⁸ Χ. Παμπούκης, Σύγχρονες Εξελίξεις Εταιρικού Δ.Δ. από τη Νομολογία του ΔΕΚ- Η Επίδραση του Ευρωπαϊκού Δικαίου στο Εθνικό Σύστημα Κανόνων Σύγκρουσης

Η στάση του ΔΕΚ στην υπόθεση Centros επιβεβαιώθηκε εκ νέου με την απόφαση *Überseering BV* του 2002 που αφορούσε την ομώνυμη εταιρεία που είχε συσταθεί μεν κατά το ολλανδικό δίκαιο, η πραγματική της έδρα όμως βρισκόταν στη Γερμανία. Σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά της ως άνω υπόθεσης η εν λόγω εταιρεία άσκησε αγωγή για ιδιωτική διαφορά της ενώπιον των γερμανικών δικαστηρίων. Κατά της θεωρία της πραγματικής έδρας που ίσχυε στη Γερμανία η *Überseering BV* δεν είχε ικανότητα δικαίου και συνεπώς δεν μπορούσε να καταστεί διάδικος σύμφωνα με το γερμανικό δικονομικό δίκαιο. Το Πρωτοδικείο του Ντίσελντορφ έκρινε την αγωγή απαράδεκτη ακολουθώντας κατά βάση τη μέχρι τότε κρατούσα γνώμη στη γερμανική νομολογία, απόφαση που επιβεβαίωσε και το Εφετείο.

Η υπόθεση έφτασε μέχρι το γερμανικό Ακυρωτικό που διατύπωσε σχετικό προδικαστικό ερώτημα προς το ΔΕΚ. Με το ερώτημά του γερμανικό Ακυρωτικό ζήτησε να διευκρινιστεί εάν αντίκειται στην ελευθερία εγκατάστασης ο κανόνας της πραγματικής έδρας όταν μάλιστα προσδιορίζει τη νομική προσωπικότητα και γενικότερα το νομικό καθεστώς των εταιρειών και πιο συγκεκριμένα εάν και κατά πόσο οι διατάξεις της Συνθήκης που αναφέρονται στην ελευθερία εγκατάστασης αποκλείουν την εφαρμογή των κανόνων συγκρούσεως που ισχύουν στο κράτος-μέλος όπου έχει την πραγματική της έδρα εταιρεία, νομίμως συσταθείσας σε ένα άλλο κράτος μέλος, όταν οι κανόνες αυτοί έχουν ως αποτέλεσμα την μη αναγνώριση της ικανότητας δικαίου στο κράτος μέλος της πραγματικής της δραστηριότητας.

Το ΔΕΚ απάντησε θετικά κρίνοντας ότι παρά το γεγονός ότι δεν αποκλείεται επιτακτικοί λόγοι δημοσίου συμφέροντος να δικαιολογήσουν περιορισμούς ως προς την ελευθερία εγκατάστασης, σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να δικαιολογηθεί η άρνηση αναγνώρισης της ικανότητας δικαίου κοινοτικού νομικού προσώπου καθώς κάτι τέτοιο ισοδυναμεί με καταστρατήγηση των άρθρων 43 και 48 ΣυνθΕΚ.

Επομένως και σε συνέχεια της απόφασης *Centros*, η απόφαση *Überseering* καθιστά σαφές ότι η εφαρμογή της θεωρία της πραγματικής έδρας δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη μη αναγνώριση ικανότητας δικαίου και ικανότητας διαδίκου σε κοινοτικά νομικά πρόσωπα που έχουν συσταθεί κατά το δίκαιο άλλου κράτους-μέλους, για τα οποία εφαρμόζεται το δίκαιο του κράτους ίδρυσης ως προς αυτές τις περιπτώσεις.

Ιδιαίτερως σημαντικές είναι οι επιπτώσεις της παραδοχής αυτής για το ελληνικό δίκαιο. Η απόφαση *Überseering* θέτει εκποδών τη νομολογία περί ανωμάλου ιδρύσεως που απορρέει από την ερμηνεία των προαπαιτούμενων που θέτει για την έγκυρη ίδρυση ο εθνικός νομοθέτης πράγμα που συνέβη και στη Γερμανία. Κατ' αυτόν τον τρόπο είναι φυσικό να δημιουργείται ένα νέο χάσμα στο ελληνικό εταιρικό δίκαιο. Οι επιλογές της νομολογίας μας είναι επομένως οι ακόλουθες: ή εξακολουθεί να υποστηρίζει το δίκαιο της πραγματικής έδρας και να εξετάζει τις συνέπειες εφαρμογής του ως προς την άσκηση κοινοτικών ελευθεριών στις ενδοκοινοτικές σχέσεις δημιουργώντας έτσι ένα οικοδόμημα πολύπλοκο και με μικρή συνοχή ή εγκαταλείπει τη θεωρία της πραγματικής έδρας τουλάχιστον στις ενδοκοινοτικές σχέσεις υιοθετώντας τη θεωρία της ίδρυσης.¹⁴⁹

Ακόμη πιο προωθημένη από τις αποφάσεις που αναφέρθηκαν τελευταία σε σχέση με το θέμα της πλήρους αναγνώρισης της θεωρίας της ίδρυσης στην περίπτωση κοινοτικών νομικών προσώπων, είναι η απόφαση του ΔΕΚ αναφορικά με την εταιρεία Inspire Art Ltd, το Σεπτέμβριο του 2003.

Η εταιρεία Inspire Art Ltd ιδρύθηκε κατά το αγγλικό δίκαιο με καταστατική έδρα το Folkestone ενώ ο μοναδικός της μέτοχος ήταν Ολλανδός με μόνιμη κατοικία στην Ολλανδία. Ο μόνος λόγος ίδρυσης της συγκεκριμένης εταιρείας στην Αγγλία ήταν όπως προέκυψε από τα όσα εκτέθηκαν στο δικαστήριο το λεγόμενο “forum shopping”, δηλαδή η επιδίωξη να εκμεταλλευθεί η εταιρεία το εκεί φιλελεύθερο και ευνοϊκό νομοθετικό καθεστώς καθώς ουδέποτε έγιναν πράξεις εμπορίας στην Αγγλία και ούτε μάλλον επρόκειτο να γίνουν. Ο κύριος τόπος δραστηριότητας της Inspire Art ήταν η Ολλανδία.

Το ζήτημα προέκυψε κατόπιν δικαστικής αιτήσεως του εμπορικού επιμελητηρίου και αφορούσε το κατά πόσον η συγκεκριμένη εταιρεία ενέπιπτε στην κατηγορία των «τύποις αλλοδαπών» εταιρειών που σύμφωνα με τον αντίστοιχο ολλανδικό νόμο (*Wet op de formeelbuitenlandse vennootschappen – WFBV*) η εγγραφή τους ως τέτοιες ήταν υποχρεωτική στο εμπορικό μητρώο.

¹⁴⁹ Χ. Παμπούκης, Σύγχρονες Εξελίξεις Εταιρικού Δ.Δ. από τη Νομολογία του ΔΕΚ- Η Επίδραση του Ευρωπαϊκού Δικαίου στο Εθνικό Σύστημα Κανόνων Σύγκρουσης

Το Πρωτοδικείο του Άμστερνταμ αποφάνθηκε σε πρώτο στάδιο ότι πράγματι η συγκεκριμένη εταιρεία ήταν «τύποις αλλοδαπή» κατά την έννοια του ολλανδικού δικαίου. Ταυτόχρονα όμως υπέβαλλε δυο προδικαστικά ερωτήματα προς το ΔΕΚ.

Το πρώτο αφορούσε το κατά πόσο οι πρόσθετες προϋποθέσεις που έθεσε ο εθνικός νομοθέτης με το νόμο του 1987 για την εγκατάσταση αλλοδαπών εταιρειών που έχουν ιδρυθεί σε κράτος-μέλος της Ένωσης αλλά ασκούν την δραστηριότητα τους στην Ολλανδία είναι συμβατές με τα άρθρα 43 και 48 της Συνθήκης. Με το δεύτερο το Πρωτοδικείο του Άμστερνταμ ζητούσε να διευκρινιστεί εάν πόσο συντρέχουν λόγοι εξαίρεσης κατά το άρθρο 46 Συνθήκης για την συγκεκριμένη ολλανδική νομοθεσία.

Και σε αυτή την περίπτωση το ΔΕΚ τάχθηκε αναφανδόν υπέρ της ελευθερίας εγκαταστάσεως καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η υποχρέωση αποκάλυψης της «τύποις αλλοδαπότητας» που επιβάλλει ο ολλανδικός νόμος παραβιάζει την 11^η Οδηγία της 21^{ης} Δεκεμβρίου 1989, αφού η λίστα των «αποκαλύψεων» (disclosures) που προβλέπει η Οδηγία είναι αποκλειστική και όχι ενδεικτική.

Σχετικά με το δεύτερο ερώτημα -που είναι και το πιο σημαντικό για το θέμα που εξετάζουμε- το ΔΕΚ αποφάσισε ότι δεν αποτελεί κατάχρηση του δικαιώματος της ελεύθερης εγκατάστασης το γεγονός της επιλογής του κράτους σύστασης λόγω ευνοϊκής νομοθεσίας. Μάλιστα, κατά το Δικαστήριο οι διατάξεις του οικείου ολλανδικού νόμου δεν συνιστούν απαίτηση δημοσίου συμφέροντος, δεν πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 46 Συνθήκης ούτε δικαιολογούν την προστασία τρίτων (π.χ. των πιστωτών της εταιρείας) ή την αποτελεσματική λειτουργία της φορολογούσας αρχής. Κατά το ΔΕΚ και μόνη η δήλωση της Inspire Art Ltd ότι είναι αλλοδαπή είναι αρκετή για την πληροφόρηση των πιστωτών ότι η εταιρεία υπάγεται σε κανόνες άλλου κράτους από αυτούς της Ολλανδίας.

4.4.2 Το τέλος του δικαίου της πραγματικής έδρας;

Η εξέλιξη της νομολογίας του ΔΕΚ και ο σταθερός προσανατολισμός του προς την υιοθέτηση της θεωρίας της ίδρυσης κάνει πολλούς να μιλούν για το τέλος του δικαίου της πραγματικής έδρας. Βέβαια, όπως ορθά είχε επισημανθεί από τον καθηγητή του Πανεπιστημίου της Σορβόνης *Paul Lagarde*, η νομολογία του ΔΕΚ δεν επηρεάζει

τις εξωκοινοτικές σχέσεις. Συνεπώς η θεωρία της πραγματικής έδρας είναι δυνατόν να συνεχίσει να εφαρμόζεται ως προς τις εταιρείες που χαρακτηρίζονται ως μη κοινοτικές σύμφωνα με το άρθρο 48 ΣυνθΕΚ. Τούτο στην πράξη, μπορεί βαθμιαία να οδηγήσει σε ένα διπλό καθεστώς για τις κοινοτικές και τις μη κοινοτικές εταιρείες και μία εν τέλει διαφορετική μεταχείριση.

Αποτελεί ένα σοβαρό όχι μόνο νομικό ζήτημα για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά πόσον είναι ορθή η διαμόρφωση μια τέτοιας παράλληλης νομικής και οικονομικής πραγματικότητας. Το ερώτημα λοιπόν που προκύπτει, είναι αν η θεωρία της πραγματικής έδρας ως προϊόν του προστατευτισμού του μεσοπολέμου δεν μπορεί να ακολουθήσει τις ανάγκες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και συνεπώς θα ήταν σοφότερη επιλογή η εν όλω εγκατάλειψή της.

Πάντως, σε κοινοτικό επίπεδο η νομολογία του ΔΕΚ παρά τη σαφή της προτίμηση δεν επιβάλλει την καθολική εφαρμογή της θεωρίας της ίδρυσης αλλά πόσο μάλλον δέχεται μέσα από τις ίδιες του τις αποφάσεις περιορισμούς ως προς την ελευθερία εγκαταστάσεως. Αφετέρου η ίδια αυτή νομολογία δεν έχει καλύψει το σύνολο των ζητημάτων που ρυθμίζει η *lex societatis*. Κάτι τέτοιο σημαίνει ότι το κοινοτικό δίκαιο επιτρέπει στον εθνικό νομοθέτη να ακολουθήσει δύο δρόμους. Είτε να υιοθετήσει πλήρως την θεωρία της ίδρυσης υποκαθιστώντας τη μέχρι τώρα κρατούσα τη θεωρία της πραγματικής έδρας είτε να ακολουθήσει μία εκ των ενδιάμεσων θεωριών που αναφέρθηκαν προηγούμενα. Στην ελληνική νομική θεωρία έχουν υποστηριχθεί και οι δυο απόψεις.

Η πρώτη άποψη υποστηρίζει την πλήρη υιοθέτηση της θεωρίας της ίδρυσης τουλάχιστον για νομικά πρόσωπα που έχουν ιδρυθεί κατά το δίκαιο άλλου κράτους-μέλους της Ένωσης. Υπέρ της γνώμης αυτής έχει τοποθετηθεί σχετικά και ο καθηγητής Σ. Βρέλλης.¹⁵⁰ Το βασικό επιχείρημα υπέρ της άποψης αυτής προκύπτει από την εφαρμογή της «αρχής του ενός δικαίου» η οποία ισχύει στο Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο και προκρίνει κατά το μέτρο του δυνατού τη ρύθμιση μιας βιοτικής σχέσης από ένα μόνο δίκαιο. Η εφαρμογή της αρχής αυτής είναι μάλιστα ιδιαίτερα χρήσιμη όταν το

¹⁵⁰ Σ.Βρέλλης, *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, σελ. 154-155

αντικείμενο της συνίσταται σε κανόνες που αφορούν στις σχέσεις νομικών προσώπων και ειδικότερα ιδιωτικών κεφαλαιουχικών εταιρειών που οφείλουν να εντάσσονται σε ένα οργανωμένο και αδιάσπαστο σύστημα για λόγους ασφάλειας δικαίου και συναλλαγών. Σύμφωνα δε με την ίδια άποψη τα μειονεκτήματα της θεωρίας της ίδρυσης περιορίζονται ως προς τα κοινοτικά νομικά πρόσωπα λόγω της εμπιστοσύνης που οφείλει να υπάρχει ανάμεσα στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και εξαιτίας της εναρμόνισης μεγάλου μέρους του εταιρικού δικαίου μέσω των ευρωπαϊκών οδηγιών.

Από την άλλη πλευρά, τόσο οι θεωρίες της επικάλυψης και της διάκρισης αλλά και η άποψη όσων αντιμετωπίζουν το θέμα της ικανότητας δικαίου και δικαιοπραξίας ως ζήτημα αναγνώρισης έχουν βρει υποστηρικτές.

Κοινό μειονέκτημα ωστόσο όλων αυτών των θεωριών είναι ότι για την εφαρμογή τους απαιτείται η σταδιακή νομολογιακή διάπλαση του δικαίου για την οποία όμως χρειάζεται χρόνος. Αρα, μέχρι τη διαμόρφωση και την παγίωση της σχετικής νομολογίας, τυχόν υιοθέτηση των ως άνω θεωριών θα μπορούσε να δημιουργήσει ζητήματα ασφάλειας δικαίου και συνεκδοχικά προβλήματα στις διεθνείς κ ενδοκοινοτικές συναλλαγές.

4.4.3 Περιπτώσεις απόκλισης από τον κανόνα του δικαίου του κράτους-μέλους της σύστασης κατά το Κοινοτικό Δίκαιο

Το Κοινοτικό Δίκαιο προβλέπει σε δυο περιπτώσεις την εφαρμογή του κανόνα της πραγματικής έδρας έναντι αυτού της ίδρυσης. Η πρώτη απόκλιση από τα μέχρι τώρα λεχθέντα εισήχθη με την Οδηγία 2006/48/EK «σχετικά με την ανάληψη και την άσκηση δραστηριότητας πιστωτικών ιδρυμάτων». Στο άρθρο 11 §2 της Οδηγίας ορίζεται ότι τα κράτη-μέλη απαιτούν από τα πιστωτικά ιδρύματα η κεντρική τους διοίκηση να βρίσκεται στο ίδιο κράτος-μέλος στο οποίο βρίσκεται η καταστατική του έδρα. Είναι ενδεικτικό ότι η μερική αυτή επιστροφή στον «προστατευτισμό» της πραγματικής έδρας που σηματοδοτεί η σχετική διάταξη υιοθετήθηκε μετά το σκάνδαλο της Τράπεζας BCCI και είχε ως στόχο την αποτελεσματικότερη εποπτεία επί των πιστωτικών ιδρυμάτων που δραστηριοποιούνται στην Ένωση.

Η δεύτερη απόκλιση από τον κανόνα του δικαίου της ίδρυσης έγινε με το άρθρο 7 εδαφ. 1 του Κανονισμού 2157/2004 για την Ευρωπαϊκή Εταιρεία που προβλέπει ότι «η καταστατική έδρα της ευρωπαϊκής εταιρείας βρίσκεται στην Κοινότητα, στο ίδιο κράτος μέλος με την κεντρική διοίκησή της». Μολοταύτα, στην ίδια την έκθεση που προβλέπεται από το άρθρο 69 του Κανονισμού να απευθύνει η Επιτροπή μετά το πρώτο διάστημα εφαρμογή για τυχόν τροποποιήσεις προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έγινε αναφορά στη σκοπιμότητα κατάργησης της εν λόγω ρύθμισης που θα επιτρέψει η εγκατάσταση της πραγματικής και της καταστατικής έδρας σε διαφορετικά κράτη-μέλη.

Σε κάθε περίπτωση, οι κυρώσεις για την τυχόν μη τήρηση των διατάξεων αυτών επιβάλλονται από το κράτος-μέλος όπου βρίσκεται η καταστατική έδρα του νομικού προσώπου.

4.4.4 Οι ναυτιλιακές εταιρείες

Με το άρθρο 1 του Ν.791/1978 εισάγεται άλλη μια εξαίρεση από τον κανόνα της πραγματικής έδρας στην ελληνική έννομη τάξη. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, ναυτιλιακές εταιρείες που έχουν συσταθεί κατά αλλοδαπό δίκαιο και είναι πλοιοκτήτριες ή διαχειρίστριες πλοίων υπό ελληνική σημαία εκτός αν πρόκειται αποκλειστικά για σκάφη αναψυχής καθώς και αυτές που εγκαθίστανται στην Ελλάδα όπως προβλέπουν οι διατάξεις των Ν.27/1975, ΑΝ 89/1967 και 378/1967, διέπονται από το δίκαιο του κράτους ίδρυσης τους. Μάλιστα, με το άρθρο 25 του Ν. 2234/1994 η ισχύς του Ν.791/1978 επεκτάθηκε και σε πλοιοκτήτριες εταιρείες πλοίων με αλλοδαπή σημαία υπό την προϋπόθεση ότι η διαχείριση των πλοίων αυτών γίνεται στην Ελλάδα μέσω γραφείων ή υποκαταστημάτων που έχουν ιδρυθεί για το σκοπό αυτό στην χώρα μας από τις εν λόγω εταιρείες.

Ωστόσο, η νομολογία, με την 2/99 Απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, έκρινε ότι η απόκλιση του Ν.791/1978 από τον κανόνα της πραγματικής έδρας αναφέρεται «μόνο ως προς θέματα σύστασης και της ικανότητας δικαίου». Πρόκειται για μια στενή

ερμηνεία της διάταξης που έχει χαρακτηριστεί «από πολλές πλευρές άστοχη» και εκφεύγει του «αληθινού νοήματος» του νόμου.¹⁵¹

4.4.5 Νομικά πρόσωπα που έχουν συσταθεί στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής

Η τρίτη εξαίρεση από τον κανόνα της πραγματικής έδρας δεν είναι άσχετη με την ιστορική πορεία της χώρας μας και τη θέση της στην ιδεολογική και οικονομική κατανομή των κρατών που ακολούθησε το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Έτσι, με τη Συνθήκη φιλίας, Εμπορίου και Ναυτιλίας με τις ΗΠΑ που κυρώθηκε με το Ν.2893/1954 και ειδικότερα με το άρθρο 24 § 3 της Συνθήκης ορίζεται ότι «εταιρείαι συσταθείσες δυνάμει των εντός των εδαφών εκάτερου των συμβαλλομένων μερών ισχυόντων νόμων και κανονισμών, θα θεωρούνται εταιρείαι του μέρους τούτου και θα αναγνωρίζεται η νομική αυτών υπόστασις εντός των εδαφών του ετέρου μέρους».¹⁵²

Η εφαρμογή της συγκεκριμένης διάταξης έχει ως αποτέλεσμα την ισχύ του δικαίου της Πολιτείας των ΗΠΑ επί νομικού προσώπου που ιδρύθηκε εκεί ακόμη και στην περίπτωση που η πραγματική του έδρα βρίσκεται σε άλλο τόπο.

Κεφάλαιο 5^ο

Φορολογική διάβρωση, φοροαποφυγή και καταστρατήγηση της εθνικής φορολογικής νομοθεσίας υπό το πρίσμα της πρόσφατης Ευρωπαϊκής Νομολογία

5.1. Η εξελισσόμενη νομολογία του ΔΕΚ έως τη «νέα γενιά» αποφάσεων

Το ζήτημα της φορολογικής κυριαρχίας καθώς και του φαινομένου της φοροαποφυγής μέσω τεχνητών διευθετήσεων (*artificial arrangements*) ακόμη και εντός του ίδιου του ευρωπαϊκού χώρου έχει απασχολήσει τη νομολογία των ευρωπαϊκών δικαστηρίων. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι πολλά από τα χαρακτηριζόμενα ως μη συνεργάσιμα κράτη στο φορολογικό τομέα ή ως κράτη με προνομιακό φορολογικό καθεστώς αποτελούν υπερπόντιες κτήσεις η εξαρτημένα εδάφη από κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

¹⁵¹ Σ.Βρέλλης, *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, σελ. 155

¹⁵² Βλπε σχετικά Η.Κρίσπη, *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Ειδικόν Μέρος*, σελ.118-1198
Δ.Ευρυγένη, *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, σελ. 219-220

στα οποία μάλιστα ασκείται η πραγματική διοίκηση των εταιρειών που έχουν ιδρυθεί στη δικαιοδοσία των πρώτων. Θα μπορούσε συνεπώς να προκύψει ευλόγως το ερώτημα εάν και κατά πόσο εταιρείες οι άλλοι σχηματισμοί που έχουν συσταθεί στα εδάφη αυτά θα μπορούσαν να απολαμβάνουν του κοινοτικού δικαιώματος εγκατάστασης¹⁵³. Στην περίπτωση αυτή γίνεται παγίως δεκτό πως αν μία εξωχώρια εταιρεία δεν έχει συσταθεί συμφώνως προς το δίκαιο ενός κράτους μέλους δεν διαθέτει το δικαίωμα εγκατάστασης εντός της κοινότητας και αυτό μάλιστα ανεξαρτήτως με το αν η κεντρική διοίκηση της ή η κυρία εγκατάστασή της βρίσκεται εντός της Ένωσης. Κατά δε τη νομολογία του ΔΕΚ, εξωχώριες εταιρείες οι οποίες έχουν συσταθεί κατά το δίκαιο κράτους-μέλους της Ένωσης απολαμβάνουν του δικαιώματος εγκατάστασης όπως και κάθε άλλη εταιρεία που έχει ιδρυθεί εντός της Κοινότητας.

Ως εκ τούτου, αναφορικά με το δικαίωμα εγκατάστασης εξωχώριων εταιρειών, οφείλουμε να διακρίνουμε εταιρείες αυτές α) σε κοινοτικές εξωχώριες, που έχουν ιδρυθεί ή έχουν τη κεντρική τους διοίκηση σε κράτος – μέλος της Ένωσης και επομένως διαθέτουν άμεσο και ακώλυτο δικαίωμα εγκατάστασης σε άλλο κράτος - μέλος υπό οποιαδήποτε μορφή (σύσταση υποκαταστήματος, μεταφορά έδρας κλπ.) και β) σε μη κοινοτικές, για την εγκατάστασή των οποίων θα πρέπει να αναζητείται ένας διαρκής και σοβαρός δεσμός με την Ευρωπαϊκή Ένωση όπως προκύπτει και από τη νομολογιακή εμπειρία του Γενικού Προγράμματος του 1961.¹⁵⁴

Σε σχέση με την πρώτη κατηγορία υπεράκτιων εταιρειών θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι παρά το γεγονός πως μετά και την κύρωση Συνθήκης Λισσαβόνας η φορολογική και η ευθύνη της σύνταξης των εθνικών προϋπολογισμών παραμένει στη δικαιοδοσία των κρατών-μελών της Ένωσης, εν τούτοις ευρωπαϊκή έννομη τάξη επιδρά σε μεγάλο βαθμό επί του εύρους της νομοθετικής πρωτοβουλίας που μπορώ να αναλάβουν τα κράτη μέλη ιδίως ενόψει της ιδρυτικής αρχής περί απαγόρευσης διακρίσεων.

Εν προκειμένω, η φορολογική αντιμετώπιση των διασυνοριακών συναλλαγών με δυσμενέστερους όρους από αυτούς που ισχύουν για τις συναλλαγές στο εσωτερικό ενός

¹⁵³ Βλ. Οικονομίδου - Αποστολίδου Ρ./Καμπέρη, Θέματα υπεράκτιων εταιριών της Κύπρου και Κοινοτικό Δίκαιο. Δ.Ε.Ε. [1999], 975 επ.

¹⁵⁴ Βλ. αναλυτικά Χ.Παμπούκη, Νομικά πρόσωπα, όπ.π., σελ.107-108.

κράτους μέλους είναι επιτρεπτή βάσει της κείμενης ευρωπαϊκής νομοθεσίας μόνον κατ'εξίραση και εφόσον υφίσταται κάποιος επαρκής «δικαιολογητικός λόγος». Τέτοιοι «δικαιολογητικοί λόγοι» απουσιάζουν από τις ρητές διατυπώσεις του Κοινοτικού Δικαίου. Για αυτό και ο προσδιορισμός τους γίνεται νομολογιακά δυνάμει των αποφάσεων του ΔΕΕ. Μάλιστα, το ίδιο το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο εμφανίζει μία ιδιαίτερη εξέλιξη στη νομολογία του, διαφοροποιούμενο από παλαιότερες κρίσεις του και εναρμονιζόμενο ταυτόχρονα με τις σύγχρονες πολιτικές οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις προς την κατεύθυνση της αντιμετώπισης του φαινομένου της φοροαποφυγής.

Το ΔΕΚ κατά τις πρώτες αποφάσεις¹⁵⁵ του επί τέτοιων ζητημάτων με προεξάρχουσα την απόφαση C - 270/83 (υπόθεση *Anoir Fiscal*) έκρινε, ότι δεν συνιστά κατά κανόνα επαρκή λόγο για το περιορισμό των θεμελιωδών ελευθεριών ο κίνδυνος της αποφυγής εκπλήρωσης των φορολογικών υποχρεώσεων. Με βάση τα παραπάνω και με δεδομένη τη συμβατότητα του ευρωπαϊκού δικαίου με τη δυνατότητα των φορολογικών υποκειμένων να κατευθύνουν την εκπλήρωση των φορολογικών τους υποχρεώσεων προς χώρες με χαμηλότερους φορολογικούς συντελεστές, τα κράτη μέλη με υψηλότερη φορολογία θέσπισαν διατάξεις κατά της φοροαποφυγής. Απουσία δε, μιας εναρμονισμένης φορολογικής πρακτικής από μέρους των εθνικών εννόμων τάξεων της Ένωσης και με τους φορολογικούς συντελεστές να αποκλίνουν σημαντικά μεταξύ τους ήταν επόμενο οι τυχόν κείμενες εθνικές διατάξεις κατά της φοροαποφυγής να έρθουν σε σύγκρουση με τις θεμελιώδεις ελευθερίες της Ένωσης όπως αυτές προσδιορίζονται από τις Ιδρυτικές Συνθήκες. Στη φάση αυτή, παρατηρείται η απαρχή της μεταστροφής της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου με εμβληματικές τις αποφάσεις του επί των υποθέσεων *Leur Bloem* και *ICI* (C-28/95 και C-364/96). Δυνάμει των αποφάσεων αυτών, ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '90 αναγνωρίζεται η κατάχρηση των φορολογικών και αστικών κατασκευών με στόχο τη φοροαποφυγή και νοείται δε η καταπολέμηση αυτού του φαινομένου ως επαρκής λόγος για τον περιορισμό κάποιας θεμελιώδους κοινοτικής ελευθερίας.

Επιπλέον, αναφορικά με την έννοια της κατάχρησης, όπως εξειδικεύεται στις παρούσες αποφάσεις, θα πρέπει αυτή να προσανατολίζεται στην απόκτηση φορολογικού

¹⁵⁵ Χρήστος Κ. Πουλάκος, «Το άρθρο 38 του Ν4174/2013 και η φοροαποφυγή ως νέο πεδίο προβλημάτων στην ημεδαπή έννομη τάξη», ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ, τ.7/2014

πλεονεκτήματος επί τη βάσει τεχνητών διευθετήσεων/ μεθοδεύσεων¹⁵⁶ με τις οποίες επιτυγχάνεται η αποφυγή του φόρου. Υπό αυτές τις συνθήκες και με βάση τις προϋποθέσεις της αρχής της αναλογικότητας¹⁵⁷, μία διάταξη εθνικού δικαίου περί φοροαποφυγής μπορεί να θεωρηθεί συμβατή με την κείμενη ευρωπαϊκή νομοθεσία.

Με τη σταδιακή αυτή αλλαγή της στάσης του, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης απομακρύνθηκε από την αρχική του θέση που μόνο ως αυστηρή θα μπορούσε να χαρακτηριστεί. Μία θέση που επέτρεπε στα φορολογικά υποκείμενα να αξιοποιούν την ανομοιογένεια των φορολογικών συστημάτων των κρατών – μελών για τη μείωση της φορολογητέας ύλης τους. Τη μεταστροφή της νομολογίας του ως άνω δικαστηρίου επιβεβαιώνουν άλλωστε οι ίδιες οι κρίσεις του επί μιας σειράς υποθέσεων -μία ολόκληρη «νέα γενιά αποφάσεων» όπως θα μπορούσε κάλλιστα να ειπωθεί- με τις οποίες εξειδικεύονται οι έννοιες των τεχνητών διευθετήσεων/ μεθοδεύσεων τις οποίες δύναται ο εθνικός νομοθέτης να αντιμετωπίσει εντός των πλαισίων του επιτρεπτού περιορισμού των κοινοτικών ελευθεριών, με στόχο την καταπολέμηση της φοροαποφυγής.

Από αυτή «νέα γενιά αποφάσεων» του ΔΕΚ (νυν ΔΕΕ) κρισιμότερες είναι οι υποθέσεις *Marks and Spencer*¹⁵⁸, *Cadbury Schweppes and Cadbury Schweppes Overseas*¹⁵⁹ και η *Test Claimants in the thin Gap Group Litigation*¹⁶⁰, οι οποίες μνημονεύονται ακολούθως.

¹⁵⁶ Βλπ. αναλυτικότερα, Ευθυμίου Ιφιγένεια, «Η έννοια των τεχνητών μεθοδεύσεων (*artificial arrangements*), ως μεθόδων φοροδιαφυγής υπό το πρίσμα της απολύτως πρόσφατης ευρωπαϊκής νομολογίας», Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας, Νοέμβριος 2014, τεύχος 1549, σελ 1584 επ. – *Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι η έννοια των τεχνητών μεθοδεύσεων έχει ενταχθεί και στο κείμενο των εθνικών νομοθετικών ρυθμίσεων του ΚΦΔ και του ΚΦΕ*

¹⁵⁷ Χρήστος Κ. Πουλάκος, «Το άρθρο 38 του Ν4174/2013 και η φοροαποφυγή ως νέο πεδίο προβλημάτων στην ημεδαπή έννομη τάξη», ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ, τ.7/2014

¹⁵⁸ C-446/03 ΔΕΚ

¹⁵⁹ C-196/04 ΔΕΚ

¹⁶⁰ C-524/04 ΔΕΚ

5.1.1 Υπόθεση “Marks & Spencer”

Στην παρούσα υπόθεση το ΔΕΚ έκρινε τη συμβατότητα με το Ευρωπαϊκό Δίκαιο της δυνατότητας φορολογικής ελάφρυνσης ενός ομίλου εταιρειών μέσω της μεταφοράς κερδών και ζημιών μεταξύ των εταιρειών του ομίλου οι οποίες εδρεύουν σε περισσότερα από ένα κράτη μέλη της Ένωσης. Πρόκειται για μία δυνατότητα φορολογικής ελάφρυνσης που προβλέπονταν από την οικεία νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου. Αρχικά, το δικαστήριο έκανε δεκτό πως μία τακτική όπως οι παραπάνω εξομοιώνεται με φορολογικό πλεονέκτημα καθώς και ότι τυχόν αποστέρηση του πλεονεκτήματος αυτού μπορεί να αποτρέψει τη δραστηριοποίηση της μητρικής εταιρείας εντός των υπολοίπων κρατών της Ένωσης και να περιορίσει κατά αυτό τον τρόπο τη θεμελιώδη κοινοτική αρχή της ελευθερίας εγκατάστασης¹⁶¹. Παρά το γεγονός ότι και στην υπόθεση αυτή το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο επαναλαμβάνει την πάγια θέση του πως η μείωση των φορολογικών εσόδων ενός κράτους - μέλους δε συνιστά λόγο επιτακτικού δημοσίου συμφέροντος που να δικαιολογεί τον περιορισμό των κοινοτικών ελευθεριών εν τούτοις με τις σκέψεις 44 έως 50 της απόφασής του κάνει ένα ποιοτικό άλμα σε σχέση με την προγενέστερη νομολογία του. Δέχεται δηλαδή πως εξαιτίας της ύπαρξης σημαντικής άπωσης ανάμεσα στους φορολογικούς συντελεστές των διαφόρων κρατών μελών παρατηρείται το φαινόμενο «της κατεύθυνσης της ζημίας στο κράτος όπου αυτή κοστίζει λιγότερο». Βάσει αυτού του λόγου, το ΔΕΚ αναγνώρισε στα κράτη-μέλη το δικαίωμα να θεσπίζουν κανονιστικές ρυθμίσεις, ακόμη και περιοριστικές των θεμελιωδών ελευθεριών της Ένωσης, με που εξυπηρετούν στην αποτροπή καταχρηστικών φορολογικών πρακτικών οι οποίες στοχεύουν αποκλειστικά και μόνον στην καταστρατήγηση και μόνο της εθνικής φορολογικής νομοθεσίας.

Τέλος, το Δικαστήριο προέβη ακόμη και στον έλεγχο συμβατότητας των κείμενων διατάξεων με την αρχή της αναλογικότητας ώστε να διακριβώσει τα περιοριστικά αυτά μέτρα χαρακτηρίζονται ως αναγκαία και πρόσφορα για την επίτευξη του σκοπού για τον οποίο θεσπίστηκαν.

¹⁶¹ Βλ άρθρο Χρήστος Κ. Πουλάκος, «Το άρθρο 38 του Ν4174/2013 και η φοροαποφυγή ως νέο πεδίο προβλημάτων στην ημεδαπή έννομη τάξη», ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ, τ.7/2014

Πρόκειται για την πρώτη χρονικά απόφαση που σηματοδοτεί ακριβώς την επιθετική εξέλιξη της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου προς την αντιμετώπιση του φαινομένου της φοροαποφυγής.

5.1.2 Υπόθεση “Cadbury Schweppes and Cadbury Schweppes overseas”

Εάν με την υπόθεση "*Marks & Spencer*" είμαστε σε θέση να πούμε πώς έγινε η αρχή για μία επιθετική στροφή της νομολογίας του ΔΕΚ τότε η υπό εξέταση υπόθεση μόνο ως εμβληματική θα μπορούσε να χαρακτηριστεί για τη στάση του Δικαστηρίου απέναντι στο φαινόμενο της καταστρατήγησης της φορολογικής νομοθεσίας. Αντικείμενο της παρούσας υπόθεσης ήταν για άλλη μία φορά οι κείμενες διατάξεις του Ηνωμένου Βασιλείου¹⁶² και συγκεκριμένα οι φορολογικές ρυθμίσεις που αναφέρονταν στις ελεγχόμενες αλλοδαπές επιχειρήσεις. Πρόκειται στην ουσία για διατάξεις ανάλογες των όσων ορίζονται με το άρθρο 65 του ελληνικού Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος. Το ΔΕΚ λοιπόν, κλήθηκε να κρίνει σε απάντηση προδικαστικού ερωτήματος, κατά πόσον οι διατάξεις αυτές είναι συμβατές με την ελευθερία εγκατάστασης την οποία περιόριζαν σε σημαντικό βαθμό. Αρχικά, το Δικαστήριο διατύπωσε ρητά πως η ίδρυση θυγατρικών εταιρειών σε κάποιο κράτος - μέλος με χαμηλή φορολογία δεν συνιστά από μόνο του τεκμήριο φοροαποφυγής. Επομένως, μία διάταξη που θα έθετε ως μοναδικό κριτήριο την επιλογή της ίδρυσης θυγατρικής εταιρείας σε μία έννομη τάξη βάσει φορολογικών κινήτρων θα ήταν ασυμβίβαστη με την Ευρωπαϊκή νομοθεσία¹⁶³. Αντιθέτως, είναι σύμφωνες με το Ευρωπαϊκό Δίκαιο διατάξεις οι οποίες θέτουν περιορισμούς στην ελευθερία εγκατάστασης ενόψει της χρήσης από το φορολογικό υποκείμενο τεχνητών, επίπλαστων και συνεπώς καταχρηστικών πρακτικών που δεν ανταποκρίνονται στην οικονομική πραγματικότητα και αποσκοπούν στην πράξη στην καταστρατήγηση της εθνικής φορολογικής νομοθεσίας του κράτους που οι φορολογητέες δραστηριότητες του υποκειμένου έλαβαν πραγματικά χώρα¹⁶⁴.

¹⁶² Υποστήριξη της θέσης περί της αναγκαιότητας ύπαρξης αντίστοιχων διατάξεων, εξέφρασαν με παρέμβασή τους και τα κράτη: Βέλγιο, Δανία, Γερμανία, Ισπανία, Γαλλία, Ιρλανδία, Ιταλία, Κύπρος, Πορτογαλία, Φινλανδία και Σουηδία.

¹⁶³ Πρόταση της Γενικής Εισαγγελέως, σκέψεις 91-92

¹⁶⁴ Σκέψη 55 της παρούσας απόφασης

Κάνοντας ένα βήμα πιο πέρα μάλιστα, το Δικαστήριο υπέδειξε ως αντικειμενικές προϋποθέσεις για την άσκηση πραγματικής επιχειρηματικής δραστηριότητας α) την ύπαρξη μόνιμης υποδομής μιας θυγατρικής εταιρείας και β) τη δυνατότητα να υπηρετεί για ώρες το χρόνο το σκοπό της. Υπό αυτή την έννοια, η έλλειψη των κατά τα ανωτέρω αντικειμενικών κριτηρίων δίδει τη δυνατότητα στον εθνικό νομοθέτη και την αντίστοιχη φορολογική αρχή να χαρακτηρίσει μία φορολογική κατασκευή ως επίπλαστη σε πλήρη συμφωνία με το ευρωπαϊκό νομοθετικό κεκτημένο.

Εκτός όμως από τη συνδρομή των αντικειμενικών ενδείξεων για το χαρακτηρισμό μιας φορολογικής κατασκευής, εισάγεται με την απόφαση αυτή και η έννοια του υποκειμενικού στοιχείου. Σύμφωνα με το υποκειμενικό κριτήριο θα πρέπει να γίνεται κατά την εφαρμογή τυχόν περιοριστικών διατάξεων των κοινοτικών ελευθεριών για την καταπολέμησή της φοροαποφυγής και έλεγχος των κινήτρων του φορολογικού υποκειμένου¹⁶⁵. Η πρόνοια του Δικαστηρίου σχετικά με την έρευνα της πρόθεσης του φορολογούμενου να παρακάμψει την εθνική φορολογική νομοθεσία κρίνεται ως ιδιαίτερα επιτυχημένη. Καθώς, με την εισαγωγή του υποκειμενικού αυτού κριτηρίου, καθίσταται ανέφικτος ο καταχρηστικός χαρακτηρισμός μιας νομικής κατασκευής από τις εθνικές έννομες τάξεις μέσω της θέσπισης αμάχητων τεκμηρίων που δεν επιδέχονται ανταπόδειξης.

5.1.3 Υπόθεση ‘ Test Claimants in the thin Gap Group Litigation’

Η υπό εξέταση υπόθεση¹⁶⁶ πυροδοτήθηκε για άλλη μία φορά από την εφαρμογή των διατάξεων του Βρετανικού δικαίου αναφορικά με την υπό κεφαλαιοποίηση εταιρειών ομίλου. Το δικαστήριο των ευρωπαϊκών κοινοτήτων κλήθηκε να κρίνει τη συμβατότητα των συγκεκριμένων ρυθμίσεων ως προς την Ευρωπαϊκή νομοθεσία και δη την Ελευθερία της εγκατάστασης. Η συμβολή της απόφασης του ΔΕΚ σε σχέση με την υπό κρίση υπόθεση στην εξέλιξη της νομολογίας του Δικαστηρίου έγκειται κυρίως στον έλεγχο της αναλογικότητας των εθνικών διατάξεων προς τον επιδιωκόμενο σκοπό

¹⁶⁵ Ευθυμίου Ιφιγένεια, «Η έννοια των τεχνητών μεθοδεύσεων (artificial arrangements), ως μεθόδων φοροδιαφυγής υπό το πρίσμα της απολύτως πρόσφατης ευρωπαϊκής νομολογίας», Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας, Νοέμβριος 2014, τεύχος 1549, σελ 1584 επ.

¹⁶⁶ C 524/04 ΔΕΚ

δηλαδή την αντιμετώπιση επίπλαστων και καταχρηστικών πρακτικών παράκαμψης της εθνικής φορολογικής νομοθεσίας. Με την παρούσα απόφαση το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο επαναλαμβάνει την αναγκαιότητα συνδρομής αντικειμενικών κριτηρίων που θα επιτρέπουν στα εθνικά δικαστήρια την εξέταση του οικονομικού αποτελέσματος της επαπειλούμενης μεθόδευσης σε συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού. Επιπλέον, διατυπώνεται ρητά η θέση του Δικαστηρίου περί παροχής δυνατότητας στις εταιρείες να επικαλούνται και να αποδεικνύουν τα πραγματικά περιστατικά που απαιτούνται για την αντίκρουση οποιασδήποτε υπόνοιας περί καταχρηστικών πρακτικών¹⁶⁷.

5.2. Τα νομολογιακά συμπεράσματα σε σχέση με τον περιορισμό των θεμελιωδών ενωσιακών ελευθεριών ενόψει της φοροαποφυγής

Σύμφωνα και με τα προεκτεθέντα, τα ποιοτικά άλματα στην εξέλιξη της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου είναι ιδιαίτερα σημαντικά ιδίως τα τελευταία χρόνια της διόγκωσης του φαινομένου της φοροαποφυγής. Με τη νέα γενιά αποφάσεων του ΔΕΚ, αναγνωρίζεται πλέον ρητά ο σκοπός της αντιμετώπισης της καταστρατήγησης της εθνικής φορολογικής νομοθεσίας με καταχρηστικά μέσα ως αυτοτελής και επαρκής δικαιολογητικός λόγος περιορισμού των θεμελιωδών ελευθεριών της Ένωσης. Πολλώ δε μάλλον, το ίδιο το Δικαστήριο με τις αποφάσεις του διαμορφώνει τις κατευθύνσεις προς την εθνική νομοθετική πρωτοβουλία ορίζοντας τις αντικειμενικές και υποκειμενικές προϋποθέσεις καθώς και υπογραμμίζοντας την αναγκαιότητα ελέγχου της αναλογικότητας των θεσπιζόμενων μέτρων προς τον επιδιωκόμενο σκοπό ώστε τυχόν περιορισμός των ενωσιακών ελευθεριών υπό των μέτρων αυτών να είναι συμβατός με το Ευρωπαϊκό Δίκαιο. Είναι επίσης άξιο αναφοράς ότι οι κατά τα ανωτέρω νομολογιακές προϋποθέσεις για το σύμφωνο προς την ευρωπαϊκή νομοθεσία περιορισμό των θεμελιωδών κοινοτικών ελευθεριών, εφαρμόζονται και στην περίπτωση της άμεσης φορολογίας παρά το γεγονός πως η δημοσιονομική πολιτική εμπίπτει αποκλειστικά στην αρμοδιότητα των κρατών - μελών.

Συμπερασματικά, οι προϋποθέσεις που θέτει ο Ευρωπαίος Δικαστής κατά τη συνδυαστική επισκόπηση των προαναφερόμενων αποφάσεων αλλά και της πλέον

¹⁶⁷ Σκέψη 82 της παρούσας απόφασης

πρόσφατης απόφασης¹⁶⁸ σχετικά με τη διαμάχη ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις Μεγάλη Βρετανία και Βόρειο Ιρλανδία είναι οι παρακάτω¹⁶⁹:

α) Να περιέχονται στην ρύθμιση αντικειμενικά, δυνάμενα να ελεγχθούν δικαστικώς κριτήρια, τα οποία να είναι πρόσφορα για την εξακρίβωση των καθαρά επίπλαστων και αυθαίρετων νομικών κατασκευών.

β) Να παρέχεται η δυνατότητα στο φορολογικό υποκείμενο να επικαλείται και να αποδεικνύει τα πραγματικά περιστατικά που είναι αναγκαία για την κατάρριψη της υπόνοιας περί καταχρηστικότητας της νομικής κατασκευής .

γ) Να επιτρέπεται ο έλεγχος της οικονομικής ουσίας των κατασκευών.

δ) Να προβλέπεται έλεγχος κινήτρων από την φορολογική αρχή και τα δικαιοδοτικά όργανα, τέτοιου τύπου, που να δύναται να ανατραπεί η υπόνοια περί καταχρηστικότητας της νομικής κατασκευής.

Τέλος, ένα πολύ σύντομο σχόλιο θα μπορούσε να γίνει αναφορικά με τη συμβατότητα του άρθρου 66 του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος και 38 του Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας με τις επιταγές του Ενωσιακού Δικαίου όπως αυτές εξειδικεύονται με την εξελισσόμενη νομολογία του δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μόνον ως κατ' αρχήν θετική θα μπορούσαμε να αποτιμήσουμε την εισαγωγή στην εθνική έννομη τάξη ρυθμίσεων κατά της φοροαποφυγής παρά τον ετεροχρονισμένο χαρακτήρα τους ως προς τις αντίστοιχες ρυθμίσεις των εννόμων τάξεων των λοιπών κρατών-μελών και της ίδιας της εξέλιξης της νομολογίας των ευρωπαϊκών δικαστηρίων. Ωστόσο, τα άκρως περιοριστικά της θεμελιώδους κοινοτικής αρχής της ελεύθερης εγκατάστασης οριζόμενα υπό του άρθρου 66 του ΚΦΕ αναφορικά με τις ελεγχόμενες αλλοδαπές εταιρείες (*controlled foreign corporations*) και κυρίως ο μη καθορισμός επαρκών αντικειμενικών κριτηρίων τα οποία θα ήταν δυνατόν να ελεγχθούν από τις φορολογικές και δικαστικές αρχές σχετικά με τη θεώρηση ή μη μιας εταιρείας ως συνδεδεμένης, δεν μπορούν να νοηθούν σε καμία των περιπτώσεων ως συμβατά με την κείμενη

¹⁶⁸ C 112/2014

¹⁶⁹ Όπως αναφέρονται στο άρθρο: Χρήστος Κ. Πουλάκος, «Το άρθρο 38 του Ν4174/2013 και η φοροαποφυγή ως νέο πεδίο προβλημάτων στην ημεδαπή έννομη τάξη», ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ, τ.7/2014

ευρωπαϊκή νομοθεσία. Στην υπό εξέταση διάταξη, αγνοείται δε παντελώς η συνδρομή οριζόμενου στην απόφαση *Cadbury Schweppes* του ΔΕΚ, υποκειμενικού κριτηρίου σύμφωνα με το οποίο παρέχεται η δυνατότητα στο φορολογικό υποκείμενο να αποδείξει πως δεν είναι καταχρηστική η νομική κατασκευή της οποίας έκανε χρήση. Επιπλέον, η περιοριστική και όχι ενδεικτική απαρίθμηση των δραστηριοτήτων των ελεγχόμενων εταιρειών εγκυμονεί κινδύνους ως προς την ανακάλυψη νέων τρόπων παράκαμψης των εθνικών φορολογικών διατάξεων από όσους επιχειρούν τέτοιες τεχνητές διευθετήσεις.

Σε γενικές γραμμές, οι παρατηρήσεις που ειπώθηκαν σχετικά με το άρθρο 66 του ΚΦΕ επαναλαμβάνονται και στην περίπτωση του άρθρου 38 του ΚΦΔ. Και στην παρούσα διάταξη δεν παρέχεται η δυνατότητα αποδείξεις από το φορολογικό υποκείμενο των λόγων που το οδήγησαν στη χρήση της νομικής κατασκευής. Παραβλέπονται επίσης για άλλη μία φορά οι νομολογιακώς προσδιοριζόμενες προϋποθέσεις συμβατότητας των εθνικών διατάξεων με τους αποδεκτούς από το ευρωπαϊκό δίκαιο περιορισμούς των θεμελιωδών ενωσιακών ελευθεριών. Αντίθετα, επαφίεται θολά και απροσδιόριστα στην διακριτική ευχέρεια της φορολογικής διοίκησης η διακρίβωση της ύπαρξης μιας τεχνητής ρύθμισης από τις περιοριστικώς αναφερόμενες περιπτώσεις στη συγκεκριμένη διάταξη.

Εν συνόλω, θα ήταν δυνατόν να σχολιάσουμε πως οι ανωτέρω διατάξεις του ΚΦΕ και του ΚΦΔ καθώς συνιστούν μεταφορά ανάλογων ρυθμίσεων που έχουν εδώ και χρόνια εισαχθεί στις έννομες τάξεις άλλων κρατών - μελών και έχουν υποστεί τη βάσανο της κρίσης του ΔΕΕ ως προς τη συμβατότητά τους ή μη με την ευρωπαϊκή νομοθεσία – ιδιαίτερα δε με πλοηγό την απόφαση σταθμό του ΔΕΚ επί της υπόθεσης *Cadbury Schweppes*-, θα έπρεπε να ανταποκρίνονται απόλυτα στα νομολογιακώς καθορισθέντα κριτήρια που πρέπει να πληρούνται, ώστε να καθίστανται επιτρεπτοί οι περιορισμοί των θεμελιωδών κοινοτικών ελευθεριών, προς αντιμετώπιση καταχρηστικών φορολογικών πρακτικών, οι οποίες εξυπηρετούν αποκλειστικά και μόνο την καταστρατήγηση της εθνικής φορολογικής νομοθεσίας. Παρ' όλες τις αδυναμίες τους ωστόσο, αποτελούν έστω σε διακηρυκτικό επίπεδο, ως μορφή της δεδηλωμένης βούλησης της Ελληνικής Πολιτείας να καταπολεμήσει τυχόν καταχρηστικές πρακτικές, ένα πρώτο βήμα κατά της αντιμετώπισης του επαχθούς φαινομένου της φοροαποφυγής και οφείλουμε να τις επικροτήσουμε. Άλλωστε, συνιστούν ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση.

Αντί επιλόγου

Η πρόσφατη εμπειρία της νομολογίας του ΔΕΕ, η ραγδαία και διαρκώς εξελισσόμενη μεγέθυνση των διεθνών συναλλαγών και η συμβολή τους σε παγκόσμιο επίπεδο στην κερδοφορία των επιχειρήσεων συμπυκνώνει ίσως το τέλος της έννοιας της πραγματικής έδρας τουλάχιστον όπως τη γνωρίσαμε στο παρελθόν. Άλλωστε, όσον αφορά στην Ελλάδα, η εν λόγω θεωρία μοιάζει ασύμβατη να υποστηρίξει τις διαδικασίες της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης.

Κάτι τέτοιο δε σημαίνει την άνευ όρων κυριαρχία της θεωρίας της καταστατικής έδρας η οποία παρουσιάζει και αυτή μια σειρά από πλεονεκτήματα που εκτέθηκαν και προηγούμενα. Τούτο προκύπτει και από το γεγονός ότι αρκετά κράτη και ακόμη και ο ίδιος υπερεθνικός οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης αν και κατά κανόνα ακολουθούν τον κανόνα της θεωρίας ίδρυσης επιλέγουν κατά περιπτώσεις την απόκλιση τους από αυτόν και την επιστροφή στο καθεστώς της πραγματικής έδρας για λόγους γενικού συμφέροντος και αποτελεσματικότερης εποπτείας.

Συνεπώς, αυτό που απορρίπτεται είναι η άκριτη αγκίστρωση, το λεγόμενο “anchoring effect” σε κάποια από τις δύο απόψεις.

Στα πλαίσια αυτά, δεν μπορεί παρά να εντάσσεται και το φαινόμενο των εξωχώριων εταιρειών ως ιδιαίτερη έκφανση της διάστασης μεταξύ καταστατικής και πραγματικής επιχειρηματικής δραστηριότητας. Άλλωστε, τα στοιχεία που παρατίθενται τόσο στην παρούσα διπλωματική εργασία όσο και στη διεθνή βιβλιογραφία είναι συντριπτικά απέναντι στα επιχειρήματα μιας ολιστικής προσέγγισης από τη μία ή από την άλλη πλευρά.

Σήμερα, το 50% του παγκοσμίου εμπορίου φαίνεται να διακινείται μέσω εξωχώριων εταιρειών ενώ συγχρόνως το 50% του ενεργητικού του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος και άνω του 30% των άμεσων ξένων επενδύσεων από πολυεθνικές εταιρείες διενεργείται με τη μεσολάβηση εξωχώριων εταιρικών σχημάτων. Τα περιουσιακά στοιχεία μάλιστα, υπό την κυριότητα εταιρειών με έδρα σε υπεράκτιες δικαιοδοσίες αγγίζουν στις μέρες μας ποσοστό άνω του 30% του παγκόσμιου πλούτου.

Επομένως, μία προσέγγιση που θα ήθελε την παντελή εξάλειψη των υπεράκτιων δικαιοδοσιών αφενός δεν θα ήταν ρεαλιστική στο επίπεδο της απαιτούμενης διεθνούς συναίνεσης αφετέρου δε θα ήταν ικανή να προξενήσει τεράστια προβλήματα στο εμπόριο, τις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές και το διεθνώς επιχειρείν καθώς και να λειτουργήσει ανασταλτικά ως προς τον ανταγωνισμό των εννόμων τάξεων για τη διαμόρφωση ελκυστικότερων νομοθετικών πλαισίων, διοικητικών και χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών.

Ωστόσο, ο αμφίσημος και διαφιλονικούμενος αυτός ανταγωνισμός δεν μπορεί και δεν πρέπει να νοείται και να επιτρέπεται να λειτουργεί ως μια άλλη κατηφορική διελκυστίνδα, ένα ιδιότυπο “*race to the bottom*” των εννόμων τάξεων προς την κατεύθυνση της απουσίας οποιασδήποτε ρύθμισης και κοινωνικού ελέγχου του μεγάλου κεφαλαίου. Η ανάπτυξη δε των διάφορων υπεράκτιων εταιρικών τύπων στο πεδίο της «*μαύρης τρύπας*» του πολιτικού και νομοθετικού ελέγχου της παγκόσμιας οικονομίας, συνηγορεί στην άποψη αυτή. Ταυτόχρονα, η μεσολάβηση τέτοιων εταιρειών ως οχημάτων νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής μέσω α) της άμεσης μεταφοράς κερδών από χώρες με υψηλούς φορολογικούς συντελεστές σε χώρες με χαμηλότερη φορολόγηση με αντίστοιχη διαμόρφωση των τιμών των συναλλαγών (πρακτική ενδοομιλικών τιμολογήσεων - *transfer pricing*), β) της τεχνητής μεταφοράς ζημιών στο πλαίσιο πολυεθνικών ομίλων, γ) της καταχρηστικής αύξησης του δανεισμού από εταιρεία που είναι εγκατεστημένη σε χώρα με χαμηλή φορολογία προς εταιρεία με υψηλή φορολογία (πρακτική υποκεφαλαιοδότησης) καθώς και δ) οι υπερτιμολογήσεις και υποτιμολογήσεις και η συνακόλουθη παραβίαση της αρχής ανοιχτής αγοράς ή της αρχής των ίσων αποστάσεων, καθιστούν επιτακτική την ανάγκη διαμόρφωσης ενός σύγχρονου ρυθμιστικού πλαισίου.

Από τη σκοπιά του ευρωπαϊκού θεσμικού οικοδομήματος, ως προς τη συμβατή με τους ενωσιακούς κανόνες προστασία της φορολογικής βάσης σε πανευρωπαϊκό επίπεδο καθώς και των προνοιακών υποδομών που αυτή διαφυλάσσει, είναι απαραίτητη η θέσπιση κοινών φορολογικών κανόνων. Ήδη το ΔΕΕ με την επιθετική του νομολογιακή μεταστροφή έδωσε ένα πρώτο δείγμα γραφής σε σχέση με τη στάση που θα πρέπει να ακολουθήσουν τα ευρωπαϊκά κράτη απέναντι στα φαινόμενα του

ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, της φοροδιαφυγής, της φοροαποφυγής καθώς και του ενδοκοινοτικού φορολογικού ανταγωνισμού που καταλήγει σε βάρος των αδύναμων κρατών - μελών λόγω της ημιτελούς φορολογικής εναρμόνισης και ανομοιογένειας των εθνικών εννόμων τάξεων.

Εν προκειμένω, στην κατεύθυνση αυτή, της ανάσχεσης αυτών των φαινομένων υπάρχουν δύο διαφορετικοί δρόμοι, δύο διαφορετικά οικονομικά μονοπάτια. Το πρώτο προϋποθέτει μία στροφή προς το παρελθόν, ένα «εμπρός για πίσω», με την επιστροφή στις πρακτικές του Μεσοπολέμου και του εθνικού προστατευτισμού.

Το δεύτερο και ίσως δυσκολότερο, -καθώς βασική του αρχή είναι η επίτευξη μιας υπερεθνικής συμφωνίας και όχι η αναγνώριση των επιμέρους διαφωνιών σε σχέση με το πρώτο- απαιτεί την κοινοτική φορολογική ολοκλήρωση και την επανέναρξη του διαλόγου για την πολιτική ενοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αντιμετωπίζει συνολικά τις εγγενείς ενωσιακές αρχιτεκτονικές αδυναμίες καθώς και τη δημιουργία των χολών σχέσεων μιας κοινότητας με κοινές οικονομικές σχέσεις και 27 ξεχωριστές πολιτικές στρατηγικές. Ο γράφων τάσσεται ανοικτά υπέρ του ευρωπαϊκού δρόμου.

Ως προς τα της αρμοδιότητας του εθνικού νομοθέτη, οι έννοιες της φοροαποφυγής, του φορολογικού σχεδιασμού και των τεχνητών διευθετήσεων προς απόκτηση φορολογικού πλεονεκτήματος εισήχθησαν πολύ πρόσφατα στην ελληνική έννομη τάξη και συγκεκριμένα μόλις το 2013 δια των άρθρων 38 του Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας και 66 του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος. Μάλιστα, η ενδεχόμενη σύγκρουση της συμβατότητας των διατάξεων αυτών σε σχέση με τις θεμελιώδεις ενωσιακές ελευθερίες καθιστούν επ' αμφιβόλω την αποτελεσματικότητα της φορολογικής διοίκησης στην καταπολέμηση των ως άνω φαινομένων. Σε αυτό το σημείο, αξίζει δε να σημειωθεί ότι έως τώρα, εκτός από τη δυνατότητα των φορολογικών αρχών να αγνοούν τις ρυθμίσεις εκείνες που αποσκοπούν στην αποφυγή της φορολόγησης, δεν προβλέπεται καμία μορφή ποινής ή άλλης κύρωσης στα φορολογικά υποκείμενα που προβαίνουν σε τεχνητές διευθετήσεις. Η κατάσταση αυτή μόνο ως δυσανάλογη μπορεί να χαρακτηριστεί σε σχέση με την ποινικοποίηση μεγάλου μέρους όχι απλά της φορολογικής δυστροπίας αλλά της ίδιας της αδυναμίας εκπλήρωσης των φορολογικών υποχρεώσεων από σημαντικό αριθμό συμπολιτών μας.

Σε κάθε περίπτωση, η διαίωνηση της διάβρωσης των εθνικών φορολογικών βάσεων και μέσω της χρήσης υπεράκτιων εταιρειών δεν παραβιάζει μόνο το θεμέλιο λίθο του

Κράτους Δικαίου που δεν είναι άλλος από τις αρχές της ισότητας και της αναλογικής κατανομής των κοινωνικών βαρών. Δεν καταστρατηγεί απλώς την έννοια του Κοινωνικού Κράτους όπως τη γνωρίσαμε μεταπολεμικά, με την υπερφορολόγηση των πολλών και την προνομιακή αντιμετώπιση των λίγων. Αντιθέτως, πλήττει ευθέως την ίδια τη Δημοκρατία.

Πλήττει τη Δημοκρατία, με τη δημιουργία ενός γενικευμένου αισθήματος αμφισβήτησης της ισότητας των πολιτών απέναντι στο νόμο όταν οι κρατικές φορολογικές εξουσίες εξαντλούνται στον έλεγχο των αδυνάτων ενώ απουσιάζουν έναντι των ισχυρών. Πλήττει τη Δημοκρατία όταν το πολιτικό σύστημα διεθνώς αδυνατεί να ανταποκριθεί στα αιτήματα αποτελεσματικής αναδιανομής των φορολογικών βαρών και να ελέγξει τη ροή του παραγόμενου πλούτου. Όταν με άλλα λόγια το πολιτικό προσωπικό βρίσκεται μεν στην κυβέρνηση αλλά όχι στην εξουσία. Όλα τούτα έχουν ως αποτέλεσμα να εξανεμίζεται όχι μόνο το αποτιμητό σε νομισματικές μονάδες κεφάλαιο αλλά κυρίως το κεφάλαιο της μεταπολεμικής κοινωνικής συναίνεσης στην Ευρώπη και ολόκληρο το δημοκρατικό κόσμο. Δηλαδή, το δικαίωμα των δημοκρατικών ψηφοφόρων να ελέγχουν και να ρυθμίζουν την αγορά μέσω της ψήφου τους. Κατά τον τρόπο αυτό, η εκλογική διαδικασία αποσυνδέεται σταδιακά από το ουσιαστικό νόημα της και δημιουργείται μία κρίση βαθύτερη, μία κρίση εμπιστοσύνης στους θεσμούς.

Αυτές οι οικονομικές και πολιτικές αστοχίες αξιοποιούνται ως επιχείρημα για την αμφισβήτηση της αποτελεσματικότητας του δημοκρατικού πολιτεύματος και την διακίνηση και διάδοση εξτρεμιστικών και ολοκληρωτικών ιδεών. Στην Κοινή μας Πατρίδα άλλωστε, τη Γηραιά Ήπειρο δεν μπορούμε να ξεχνάμε το αποτέλεσμα αυτών των ιδεών, το μάθημα των δύο μεγάλων διεθνών πολεμικών αναμετρήσεων, των 2 Παγκοσμίων Πολέμων που ήταν επί της ουσίας δύο μεγάλοι ευρωπαϊκοί πόλεμοι. Στο ενδεχόμενο αυτό μάλιστα, το κρίσιμο ζήτημα δεν είναι αν μπορεί να αναβιώσουν μεγαλύτεροι ή μικρότεροι φυρερίσκοι ανάμεσά μας αλλά κατά πόσον εμείς θα είμαστε σε θέση να τους αναγνωρίσουμε. Το ερώτημα αυτό διατυπώνει με ιδιαίτερη καυστικότητα και ο Γερμανός συγγραφέας Timur Vermes στο σατυρικό του μυθιστόρημα «*Κοίτα ποιός ήρθε πάλι*» (*Er ist wieder da*, 2011).

Υπό αυτήν την έννοια λοιπόν η μάχη για τη διάσωση του κανονιστικού χαρακτήρα των φορολογικών διατάξεων και της διαμόρφωσης ενός διεθνούς ρυθμιστικού πλαισίου

κατά των φαινομένων της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής είναι στην πραγματικότητα η μάχη της ίδιας της Δημοκρατίας. Είναι επίσης η μάχη της Κοινής Λογικής καθώς είναι εμφανές πώς η επίλυση τέτοιων προβλημάτων που υπερβαίνουν τα στενά γεωγραφικά πλαίσια των εθνικών συνόρων απαιτούν όχι την προσφυγή σε μία σύγχρονη μορφή «ξενηλασίας», όχι προστατευτισμό και κλειστά σύνορα αλλά γενναίες υπερεθνικές συναινέσεις σε μεγάλα διεθνή ζητήματα. Σε μία τέτοια διαδικασία, η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει και μπορεί να λειτουργήσει ως ένας μεγάλος υπερεθνικός μεταρρυθμιστικός οργανισμός της παγκόσμιας οικονομίας.

Εν κατακλείδι, αυτό που χρειάζεται σήμερα ίσως περισσότερο από ποτέ ως προς το ζήτημα των εξωχώριων δραστηριοτήτων είναι η διεθνής συνεννόηση. Συνεννόηση που θα επιτρέψει λιγότερους κανόνες και περισσότερη ρύθμιση και εποπτεία στην αγορά των διεθνών συναλλαγών και τα υποκείμενα της. Μια σύγχρονη υβριδική θεωρία, ένα «*New Deal*» σε σχέση με το διεθνώς επιχειρείν που θα στοχεύει στην ενίσχυση της διαφάνειας, της προστασίας των τρίτων προσώπων είτε πιστωτών είτε μελών της εταιρικής μειοψηφίας, την αποσόβηση φαινομένων μετακύλισης ευθυνών σε τρίτες χώρες και την κοινωνική υπευθυνότητα.

Μια συμφωνία που θα συνδυάζει την Ανάπτυξη με την Κοινωνική Αλληλεγγύη.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση:

P a l a n / M u r p h y / C h a v a g n e u x, Der Aufstieg der Offshore-Welt und ihre vers chiedene Facetten, σε: Ötsch/Di Pauli (Hrsg.), Räume der Offshore-Welt. Steueroasen und Offshore-Zentren in Europa, 2009, 47 επ.

David Runciman, *The Confidence Trap: A History of Democracy in Crisis from World War I to the Present*, Princeton University Press, 2014, pg. 215

Lucy Komisar, Bringing Business Back Ashore: Buenos Aires issues world's first ban on offshore shell companies on Corp Watch, 4 Απριλίου 2005

Harvard Business Review. Offshore Corporations, "A Brief Introduction" Harvard Business Review 9-799-119

Diana Farrell, *Offshoring*, Harvard Business School Publishing, 2006

Matthee, H. (2011). Political risk analysis. In B. Badie, D. Berg-Schlosser, & L. Morlino (Eds.), *International encyclopedia of political science*. (pp. 2011-2014). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications

P. Mayer, *La distinction entre règles et décisions et le droit international privé*, Paris, Dalloz, 1974, passim

The Socialist Market Economy: China and the World, by Ding, Xiaoqin. 2009. Vol. 73, No. 2,

Michael Cox, Understanding the Global Rise of Populism, pg. 9-14, *Irish Studies in International Affairs* Vol 28, LSE-Ideas

Anna Valentina Trøeng Garcia, *The (non)-Impact of Democracy on Levels of Political Risk. An Evaluation of the Relationship between Levels of Democracy and the Political Risk facing the Oil and Gas Industry in Angola* pg. 26-29

Masciandaro Donato, (Ed.). (2004). *Global Financial Crime*. London: Routledge, υποσημείωση 51

Tipke, *Steuerrecht*, 11 Auf., 1987, σ. 1 επ

K. Teichner, *Internationales Steuerrecht*, Fachverlag für Wirtschafts- und Steuerrecht Schäffer, 1967, σελ. 105, K. Vogel, *Doppelbesteuerungsabkommen*, 1983, V. Kluge, *Das internationale Steuerrecht der Bundesrepublik*, Beck, 1983, σελ 7, J. Bischel & R. Feinschreiber, *Fundamentals of international taxation*, Practising Law Institute, 1985, G. Tixier, G. Gest and J. Kerogues, *Droit fiscal international, Pratique française*, 1985, σελ. 153.

Michael J. McIntyre, Model Tax Treaties, A Comparison of the UN and the OECD models, Wayne State University Law School,

Dharmapala, Dhammika and Hines, James Rodger, Which Countries Become Tax Havens? (May 2009)

Ahmed Zoromé, 2007. "Concept of Offshore Financial Centers: In Search of an Operational Definition," IMF Working Papers 07/87, International Monetary Fund

Tanzi, Vito, 1983, "The Underground Economy," Finance and Development, Vol. 20 (December), pp. 10–13

Murphy, Richard (2011): Tax Havens Report, Public and Commercial Services Union, p.p 23

"Gross Domestic Product, Current Prices". International Monetary Fund. International Monetary Fund. October 2015

Murphy, Richard (2008): Finding the Secrecy World. Rethinking the Language of "Offshore"

Global Financial Integrity (GFI), Illicit Financial Flows to and from Developing Countries: 2005-2014, pg. 35

John Bratland, Externalities, Conflict and Offshore Lands, The Independent Review, Volume VIII Number 4, Spring 2004, p. 527-548

Stop Tax Haven Abuse Act (S. 681), 110th Cong. (2007)

Thomas Hale and David Held, Handbook of Transnational Governance. Institutions and Innovations (Wiley, 2011) pg. 61

"Tax Havens". Tax Justice Network. 2018. "There is no generally agreed definition of what a tax haven is"

"International Taxation: Large U.S. Corporations and Federal Contractors with Subsidiaries in Jurisdictions Listed as Tax Havens or Financial Privacy Jurisdictions". Government Accountability Office. 18 December 2008.

"Understanding the rationale for compiling 'tax haven' lists". EU Parliament Research. December 2017. p. 3.

"What Makes a Country a Tax Haven? An Assessment of International Standards Shows Why Ireland Is Not a Tax Haven". Department of Finance (Ireland)/Economic and Social Research Institute Review. September 2013. p. 403.

"What Problems and Opportunities are Created by Tax Havens?". The Oxford Review of Economic Policy. December 2008. p. 3.

Doggart, Caroline. 2002. Tax Havens and Their Uses (originally published 1970), Economist Intelligence Unit

Davidson, Sinclair (2007-10-15). "The Truth About Tax Havens". Melbourne: Theage.com.au

"INTERNATIONAL TAXATION: Large U.S. Corporations and Federal Contractors with Subsidiaries in Jurisdictions Listed as Tax Havens or Financial Privacy Jurisdictions". Government Accountability Office. 18 December 2008. p. 12

OECD (1998), Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue, OECD Publishing, Paris. P. 22-23

William Gilmore, (2001) The OECD, harmful tax competition and tax havens: Towards an understanding of the international legal context , Commonwealth Law Bulletin, 27:1, 548-571

George M. Melo, Taxation in the Global Arena: Preventing the Erosion of National Tax Bases or Impinging on Territorial Sovereignty (A Critique of the OECD's Report: Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue), 12 Pace Int'l L. Rev. 183 (2000)

Ronen Palan, Richard Murphy, (2010). "Tax Havens and Offshore Financial Centres". Cornell University Press. p. 24.

"Understanding the rationale for compiling 'tax haven' lists". EU Parliament Research. December 2017. p. 3

The Origins of the Swiss Banking Secrecy Law and Its Repercussions for Swiss Federal Policy, Sébastien Guex *The Business History Review* Vol. 74, No. 2 (Summer, 2000), pp. 237-266

Financial Secrecy Index (2013): Switzerland. Tax Justice Network

Michael Findley, University of Texas at Austin; Daniel Nielson, Brigham Young University; Jason Sharman, Griffith University. "Global Shell Games: Testing Money Launderers' and Terrorist Financiers' Access to Shell Companies"

Swanson, Ana: How the U.S. became one of the world's biggest tax havens, Washington Post, April 5, 2016

Leslie Waynejune: How Delaware Thrives as a Corporate Tax Haven, The New York Times, June 30, 2012

Drucker, Jesse: The World's Favorite New Tax Haven Is the United States, Bloomberg Businessweek, January 27, 2016

Jan Fichtner, 2016. "The anatomy of the Cayman Islands offshore financial center: Anglo-America, Japan, and the role of hedge funds," *Review of International Political Economy*, Taylor & Francis Journals, vol. 23(6), pages 1034-1063,

"Places in the sun", *The Economist*, 22 February 2007

Financial Secrecy Index (2013): Honk Kong. Tax Justice Network, pp: 1

Hugo Greenhalgh, Singapore to overtake UK as offshore financial centre, *The Financial Times*, JUNE 7, 2016

Financial Secrecy Index (2018): Singapore. Tax Justice Network, pp 1-2

Allison, Graham (28 March 2015). "Lee Kuan Yew: Lessons for leaders from Asia's 'Grand Master'". CNN.

William Cary, *Federalism and Corporate Law: Reflections upon Delaware*, 83 *Yale L.J.* 663 (1974)

Staudinger – Grossfeld (1993) *IntGesR*, αρ. 47 - 52

Ch. Pamboukis, *La renaissance-métamorphose de la méthode de reconnaissance*, *Re. cr. Dr. int. pr.* p. 513 -560

Parliamentary Assembly, *Assemblée Parlementaire* (2012). Promoting an appropriate policy on tax havens, Doc 12894.

Norwegian Government Commission report (2009). *Tax Havens and Development*.

Robinson, J. (1995) *The Laundrymen: Inside the World's Third Largest Business* London: Pocket Books.

Nathan Sheets, 2017. "Race to the Top: The Case for the Financial Stability Board," *Policy Briefs PB17-12*, Peterson Institute for International Economics.

Lombardi, Domenico. 2011. *The Governance of the Financial Stability Board* (September). Washington: Brookings Institution

Tom C.W. Lin (April 2016). "Financial Weapons of War" .*Minnesota Law Review*. 100 (4): 1377–1440.

Zarate, Juan Carlos. 2015. *Treasury's war: the unleashing of a new era of financial warfare*. New York: Public Affairs.

Rubinfeld, Samuel. "OFAC Rises as Sanctions Become A Major Policy Tool", *Wall Street Journal*, February 5, 2014

Kerwer, Dieter. "Rules that many use: standards and global regulation," *Governance (US)*. Vol. 18, Issue 4, p. 616. October 2005

Ελληνική:

Άγγελος Π. Μπώλος, « Οι εξωχώριες (offshore companies) και Ελληνική Έννομη τάξη, Νομικό Βήμα, 2013 σελ 935 επ.

Παμπούκης Χαράλαμπος, (2009). «Οι υπεράκτιες εταιρίες στο Ελληνικό Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο», ΔΕΕ

Φ.Χριστοδούλου, Προλεγόμενα στην προβληματική των υπεράκτιων εταιρειών, ΔΕΕ 2001, 568 επ.

Παμπούκης Χαράλαμπος, « Οι υπεράκτιες εταιρείες στο Ελληνικό Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο» ΔΕΕ, 16/2001 σελ 965 επ.

Σαβαΐδου Κατερίνα, «Η προσπάθεια αντιμετώπισης της διεθνούς φοροαποφυγής με τις διατάξεις των φορολογικών νόμων 3842/2010 και 3943/2011» Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας τ. 1471, 2011 σελ 1107 επ. υποσημ.2

Παμπούκης Χαράλαμπος, Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, Νομική Βιβλιοθήκη

Λιγωμένου Α., Σύμβουλος Ελεγκτικού Συνεδρίου, «Εξωχώριες Εταιρίες και Φορολογικοί παράδεισοι», Αρχείο Νομολογίας, σελ 148

Ιωάννης Φωτόπουλος, Γεώργιος Φωτόπουλος, ΥΠΕΡΑΚΤΙΕΣ ΕΤΑΙΡΙΕΣ , ΛΟΓΙΣΤΗΣ , Ιούλιος 2001, σελ. 1071

Δουβής Παναγιώτης, «Offshore Δραστηριότητες», PRESS LINE, Αθήνα 2003, σελ. 49, 50

Αθ. Μάρκος, Διεθνείς διμερείς συμβάσεις για την αποφυγή της διπλής φορολογίας εισοδήματος, 2001, *passim*. Ως προς την ερμηνεία τους, Α. Τσουρουφλής, Η ερμηνεία των διμερών διεθνών συμβάσεων για την αποφυγή της διπλής φορολογίας, 2010, 76 επ.

Δ. Μελάς, Το διεθνές καθεστώς των συμβάσεων αποφυγής διπλής φορολογίας στην ελληνική νομοθεσία, περιοδικό Ε7, 2014, σελ. 1194

Μπεζαντάκος Αναστάσιος,(2014). Offshore εταιρείες, νομικές οντότητες και σχηματικά παραδείγματα απεικόνισης των δραστηριοτήτων τους στην Ελληνική οικονομία, Tax Heaven

Γ. Μαριδάκης, ιδ.δ.δ. Ι, σελ. 439-441

Η. Κρίσπης, Νομικά πρόσωπα και ίδια ανώνυμη εταιρεία κατά των ιδιωτικών διεθνές δίκαιον, Αθήναι, 1950 σελ. 60-62

Γ. Στρέιτ/Π. Βάλληνας, ιδ. δ.δ. ΙΙ, σελ. 78-83

Δ. Ευρυγένης, Στοιχεία δικαίου των διεθνών συναλλαγών και των διεθνών οικονομικών οργανώσεων, σελ. 113-114

Β.Κιάντος, Ιδιωτικό δίκαιο του διεθνούς εμπορίου, 2002, 213

Παμπούκης Χαράλαμπος, Νομικά Πρόσωπα,

Α. Μεταλληνός, Η σύμβαση ασφαλίσεως, σελ. 48-49

Α. Μεταλληνός, ΔικΑΕ 2010, 6, αριθμ. 12

Ν. Γρηγοριάδης, Υπεράκτια εταιρεία με πραγματική έδρα στην Ελλάδα (Σκέψεις με αφορμή της υπ' αριθ. 2/2003 απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου), ΧρΙΔ 2003, 760.

Σχόλια Αθανασίου και Αλεξανδρή στην ΟΛΑΠ 2/2003, ΔΕΕ 2003, 525.

Α. Καραμπατζός, Το κύρος υπεράκτιας εταιρείας-ιδιοκτήτριας ακινήτου με καταστατική έδρα σε «υπερπόντια χώρα» - Ιδίως υπό το πρίσμα της ΟΛΑΠ 2/2003, ΧρΙΔ 2009, 293.

Α. Μεταλληνός, Τα υποκείμενα της διεθνούς συναλλαγής, Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών σελ. 79

Κ. Παμπούκης, Η αμοιβαία αναγνώριση των κοινοτικών εταιρειών στη νομολογία του ΔΕΚ : συμπεράσματα για το ελληνικό διεθνές εταιρικό δίκαιο, ΕπισκΕΔ 2003, 283 - 300

Φ. Κοζύρης, Δικαιοδοσία και εφαρμοστέο δίκαιο στις εσωτερικές εταιρικές σχέσεις – προτάσεις για την Ελλάδα μετά τις αποφάσεις Centros και Uberseering, ΕπισκΕΔ 2003, 618 - 638

Αριστέα Σινανιώτη-Μαρούδη, Εταιρίες, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 512

¹ Παμπούκης Χαράλαμπος, Σύγχρονες Εξελίξεις Εταιρικού Δ.Δ. από τη Νομολογία του ΔΕΚ- Η Επίδραση του Ευρωπαϊκού Δικαίου στο Εθνικό Σύστημα Κανόνων Σύγκρουσης

Σ.Βρέλλης, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο

Η.Κρίστη, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Ειδικόν Μέρος, σελ.118-1198

Δ.Ευρυγένη, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, σελ. 219-220

Ζέρβα Χαρά, «Εξωχώριες Εταιρείες και νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες ενέργειες, Ποιν.Δικ. 10/2001 σελ 1046 επ.

Θ. Καραδήμα και Π. Καραδήμα, «Τεχνικές ξεπλύματος χρήματος και τα μέτρα πρόληψης των ελληνικών τραπεζών», e-Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας, σελ. 65

Κάτσιος Σταύρος, «Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, Η γεωπολιτική του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος: Το φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες», Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσ/νίκη, 1998

Τραγάκης Γ., (1996). «Οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, Money Laundering», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996

Ελένη Καμπέρου-Ντάλτα, «Ο Ν. 3691/2008 για το Ξέπλυμα Βρώμικου Χρήματος – Ερμηνευτική Προσέγγιση του Νόμου και Διεθνές Ποινικό Πλαίσιο», Εκδόσεις Π.Ν.Σάκκουλα, 2009, σελ. 8 επ.

Χρήστος Βλ. Γκόρτσος, «Προσδιορισμός της έννοιας του όρου «πελάτης» σύμφωνα με τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας που διέπει την πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (Γνωμ.)», ΔΕΕ 2/2019 (ΕΤΟΣ 25ο), σελ. 155

Κυριακόπουλος Π., Γκόρτσος Χ., Στεφανίδης Θ., Παναγιωτίδης Β., 2006. Πρόληψη της Χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για την νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, Τεύχος 47 Ελληνική Ένωση Τραπεζών, σελ. 8.

Οικονομίδου - Αποστολίδου Ρ./Καμπέρη, Θέματα υπεράκτιων εταιριών της Κύπρου και Κοινοτικό Δίκαιο. Δ.Ε.Ε. [1999], 975 επ.

Χρήστος Κ. Πουλάκος, «Το άρθρο 38 του Ν4174/2013 και η φοροαποφυγή ως νέο πεδίο προβλημάτων στην ημεδαπή έννομη τάξη», ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ, τ.7/2014

Ευθυμίου Ιφιγένεια, «Η έννοια των τεχνητών μεθοδεύσεων (*artificial arrangements*), ως μεθόδων φοροδιαφυγής υπό το πρίσμα της απολύτως πρόσφατης ευρωπαϊκής νομολογίας», Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας, Νοέμβριος 2014, τεύχος 1549, σελ 1584 επ.

Ιστοσελίδες:

<http://www.financialsecrecyindex.com>

"FSC - Depositors' Compensation Scheme - Financial Supervision Commission".
<http://www.gov.im>

www.bankofgreece.gr

Κυπριακή Δημοκρατία, Τμήμα Εφόρου Εταιρειών και Επίσημου Παραλήπτη, Στατιστικές Εταιρειών, 31/07/2018, www.mcit.gov.cy

List of OECD Member countries – Ratification of the Convention on the OECD".www.oecd.org

"About committees and associations". www.bis.org. 4 August 2005